

STRATEGIA ROZWOJU
POWIATU SUWAŁSKIEGO
do 2015 roku

Suwałki, kwiecień 2004

Szanowni Państwo!

Projekt „Strategii Rozwoju Powiatu Suwałskiego do 2015 r.” Został opracowany przez pracowników Starostwa w oparciu o zgromadzone informacje i dane statystyczne, obrazujące poszczególne dziedziny życia społecznego i gospodarczego naszego powiatu.

W trakcie prac poszczególne części materiału były konsultowane z dużym zespołem przedstawicieli Rady Powiatu, gmin, instytucji otoczenia biznesu i innych – wszystkich, którzy zechcieli zapoznać się z materiałem prezentowanym na stronie internetowej Powiatu.

Wszystkim serdecznie dziękuję za uwagi i propozycje, które staraliśmy się uwzględnić w prezentowanym dziś Państwu projekcie „Strategii”.

Skuteczna realizacja misji, która określa „powiat suwałski – obszarem zrównoważonego rozwoju...”, zależy przede wszystkim od wzajemnego zrozumienia i harmonijnej współpracy wszystkich podmiotów działających na terenie powiatu.

Zarządzanie przyszłością powiatu – to najkrótsza definicja strategii rozwoju. Przystępując do jej opracowywania, przyjęliśmy założenie, że „Strategia” nasza ma być:

- strategią dla mieszkańców tzn., że jej cele nie mogą być nadrzędne wobec interesów mieszkańców,
- strategią samorządów gmin w powiecie, gdyż jej cele są kompatybilne z celami strategicznymi gmin,
- strategią otwartą na inicjatywy innych podmiotów,
- strategią w ciągłym rozwoju – stale weryfikowaną i modyfikowaną w zakresie celów i kierunków działań,
- strategią zrównoważonego rozwoju, zmierzającą do optymalnego wykorzystania sił i środków do jak największego stymulowania rozwoju społecznego i gospodarczego,
- strategią z konieczności ograniczoną realiami i kompetencjami władzy samorządowej w powiecie.

„Strategia Rozwoju Powiatu Suwałskiego” wpisuje się w koncepcję rozwoju województwa podlaskiego i jest zgodna z założeniami dokumentów krajowych jak Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004 – 2006.

Działania zawarte w „Strategii” będą wypełniane treścią w postaci konkretnych zadań realizacyjnych, których zestaw będzie zawierał „Plan Rozwoju Lokalnego dla Powiatu Suwałskiego”, jako szczegółowy dokument wdrożeniowy,

Prezentując Państwu projekt „Strategii Rozwoju Powiatu Suwałskiego”, mam nadzieję, że stanie się on żywym dokumentem – podstawą do dalszej twórczej wymiany myśli i dyskusji nad realizacją misji zrównoważonego rozwoju powiatu z uwzględnieniem na równi rozwoju gospodarczego jak i społecznego, przy zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Szczepan Oldakowski
Starosta Suwałski

Wstęp	6
Część I. Analiza stanu powiatu suwałskiego	10
1. Ogólna charakterystyka powiatu suwałskiego	11
1.1. Położenie i podział administracyjny.....	11
1.2. Zadania powiatu i sposoby ich realizacji.	11
1.3. Analiza SWOT	13
2. Potencjał demograficzny i rynek pracy	14
2.1. Sytuacja demograficzna	14
2.1.1. Rozmieszczenie ludności i gęstość zaludnienia.....	14
2.1.2. Struktura ludności wg płci	14
2.1.3. Struktura ludności wg wieku	15
2.1.4. Ruch naturalny	17
2.1.5. Migracje	17
2.1.6. Wykształcenie ludności	18
2.2. Pracujący	19
2.3. Problematyka bezrobocia	21
2.3.1. Poziom i dynamika bezrobocia	21
2.3.2. Struktura bezrobotnych	23
2.4. Analiza SWOT	26
3. Zagadnienia społeczne	27
3.1. Główne źródła utrzymania ludności	27
3.2. Ochrona zdrowia	28
3.3. Opieka socjalna	28
3.4. Edukacja i wychowanie	30
3.5. Kultura, sport i wypoczynek	32
3.5.1. Ośrodki kultury	32
3.5.2. Biblioteki	32
3.5.3. Sport	33
3.6. Stan bezpieczeństwa publicznego	34
3.7. Analiza SWOT	37
4. Środowisko przyrodnicze i zasoby naturalne	38
4.1. Krajobraz	38
4.2. Klimat	39
4.2.1. Temperatura	39
4.2.2. Opady atmosferyczne	40
4.2.3. Prędkość wiatru	40
4.2.4. Ciśnienie	41
4.3. Zasoby naturalne	41
4.3.1. Zasoby wodne	41
4.3.1.1. Rzeki	42
4.3.1.2. Jeziora	43
4.3.1.3. Wody podziemne	45
4.3.2. Zasoby leśne	46
4.3.3. Zasoby surowców mineralnych	47
4.3.3.1. Kopaliny pospolite	48

4.3.3.2. Rudy polimetaliczne	48
4.4. Zasoby przyrodnicze	49
4.4.1. System obszarów chronionych powiatu	49
4.4.2. Obszary chronionego krajobrazu	52
5. Zanieczyszczenia środowiska	53
5.1. Źródła zanieczyszczenia wód powierzchniowych	53
5.1.1. Ścieki komunalne	53
5.1.2. Ścieki przemysłowe	54
5.1.3. Ścieki pochodzące z rolnictwa.....	54
5.2. Zanieczyszczenia powierzchni ziemi.....	55
5.2.1. Zanieczyszczenia i erozja gleby.....	55
5.2.2. Odpady.....	57
5.2.2.1. Odpady komunalne.....	57
5.2.2.2. Osady ściekowe.....	57
5.2.2.3. Odpady niebezpieczne.....	58
5.3. Zanieczyszczenia powietrza i hałas.....	59
5.3.1. Emisja zanieczyszczeń	59
5.3.2. Hałas.....	60
5.4. Zagrożenia związane z rozwojem infrastruktury	60
5.5. Stan środowiska - podsumowanie.....	61
5.6. Analiza SWOT.....	61
6. Infrastruktura techniczna	64
6.1. Zasoby terenowe Powiatu Suwałskiego.....	64
6.2. Infrastruktura komunikacyjna	65
6.2.1. Drogi powiatowe.....	65
6.2.2. Komunikacja zbiorowa	67
6.3. Telekomunikacja	68
6.4. Elektroenergetyka.....	68
6.5. Infrastruktura techniczna ochrony środowiska /komunalna/.....	69
6.5.1. Zaopatrzenie w wodę	69
6.5.2. Kanalizacja i oczyszczalnie ścieków.....	72
6.5.3. Składowiska odpadów stałych i unieszkodliwianie odpadów...73	
6.5.4. Urządzenia ochrony powietrza.....	74
6.6. Analiza SWOT.....	74
7. Rolnictwo i przetwórstwo rolno – spożywcze	76
7.1. Naturalne warunki produkcji rolniczej.....	76
7.1.1. Wskaźnik waloryzacji rolniczej	76
7.1.2. Kompleksy przydatności rolniczej gleb	77
7.1.3. Warunki glebowe	77
7.1.4. Melioracje wodne.....	79
7.1.5. Struktura agrarna i użytkowanie gruntów w indywidualnych gospodarstwach rolnych.....	81
7.2. Kierunki produkcji rolniczej.....	83
7.2.1. Produkcja roślinna.....	83
7.2.2. Produkcja zwierzęca.....	89
7.3. Przetwórstwo rolno – spożywcze.....	90
7.4. Technika rolnicza i infrastruktura mieszkaniowa.....	91

7.5. Instytucjonalne otoczenie rolnictwa.....	92
7.6. Analiza SWOT	92
8. Działalność gospodarcza poza rolnictwem	94
8.1. Struktura podmiotowa i sektorowa gospodarki powiatu.....	94
8.2. Instytucje otoczenia działalności gospodarczej.....	100
8.3. Nakłady inwestycyjne	100
8.4. Analiza SWOT	102
9. Potencjał kulturowy i turystyczny	103
9.1. Walory przyrodnicze	103
9.2. Zabytki materialne i atrakcje kulturowe.....	104
9.2.1. Zabytki materialne.....	104
9.2.2. Atrakcje kulturowe	106
9.3. Infrastruktura turystyczna.....	108
9.3.1. Obiekty noclegowe.....	108
9.3.2. Gospodarstwa agroturystyczne.....	109
9.3.3. Wypożyczalnie sprzętu turystycznego	112
9.3.4. Obiekty gastronomiczne.....	113
9.4. Podstawowe produkty turystyczne.....	113
9.5. Analiza SWOT	117
10. Finanse Powiatu i gmin w powiecie suwałskim	118
10.1. Dochody i wydatki	118
10.2. Wydatki inwestycyjne.....	122
10.3. Prognoza dochodów i wydatków Powiatu do 2006r.	123
10.4. Analiza SWOT	124
Część II. Misja i kierunki rozwoju	125
1. Synteza diagnozy stanu powiatu	126
2. Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju powiatu wynikające z analizy SWOT.....	127
3. Wizja i misja	130
4. Cele strategiczne, operacyjne i działania	130
5. Podsumowanie.....	135
Część III. Wdrażanie, monitoring i ocena	136
Materiały źródłowe	138

Zarządzanie powiatem – przywróconą od 1 stycznia 1999r., tradycyjną polską jednostką samorządu terytorialnego, wymaga tworzenia i konsekwentnego realizowania określonej długookresowej polityki rozwoju lokalnego.

- Rozwój lokalny to rozwój kultury, zachowanie i pielęgnowanie tradycji, obyczajów i zwyczajów, obrzędów;
- Rozwój lokalny to również rozwój środowiska naturalnego, ochrona istniejącego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- Rozwój lokalny to także dbałość o zmiany w mentalności i świadomości społeczeństwa, wzrost wiedzy, umiejętności i kwalifikacji mieszkańców;
- Rozwój lokalny to wreszcie zmiana w zasobności mieszkańców, wzrost dochodów, zmiana warunków ekonomicznych dla realizowania indywidualnych aspiracji członków społeczności lokalnej.

Aby mówić o rzeczywistym rozwoju, konieczne jest zachowanie równowagi pomiędzy wszystkimi czterema elementami wymienionymi wyżej.

**Dokumentem przedstawiającym politykę rozwoju lokalnego
jest strategia rozwoju.**

Posiadanie strategii oznacza, że powiat:

- stawia przed sobą cele wynikające z posiadanej wizji przyszłości i świadomości misji, jaką ma do spełnienia,
- dokonuje ich hierarchizacji na podstawie wiedzy o własnym potencjale i otoczeniu, wybierając cele strategiczne,
- decyduje się koncentrować najistotniejsze zasoby, uwagę i wysiłek na wybranych kierunkach działania,
- dokonuje strategicznych wyborów,
- wprowadza je w życie.

Strategia opracowana na podstawie rzetelnej i pełnej analizy stanu wyjściowego powiatu i jego otoczenia :

- umożliwi sprawne zarządzanie zasobami (przyrodniczymi, kulturowymi, materiałowymi, ludzkimi, informacyjnymi);
- zapewni realizację działalności pożądaną społecznie, uzasadnioną ekonomicznie i dopuszczalną ekologicznie, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju
- pozwoli na rozwiązywanie problemów w długiej perspektywie i elastyczne reagowanie na zmieniające się uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne
- jest podstawą operacyjną do realizacji najważniejszych przedsięwzięć rozwojowych i inwestycyjnych
- umożliwi kształtowanie przyszłości w racjonalny i uporządkowany sposób.

Do pracy nad „Strategią” Zarząd Powiatu zaprosił Radnych Powiatu, Wójtów Gmin w powiecie suwałkim, wiele instytucji, organizacji i osób. Większość z nich przyjęła zaproszenie i włączyła się do dyskusji nad przyszłością i kierunkami rozwoju powiatu, jako **Rada Programowa**, w skład której oprócz członków Zarządu Powiatu, weszli:

- Sławomir Małachowski – Przewodniczący Rady Powiatu

- Zygmunt Antoni Filipowicz – Przewodniczący Komisji Budżetowo – Gospodarczej Rady Powiatu
- Witold Kowalewski – Przewodniczący Komisji Problematyki Społecznej Rady Powiatu
- Stanisław Szwengier – Przewodniczący Komisji Rewizyjnej Rady Powiatu
- Beata Ordonowska – Radna Powiatu
- Sławomir Bielski – Wójt Gminy Jeleniewo
- Adam Szymański – Wójt Gminy Bakalarzewo
- Mariusz Grygień – Wójt Gminy Szypliszki
- Jan Racis – Wójt Gminy Rutka Tartak
- Adam Kacprzyk – Wójt Gminy Przerośl
- Jerzy Antoni Gora – Wójt Gminy Wizajny
- Zdzisław Szkiruć – Wigierski Park Narodowy
- Iga Borkowska – Suwański Park Krajobrazowy
- Elżbieta Niedziejko – Suwańska Izba Rolniczo – Turystyczna
- Grażyna Żyła – Pietkiewicz – Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska Delegatura w Suwałkach
- Teresa Dzienuć – Powiatowy Urząd Pracy
- Ryszard Masłowski – Powiatowy Inspektor Sanitarny
- Witold Walecki – Powiatowy Lekarz Weterynarii
- Jan Wdowiak – Rada Powiatowa Podlaskiej Izby Rolniczej
- Bernard Maciulewski – Biuro Powiatowe Agencji Modernizacji i Restrukturyzacji Rolnictwa
- Jerzy Mioduszeński – Agencja Rozwoju Regionalnego ARES w Suwałkach
- Andrzej Wasilewski – Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości w Suwałkach
- Mirosław Kochański – Regionalna Agencja Restrukturyzacji ODNOWA w Suwałkach
- Józef Walicki – Suwańska Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo – Technicznych NOT w Suwałkach

Zarząd przyjął harmonogram prac oraz powołał Zespoły tematyczne pod przewodnictwem pracowników Starostwa z udziałem innych osób deklarujących chęć współpracy:

- **Zespół ds. Finansów – P. Elżbieta Nikonowicz**
Zadaniem Zespołu jest analiza możliwości finansowych powiatu oraz prognoza dochodów i wydatków, w tym – możliwości finansowania inwestycji.
Skład Zespołu:
 - Cezary Zwoliński – Sekretarz Powiatu
 - Cecylia Wawrzyn – Starostwo Powiatowe w Suwałkach
- **Zespół ds. Infrastruktury Technicznej – P. Jan Muszyński**
Zadaniem Zespołu jest analiza i prognozowanie inwestycji powiatowych.
Skład Zespołu:
 - Beata Henryka Ordonowska – Radna Powiatu
 - Stanisław Szwengier – Radny Powiatu
 - Sławomir Bielski – Wójt Gminy Jeleniewo
 - Adam Szymański – Wójt Gminy Bakalarzewo
 - Mariusz Grygień – Wójt Gminy Szypliszki
 - Jan Racis – Wójt Gminy Rutka Tartak
 - Kazimierz Zwoliński – Zarząd Dróg Powiatowych w Suwałkach
 - Ryszard Kalinowski – Starostwo Powiatowe w Suwałkach

- **Zespół ds. Rolnictwa i Ekologii – P. Ignacy Jasionowski**

Zadaniem Zespołu jest analiza i wytyczenie kierunków rozwoju rolnictwa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

- Zdzisław Szkiruć – Wigierski Park Narodowy
- Iga Borkowska – Suwałski Park Krajobrazowy
- Grażyna Żyła – Pietkiewicz – Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska Delegatura w Suwałkach
- Elżbieta Niedziejko – Suwałska Izba Rolniczo – Turystyczna
- Jan Wdowiak – Rada Powiatowa Podlaskiej Izby Rolniczej
- Ryszard Kalinowski – Starostwo Powiatowe w Suwałkach

- **Zespół ds. Rozwoju Gospodarczego – P. Małgorzata Micał**

Zespół ten analizował sytuację i prognozował kierunki rozwoju w zakresie działalności pozarolniczej ze szczególnym uwzględnieniem turystyki.

W skład Zespołu weszli:

- Iga Borkowska – Suwałski Park Krajobrazowy
- Józef Walicki – Federacja Stowarzyszeń Naukowo – Tech. NOT w Suwałkach
- Elżbieta Niedziejko – Suwałska Izba Rolniczo – Turystyczna w Suwałkach
- Andrzej Wasilewski – Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości w Suwałkach
- Jerzy Mioduszewski – Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES” w Suwałkach
- Teresa Pryczkowska – Powiatowy Zespół ds. Rozwoju Turystyki
- Bogdan Boguszewski – Wydział Komunikacji Starostwa Powiatowego w Suwałkach
- Przedstawiciel Powiatowego Urzędu Pracy w Suwałkach
- Przedstawiciel PTTK w Suwałkach
- Przedstawiciel Wigierskiego Parku Narodowego

- **Zespół ds. Infrastruktury Społecznej – P. Grażyna Kuklińska**

W kręgu zainteresowań Zespołu jest tematyka związana z oświatą, kulturą, bezpieczeństwem, systemem opieki społecznej.

Skład Zespołu:

- Witold Kowalewski – Radny Powiatu
- Jan Orłowski – Zespół Szkół w Dowspudzie
- Stanisław Dziemian – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- Andrzej Wasilewski – Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości w Suwałkach
- Przedstawiciel LZS

Koordinację prac Zarząd powierzył Naczelnikowi Wydziału Programowania, Inwestycji i Rozwoju Starostwa Powiatowego – Teresie Zwolan.

W trakcie prac Zespołów kolejne elementy „Strategii” były prezentowane Zarządowi, Radzie Powiatu, Wójtom Gmin oraz zamieszczane na stronie internetowej Powiatu Suwałskiego, by na bieżąco uwzględniać uwagi i wnioski możliwie dużego kręgu zainteresowanych podmiotów i osób.

Wypracowany tą drogą materiał pt. „Strategia Rozwoju Powiatu Suwałskiego do 2015 r.” złożony jest z trzech części :

I część – Analiza stanu powiatu suwałskiego

W części tej opisana jest sytuacja społeczno – gospodarcza powiatu wg aktualnie dostępnych danych, z analizą mocnych i słabych stron powiatu oraz szans i zagrożeń wynikających z wpływu otoczenia.

II część – Misja i kierunki rozwoju

W części tej na podstawie diagnozy sformułowano misję powiatu oraz cele strategiczne, operacyjne i działania warunkujące realizację misji.

III część – Wdrażanie, monitoring i ocena

W części tej opisano sposób wdrożenia, monitorowania i okresowej oceny realizacji „Strategii”.

Część I. Analiza stanu powiatu suwałskiego

1. Ogólna charakterystyka powiatu suwałskiego

1.1. Położenie i podział administracyjny

Powiat suwałski położony jest na północno-wschodnich krańcach kraju, w województwie podlaskim. Jego powierzchnia wynosi 1308 km², co stanowi ok. 6,5% powierzchni województwa (9 miejsc).

Terytorialnie powiat dzieli się na 9 gmin wiejskich: Bakalarzewo, Filipów, Jeleniewo, Przerośl, Raczki, Rutka Tartak, Suwałki, Szypliszki i Wizajny.

Tab. Nr 1.¹

Wyszczególnienie	Powierzchnia /km ² /	Miejscowości
Województwo	20 180	3 947
Powiat – ogółem	1 308	326
w tym gminy:		
Bakalarzewo	123	33
Filipów	150	28
Jeleniewo	132	33
Przerośl	124	24
Raczki	142	36
Rutka Tartak	92	24
Suwałki	265	56
Szypliszki	157	52
Wizajny	123	40

Z ogólnej powierzchni 130 757 ha na użytki rolne przypada 91 216 ha, lasy – 22 709 ha, pozostałe – to 16 832 ha.

Odcinek 40 km granicy powiatu na północy stanowi granica państwa z Republiką Litewską. Na zachodzie powiat graniczy z województwem warmińsko – mazurskim, a na południu i wschodzie – z powiatem augustowskim i sejneńskim z województwa podlaskiego.

1.2. Zakres działania i zadania powiatu

Powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponad gminnym w zakresie:²

- edukacji publicznej,
- promocji i ochrony zdrowia,
- pomocy społecznej,
- polityki prorodzinnej,
- wspierania osób niepełnosprawnych,
- transportu zbiorowego i dróg publicznych,
- kultury i ochrony dóbr kultury,

¹ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2002

² Ustawa z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym /tekst jednolity/, Dz.U.01.142.1592

- kultury fizycznej i turystyki,
- geodezji, kartografii i katastru,
- gospodarki nieruchomościami,
- administracji architektoniczno – budowlanej,
- gospodarki wodnej,
- ochrony środowiska i przyrody,
- rolnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego,
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli,
- ochrony przeciwpowodziowej, przeciwpożarowej i zapobiegania innym nadzwyczajnym zagrożeniom życia i zdrowia ludzi oraz środowiska,
- przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy,
- ochrony praw konsumenta,
- utrzymania powiatowych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- obronności,
- promocji powiatu,
- współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Powiat wykonuje także zadania z zakresu administracji rządowej, jeżeli ustawy określają te sprawy jako należące do zakresu działania powiatu.

Do zadań publicznych powiatu należy również zapewnienie wykonywania określonych w ustawach zadań i kompetencji kierowników powiatowych służb, inspekcji i straży, w stosunku do których Starosta sprawuje zwierzchnictwo.

Są to:

- Komenda Miejska Policji
- Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej,
- Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego,

Zarząd Powiatu wykonuje zadania przy pomocy jednostek organizacyjnych. Są to:

- Starostwo Powiatowe
- Powiatowy Urząd Pracy,
- Zarząd Dróg Powiatowych,
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.
- Zespół Szkół w Dowspudzie
- Dom Dziecka w Pawłówce
- Ośrodek Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi w Lipniaku

Powiat współpracuje z innymi powiatami województwa podlaskiego, a w szczególności z najbliższymi – członkami Forum Samorządowego Pojezierza Suwałsko – Augustowskiego i Ziemi Sejneńskiej. Znaczącym forum współpracy powiatów jest również Związek Powiatów Polskich.

Powiat Suwałski jest członkiem Stowarzyszenia „Euroregion Niemen” w Suwałkach obejmującego swym zasięgiem pogranicze polsko – litewsko – białoruskie. Ułatwia to powiatowi nawiązywanie i utrzymywanie współpracy z samorządami po drugiej stronie granicy.

Oficjalne porozumienia o współpracy są podpisane z Powiatem Kalwaria w Republice Litewskiej oraz Powiatem Müriz z Niemiec.

Powiat Suwałski jest także członkiem stowarzyszonym Europejskiej Fundacji Jezior i Lasów FONDEL. Fundacja skupia 6 regionów europejskich: regiony hiszpańskie – Extremadura i Galicja, region francuski – Jura, region szwedzki – Varmland, region fiński – Południowa Karelia, region polski – Suwałki (Forum Samorządowe Pojezierza Suwałsko – Augustowskiego i Ziemi Sejneńskiej).

1.3. Analiza SWOT

POŁOŻENIE	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• przygraniczne położenie• położenie w obrębie nieskażonego środowiska• położenie w paśmie krajowych i międzyregionalnych szlaków komunikacyjnych	<ul style="list-style-type: none">• peryferyjne położenie z dala od większych ośrodków naukowych i przemysłowych• niski poziom rozwoju społeczno – gospodarczego całego regionu
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• wzrost skali wartości środowiska przyrodniczego dla rozwoju turystyki i wypoczynku• intensyfikacja współpracy gospodarczej i kulturalnej w związku z położeniem	<ul style="list-style-type: none">• brak skutecznej polityki regionalnej aktywizującej obszary peryferyjne oraz o specyficznych zasobach przyrodniczych

2. Potencjał demograficzny i rynek pracy

2.1. Sytuacja demograficzna

2.1.1. Rozmieszczenie ludności i gęstość zaludnienia

Powiat suwałski /wg stanu na 31.12.2001 r. / zamieszkują 35.753 osoby. Stanowi to niespełna 3% ludności województwa podlaskiego. Od 1999 roku do końca 2001 r. zaludnienie powiatu zmniejszyło się o 139 osób, z 35.892 w 1999 r. do 35.753 na koniec 2001 r.

Regres demograficzny spowodowany jest odpływem ludności do ośrodków miejskich oraz spadkiem przyrostu naturalnego. Wiąże się z tym także proces starzenia się ludności wiejskiej.

Największymi gminami pod względem ilości mieszkańców są gminy: Raczki, Suwałki i Filipów, najmniejszymi natomiast – gminy: Rutka Tartak i Wiżajny.

Gęstość zaludnienia powiatu jest nierównomierna. Największe zaludnienie występuje w gminach : Raczki, Filipów i Szypliszki, gdzie wskaźnik wynosi od 44 osoby na km² w gminie Raczki do 27 osób na km² w gminie Szypliszki. Najniższe zaludnienie występuje w gminach: Jeleniewo, Suwałki i Wiżajny, gdzie wskaźnik zaludnienia wynosi 23 osoby na km², przy średniej gęstości zaludnienia w powiecie wynoszącej 27 osób na km² i w województwie – 60 osób na km².

2.1.2. Struktura ludności wg płci

W powiecie suwałskim na koniec 2001 roku było 17.366 kobiet oraz 18.387 mężczyzn. Na 100 mężczyzn przypadały więc 94 kobiety, podczas gdy w województwie na 100 mężczyzn przypadało w tym samym okresie 103, 6 kobiet, a w kraju 105,9 kobiet.

Biorąc pod uwagę strukturę ludności wg płci w poszczególnych gminach należy stwierdzić, że we wszystkich gminach powiatu suwałskiego kobiety stanowiły mniejszość wobec mężczyzn, a najmniejszy odsetek kobiet w stosunku do mężczyzn występował w gminach: Filipów /68/, Jeleniewo /89/ i Wiżajny /90/.

Najmniejsza różnica w ilości kobiet i mężczyzn występuje w gminie Przerośl, gdzie na 100 mężczyzn przypada 99 kobiet.

Szczegółowy przegląd struktury ludności na koniec 2001r. ³

Tab. Nr 2.

Wyszczególnienie	Powierzchnia w km ²	Ludność				Kobiety na 100 mężczyzn
		Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Gęstość zaludnienia /na 1 km ² /	
Województwo	20.180	1.219.879	599.045	620.834	60	104
Powiat w tym gminy:	1.308	35.753	18.387	17.366	27	94
Bakałarzewo	123	3.162	1.635	1.527	26	93
Filipów	150	4.663	3.376	2.287	31	68
Jeleniewo	132	3.034	1.604	1.430	23	89
Przerośl	124	3.201	1.607	1.594	26	99
Raczki	142	6.242	3.208	3.034	44	95
Rutka Tartak	92	2.247	1.159	1.088	24	94
Suwałki	265	6.138	3.148	2.990	23	95
Szypliszki	157	4.199	2.141	2.058	27	96
Wiżajny	123	2.867	1.509	1.358	23	90

2.1.3. Struktura ludności wg wieku**Ludność w wieku przedprodukcyjnym**

Analizując strukturę ludności w wieku przedprodukcyjnym, należy stwierdzić, że odsetek dzieci i młodzieży wynosił w powiecie 29, 2% i był wyższy od średniej w województwie podlaskim o 4, 5 punktu / w województwie wynosił 24,7% /. W porównaniu do roku 2000 obserwuje się niewielki spadek ludności w tym przedziale wiekowym. Różnica ta wynosi 0,2 punktu procentowego. Największy odsetek dzieci i młodzieży do ogółu ludności występuje w gminie Bakałarzewo / 29,85%/, najmniejszy zaś w gminie Rutka Tartak / 27,9%/.

Ludność w wieku produkcyjnym

W powiecie suwałskim udział ludności w wieku produkcyjnym w 2001 r. wynosił 53,8% i był niższy od średniej w województwie o 5,4% / w woj. 59,2% /. Najwyższy odsetek tej grupy ludności odnotowano w gminie Jeleniewo / 55, 4% /, najniższy w gminach Bakałarzewo / 51,64% / i Przerośl / 51,77% /.

Ludność w wieku poprodukcyjnym

Udział tej grupy ludności do ogółu ludności w powiecie suwałskim wynosił w 2001 r. 17% i był wyższy od średniej w województwie o 0,9 punktu procentowego. Wyższym odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym od średniej w powiecie charakteryzują się gminy : Przerośl / 18,74% / i Bakałarzewo / 18,5% /. Najniższy odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym występuje w gminach : Jeleniewo / 15, 52% / i Raczki / 15,86% /.

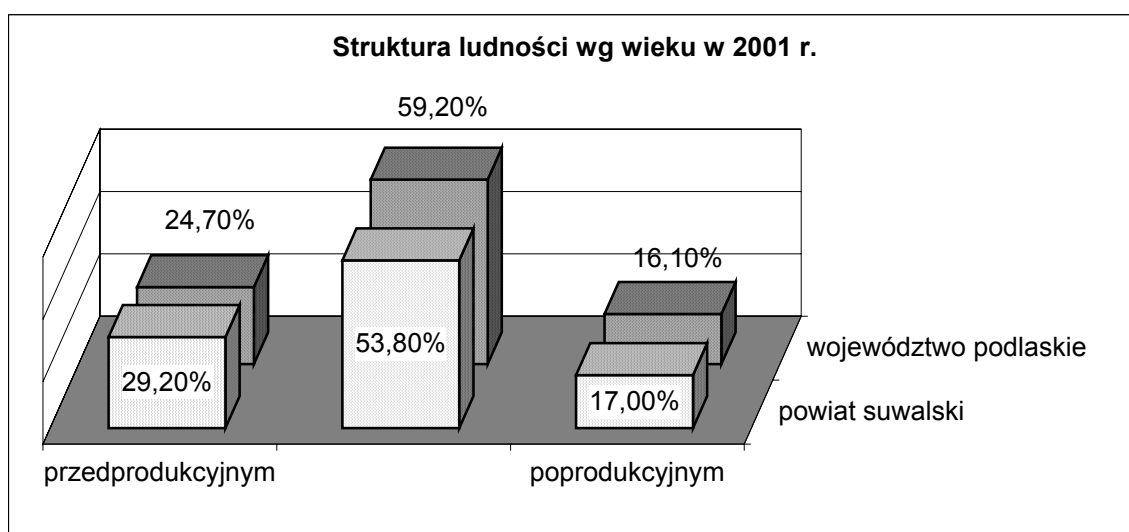
³ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002r.

Struktura ludności wg wieku ⁴

Tab. Nr 3.

Ludność w wieku:	Powiat suwałski	Województwo podlaskie
przedprodukcyjnym	29,2%	24,7%
produkcyjnym	53,8%	59,2%
poprodukcyjnym	17,0%	16,1%

Wykres Nr 1.

Struktura ludności wg wieku w układzie gmin w liczbach bezwzględnych na koniec 2001 r.⁵

Tab. Nr 4.

Lp.	Wyszczególnienie	Ludność w wieku								
		przedprodukcyjnym			produkcyjnym			poprodukcyjnym		
		Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
	Powiat ogółem w tym gminy:	10.446	4.986	5.460	19.243	8.515	10.728	6.064	3.865	2.191
1.	Bakałarzewo	944	453	491	1.633	707	926	585	367	218
2.	Filipów	1.360	647	713	2.507	1.125	1.382	796	515	281
3.	Jeleniewo	882	394	488	1.681	738	943	471	298	173
4.	Przerośl	944	466	478	1.657	750	907	600	378	222
5.	Raczki	1.845	883	962	3.407	1.526	1.881	990	625	365
6.	Rutka Tartak	628	290	338	1.229	541	688	390	257	133
7.	Suwałki	1.784	868	916	3.323	1.469	1.854	1.031	653	378
8.	Szypłiszki	1.240	609	631	2.237	990	1.247	722	459	263
9.	Wiżajny	819	376	443	1.569	900	669	479	313	166

⁴ Opracowanie własne – na podstawie Rocznika Statystycznego 2002⁵ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002r.

2.1.4. Ruch naturalny

Przyrost naturalny w powiecie suwałskim w 2001 roku wynosił 74 osoby i w porównaniu do roku 2000 był niższy o 67 osób.

Ujemny przyrost naturalny zanotowano w gminie Bakalarzewo /-7/, a bardzo niskim przyrostem charakteryzowały się gminy : Filipów, Jeleniewo i Raczki.

Najwyższy przyrost naturalny odnotowano w gminie Suwałki / 18 /.

Powodem niskiego przyrostu naturalnego w trzech gminach jest znaczny spadek urodzeń w stosunku do roku 2000, a w gminach Filipów i Raczki również dość duży wzrost zgonów.

Przyrost naturalny w liczbach bezwzględnych w układzie gmin ⁶

Tab. Nr 5.

Wyszczególnienie	Urodzenia żywe		Zgony		Przyrost naturalny	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Powiat ogółem w tym gminy:	473	429	332	355	141	74
Bakalarzewo	32	33	22	40	10	-7
Filipów	68	53	40	47	28	6
Jeleniewo	44	34	30	30	14	4
Przerośl	49	46	25	34	24	12
Raczki	88	66	55	62	33	4
Rutka Tartak	35	31	24	20	11	11
Suwałki	77	78	57	60	20	18
Szypliszki	46	51	46	35	0	16
Wizajny	34	37	33	27	1	10

2.1.5. Migracje

W roku 2001 w powiecie suwałskim saldo migracji zarówno wewnętrznej jak i zewnętrznej było ujemne i wynosiło dla:

- migracji wewnętrznej 161 osób
- migracji zewnętrznej 2 osoby.

⁶ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002r.

Za wyjątkiem gmin Rutka Tartak i Filipów saldo migracji w pozostałych gminach powiatu suwałskiego było ujemne.

Największym ujemnym saldem migracji charakteryzują się gminy: Raczki /-32/, Suwałki i Wizajny /-27/.

Dodatnie saldo migracji zanotowano w gminach: Rutka Tartak / 7 / i Filipów / 4 /.

2.1.6. Wykształcenie ludności

Wykształcenie ludności powiatu suwałskiego jak również województwa oraz powiatów sąsiadujących z nami jest dość zróżnicowane. Grupę dominującą stanowi jednak ludność posiadająca wykształcenie podstawowe i podstawowe nieukończone.

Udział tej grupy ludności do ogółu ludności w wieku 13 lat i więcej w powiecie suwałskim jest znacznie wyższy od średniej w województwie i w powiatach sejneńskim oraz augustowskim. Ten poziom wykształcenia dotyczy jednakowo kobiet i mężczyzn.

Niewielki udział do ogółu ludności w wieku 13 lat i więcej stanowi ludność z wykształceniem wyższym. Jak wynika z poniższych danych zarówno w województwie jak i w powiecie suwałskim oraz przyjętych do porównania powiatach: sejneńskim i augustowskim, większy odsetek z wyższym wykształceniem stanowią kobiety. i w tej grupie powiat suwałski plasuje się poniżej średniej w województwie oraz w powiatach z nim sąsiadujących. Należy więc stwierdzić, że społeczeństwo powiatu suwałskiego jest bardzo słabo wykształcone, bowiem ponad 56% to ludność z wykształceniem podstawowym, podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia, a tylko niespełna 4% to ludność z wykształceniem wyższym. Na ten niekorzystny obraz powiatu ma wpływ brak w jego strukturze ośrodka miejskiego.

Szczegółowe dane dotyczące poziomu wykształcenia przedstawiają poniższe tabele.

Struktura poziomu wykształcenia ludności w wieku 13 lat i więcej ⁷

Tab. Nr 6.

Wyszczególnienie	Ludność w wieku 13 lat i więcej	Udział ludności z wykształceniem wyższym /%			Udział ludności z wykształceniem podstawowym, podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia oraz nieustalonym		
		Ogółem	K	M	Ogółem	K	M
województwo podlaskie	1 014 589	9,14	5,28	3,86	41,87	21,83	20,04
powiat suwałski	28548	3,96	2,38	1,58	56,37	28,32	28,05
powiat sejneński	18062	6,62	4,20	2,42	52,34	26,92	25,42
powiat augustowski	48885	7,05	4,25	2,80	45,35	23,77	21,58

⁷ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002r.

Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia w układzie gmin⁸

Tab. Nr 7.

Wyszczególnienie	Ogółem ludność w wieku 13 lat i więcej	Poziom wykształcenia							
		Wyższe	Policealne	Średnie		Zasadnicze zawodowe	Podstawowe ukończone	Podstawowe nieukończone i bez wyksz.	Nieustalone
				Zawodowe	Ogólnokształcące				
Województwo	1014589	92772	35023	193754	83985	148226	344079	66257	14493
Powiat suwałski w tym gminy:	28548	1132	594	4515	1080	5133	13182	2740	172
Bakalarzewo	2526	99	42	424	56	396	1250	246	13
Filipów	3632	124	69	496	132	737	1640	425	9
Jeleniewo	2389	89	47	364	74	392	1171	245	7
Przerośl	2508	82	48	338	139	432	1241	218	10
Raczki	4953	218	130	1017	134	742	2176	453	83
Rutka Tartak	1821	66	24	306	60	346	885	133	1
Suwałki	5157	275	120	798	241	983	2292	426	22
Szypliszki	3263	99	66	465	152	713	1395	350	23
Wizajny	2299	80	48	307	92	392	1132	244	4
Powiat sejneński	18062	1196	723	2552	1744	2394	7643	1740	70
Powiat augustowski	48885	3444	1574	8720	3463	9514	18870	2354	946

2.2. Pracujący

Powiat suwałski jest powiatem typowo rolniczym. Pomimo tego, iż obszar powiatu charakteryzują gorsze od przeciętnych w kraju warunki glebowo – klimatyczne /skrócony okres wegetacji, urzeźbienie terenu, jakość gleb/, aż 79% ogólnej powierzchni powiatu zajmują indywidualne gospodarstwa rolne. Praca w tych gospodarstwach daje utrzymanie znacznej większości mieszkańców powiatu. Tylko około 11% ogółu ludności w wieku produkcyjnym znajduje zatrudnienie w różnego rodzaju podmiotach gospodarczych. Jest to znacznie mniej niż w województwie, gdzie ten odsetek w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym wynosi 31%, a także mniej niż w sąsiadujących z nami powiatach augustowskim /21%/ i sejneńskim /27,6%/. Najwięcej osób zatrudnionych jest w sekcjach usług nierynkowych – administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenia zdrowotne, edukacja, ochrona zdrowia i opieka społeczna.

Szczegółowe dane dotyczące tego zagadnienia w powiecie suwałskim w układzie gmin przedstawia poniższa tabela.

⁸ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002r.

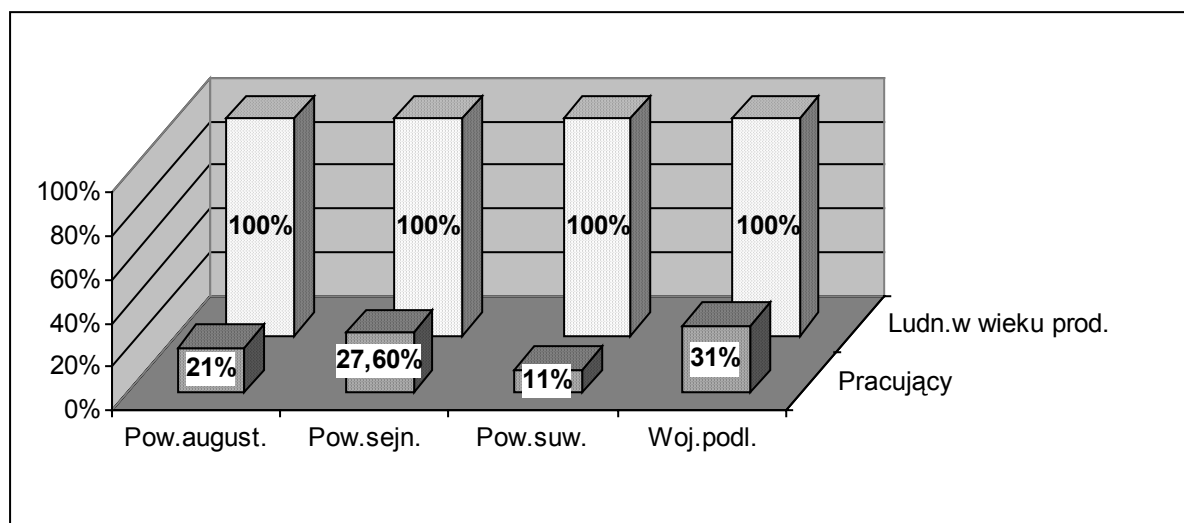
**Poziom i struktura pracujących w powiecie suwałskim
wg stanu na dzień 31.12.2001⁹**

Tab. Nr 8.

Wyszczególnienie	Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybołówstwo	Przemysł i budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nie- rynkowe
Województwo	192673	3216	60997	58565	69895
Powiat suwałski w tym gminy:	2191	76	614	466	1035
Bakałarzewo	149	14	47	9	79
Filipów	239	bd	104	14	118
Jeleniewo	128	bd	bd	45	76
Przerośl	125	bd	bd	16	103
Raczki	373	11	54	111	197
Rutka Tartak	72	bd	bd	14	51
Suwałki	585	31	323	147	84
Szypliszki	409	bd	66	91	250
Wiżajny	111	6	10	19	76
Pow.augustowski	7410	251	2570	1869	2720
Pow.sejneński	2045	123	257	492	1173

**Udział pracujących do ogółu ludności w wieku produkcyjnym
/bez rolnictwa indywidualnego/**

Wykres Nr 2.

⁹ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002r.

2.3. Problematyka bezrobocia

2.3.1. Poziom i dynamika bezrobocia w powiecie suwałskim

Liczba bezrobotnych w powiecie suwałskim w 1999 roku wynosiła 1903 osoby. W kolejnych latach istnienia powiatu zwiększała się z roku na rok. W 2000 roku wynosiła 2379 osób, w roku 2001 wzrosła o 180 osób i wynosiła 2559, natomiast w roku 2002 liczba ta wynosiła 2900 osób.

Liczba bezrobotnych w powiecie suwałskim w poszczególnych gminach na przestrzeni lat 1999 – 2002.¹⁰

Tab. Nr 9.

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002
Bakalarzewo	123	160	168	205
Filipów	337	392	410	494
Jeleniewo	143	171	195	222
Przerośl	151	179	193	225
Raczki	293	390	427	508
Rutka Tartak	98	142	153	155
Suwałki	397	496	519	552
Szypliszki	214	285	305	331
Wizajny	147	164	189	208
RAZEM powiat suwałski	1 903	2 379	2 559	2 900

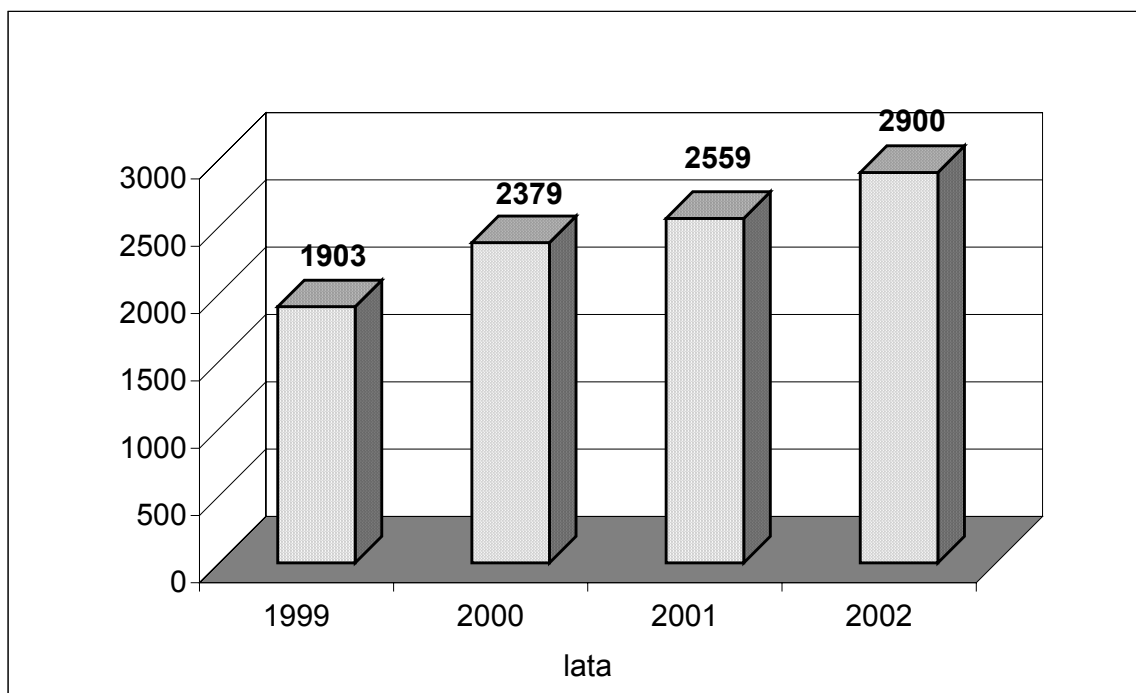
Największą liczbą bezrobotnych we wszystkich analizowanych latach charakteryzowały się gminy: Suwałki, Raczki oraz Filipów.

Liczbę bezrobotnych w powiecie suwałskim w latach 1999 – 2002 przedstawia wykres.

¹⁰ Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województwa Podlaskiego 2000r., 2001r., 2002r. oraz danych PUP w Suwałkach

Liczba bezrobotnych w powiecie suwalskim w latach 1999 – 2002.

Wykres Nr 3.

Dynamika bezrobocia w powiecie suwalskim na przestrzeni lat 2001 – 2002 (2001 = 100%)

Tab. Nr 10.

Wyszczególnienie	2001 (%)	2002 (%)
Powiat ogółem w tym gminy:	100	113,3
Bakałarzewo	100	122,0
Filipów	100	120,5
Jeleniewo	100	113,8
Przerośl	100	116,6
Raczki	100	119,0
Rutka Tartak	100	101,3
Suwałki	100	106,4
Szypliszki	100	108,5
Wiżajny	100	110,1

Analizując dane zawarte w tabeli widzimy, iż największy wzrost liczby bezrobotnych w roku 2002 w stosunku do liczby bezrobotnych w roku 2001, nastąpił w gminach: Filipów, Raczki i Przerośl. Ogólnie w powiecie suwalskim liczba bezrobotnych w roku 2002 w stosunku do roku poprzedniego wzrosła o 13,3%.

Poziom stopy bezrobocia w powiecie suwałskim na tle województwa i kraju na przestrzeni lat 1999 – 2002 ¹¹

Tab. Nr 11.

Wyszczególnienie	Stopa bezrobocia (%)			
	1999	2000	2001	2002
powiat suwałski (ziemski)	12,0	12,4	13,3	14,3
województwo podlaskie	11,9	13,6	15,1	14,9
Polska	13,1	15,0	17,4	17,8

2.3.2. Struktura bezrobotnych**Bezrobotni według płci**

Podstawową cechą istotnie różnicującą szanse bezrobotnych na znalezienie pracy jest płeć. Zjawisko bezrobocia w powiecie suwałskim dotyczy obu płci, jednak zagrożenie utratą pracy i trudności w jej podjęciu są znacznie większe w przypadku kobiet.

Struktura bezrobocia pod względem płci w powiecie suwałskim w układzie gmin w latach 1999 – 2002 ¹²

Tab. Nr 12.

Wyszczególnienie	1999		2000		2001		2002	
	K	M	K	M	K	M	K	M
Bakałarzewo	64	59	78	82	82	86	97	108
Filipów	168	169	205	187	195	215	223	271
Jeleniewo	70	73	95	92	90	105	111	111
Przerośl	74	77	97	82	92	101	111	114
Raczki	148	145	190	200	190	237	229	279
Rutka Tartak	39	59	62	80	71	82	82	73
Suwałki	211	186	277	219	274	245	294	258
Szypłiszki	114	100	151	134	152	153	156	175
Wiżajny	70	77	87	77	96	93	85	123
Powiat ogółem	958	945	1242	1153	1242	1317	1388	1512

K – kobiety; M – mężczyźni

¹¹ Opracowanie własne¹² Opracowanie własne

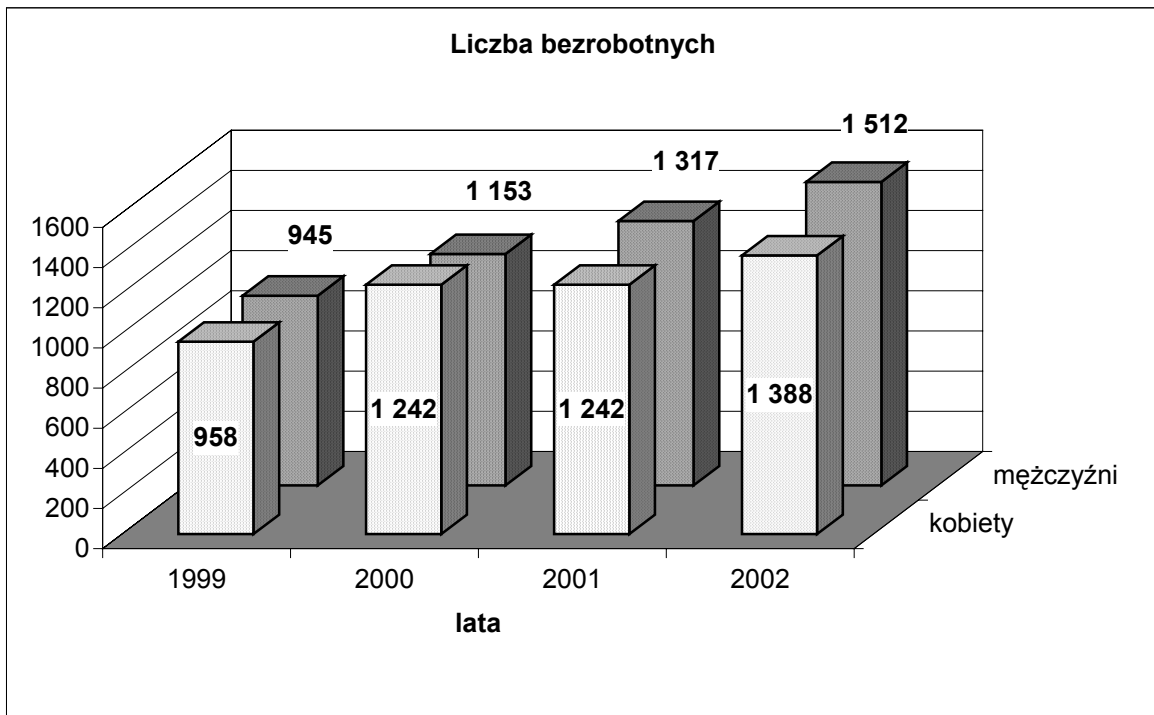

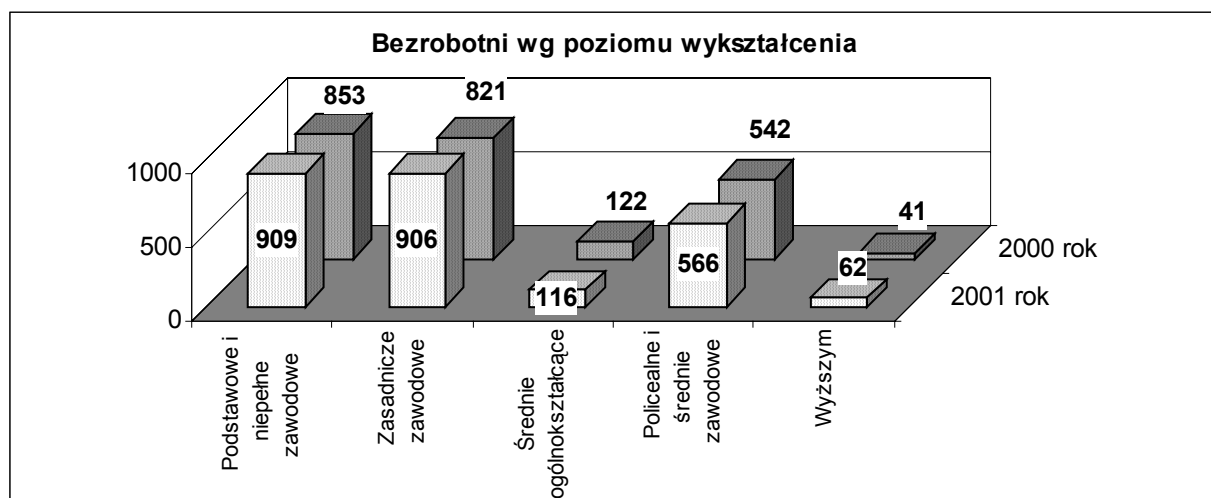
Strukturę bezrobocia ze względu na płeć w powiecie suwałskim w latach 1999 – 2002 przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres Nr 4.

Wykres Nr 5.

Wykres Nr 6.¹³

Struktura bezrobocia wg wykształcenia wskazuje na ponad 50% wzrost osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem. Jest to ogromny problem, bowiem powoduje odpływ ludzi wykształconych do innych regionów kraju. Jedynie 5% spadek bezrobotnych wśród osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym może świadczyć o tym, iż osoby te kontynuują naukę. Również wysokie bezrobocie dotyczy osób z wykształceniem zawodowym (ponad 10%). Taka sytuacja jest charakterystyczna nie tylko dla powiatu, lecz dla całego województwa.

Ogólnie wg stanu na dzień 31.12.2001 r. rynek pracy powiatu suwałskiego przedstawiał się następująco:

- pracujący w tys. 2,2
- bezrobotni zarejestrowani w tys. 2,6
- stopa bezrobocia 13,3%
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto 1723,46 zł

2.4. Analiza SWOT

POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY i RYNEK PRACY	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • potencjalne rezerwy taniej siły roboczej 	<ul style="list-style-type: none"> • ujemne saldo migracji oznaczające wyjazd młodych ludzi w inne regiony • znaczny spadek przyrostu naturalnego • słabo wykształcone społeczeństwo
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • zmniejszenie bezrobocia i migracji poprzez pozyskiwanie inwestorów w regionie 	<ul style="list-style-type: none"> • duże bezrobocie na wsi • brak ofert pracy • starzenie się społeczeństwa

¹³ Opracowanie własne z danych Rocznika Statystycznego Województwa Podlaskiego 2002

3. Zagadnienia społeczne**3.1. Główne źródła utrzymania ludności**

Według danych z powszechnego spisu ludności przeprowadzonego w 2002 roku wynika, że głównym źródłem utrzymania ludności powiatu są dochody z pracy.

Dotyczą one 65, 5% ogółu ludności powiatu, z tego natomiast ponad 57% to ludność uzyskująca dochody z pracy we własnym gospodarstwie rolnym. Niepokojącym jest fakt, że aż 34% ogółu ludności powiatu utrzymuje się ze źródeł nie zarobkowych /emerytura, renta z tytułu niezdolności do pracy itp./.

Główne źródła utrzymania ludności – udział w ogólnej liczbie ludności. /%/¹⁴

Tab. Nr 13.

Wyszczególnienie	Praca				Źródła niezarobkowe	W tym – główne		
	Ogółem	Poza rolnictwem	W rolnictwie			emerytury	Dochód z własności	Nieustalone
			Razem	w tym: w swoim gospodarstwie rolnym				
Województwo	64,5	47,5	17,0	16,0	33,9	18,4	0,20	1,30
Powiat suwałski w tym gminy:	65,5	26,8	38,7	37,4	34,0	16,8	0,04	0,50
Bakalarzewo	67,6	20,2	47,4	46,0	31,5	18,1	-	0,90
Filipów	58,2	25,5	32,7	31,7	41,6	15,2	-	0,20
Jeleniewo	71,9	23,5	48,4	47,6	28,0	16,1	0,03	0,10
Przerośl	63,4	19,6	43,8	43,6	36,5	17,9	0,03	0,06
Raczki	67,5	31,2	36,3	35,4	31,1	18,0	0,02	1,40
Rutka Tartak	63,5	19,7	43,7	42,5	36,3	15,3	-	0,20
Suwałki	66,0	38,0	28,0	25,3	33,7	16,6	0,10	0,30
Szypliszki	67,4	25,6	41,8	40,5	31,9	16,9	0,10	0,60
Wiżajny	63,4	20,2	43,3	42,1	36,4	16,2	-	0,20
Pow. sejneński	61,3	30,1	31,2	29,3	37,9	19,9	0,20	0,60
Pow. augustowski	62,0	39,3	23,0	21,1	35,1	19,0	0,20	2,70

¹⁴ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002r.

3.2. Ochrona zdrowia

Powiat suwałski nie prowadzi szpitala powiatowego ani przychodni specjalistycznych. Ochroną zdrowia mieszkańców powiatu zajmują się lekarze i pielęgniarki zatrudnione w Niepublicznych Zakładach Opieki Zdrowotnej znajdujących się w każdej z gmin.

Pomoc lekarzy specjalistów mieszkańcy powiatu mogą uzyskać w Suwałkach, gdzie funkcjonują :

- Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki z 25 oddziałami, w tym Oddziałem Ratownictwa Medycznego i 19 poradniami specjalistycznymi,
- Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej z 6 oddziałami,
- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Rehabilitacji Leczniczej z oddziałem rehabilitacji leczniczej.

Realizacja świadczeń w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej na terenie każdej gminy odbywa się w dni robocze w godzinach od 8⁰⁰ do 18⁰⁰.

W dni wolne od pracy w nagłych przypadkach pomoc zdrowotną mieszkańcy powiatu mogą uzyskać w Izbie Przyjęć SPSzW w Suwałkach, w Oddziale Ratownictwa Medycznego SPSzW w Suwałkach i w Wojewódzkiej Stacji Pogotowia Ratunkowego.

Strukturę zatrudnienia personelu medycznego w poszczególnych gminach powiatu suwałskiego w przeliczeniu na etaty według stanu na dzień 31.12.2001r. przedstawia poniższa tabela.

Tab. Nr 14.

Wyszczególnienie	Lekarze POZ	Lekarze ginekologów	Pielęgniarki środowiskowe rodzinne	Położne środowiskowe rodzinne
Powiat ogółem w tym gminy:	13,0	1,2	13,0	2,6
Bakałarzewo	1,1	0,1	1,1	0,2
Filipów	1,7	0,2	1,7	0,3
Jeleniewo	1,1	0,1	1,1	0,2
Przerośl	1,2	0,1	1,2	0,2
Raczki	2,3	0,2	2,3	0,5
Rutka Tartak	0,8	0,1	0,8	0,2
Suwałki	2,2	0,2	2,2	0,5
Szypliszki	1,5	0,1	1,5	0,3
Wiżajny	1,0	0,1	1,0	0,2

3.3. Opieka socjalna

Powiat suwałski jest terenem typowo rolniczym. Nie ma tu znaczącego przemysłu. Źródłem utrzymania rodzin są głównie dochody uzyskiwane z prowadzenia gospodarstwa rolnego. Trudna sytuacja rolnictwa decyduje o sytuacji materialnej mieszkańców powiatu, która z roku na rok ulega pogorszeniu. Systematycznie wzrasta liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej.

Świadczenia udzielane przez gminne ośrodki pomocy społecznej za lata 2001 – 2002¹⁵

Tab. Nr 15.

Wyszczególnienie	2001 r.		2002 r.		Dynamika 2001 = 100%	
	Liczba osób	Liczba świadczeń	Liczba osób	Liczba świadczeń	Liczba osób	Liczba świadczeń
Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej ogółem	3.253	20.430	3.836	24.708	117,9%	120,9%
W tym z powodu:						
- bezrobocia	1.126	5.535	1.342	7.461	119,2%	134,8%
- niepełnosprawności	783	6.758	937	7.935	119,8%	117,4%
- alkoholizmu	228	1.118	306	1.629	134,2%	145,7%
- inne	1.116	7.019	1.251	7.683	112,1%	109,5%

Najczęstszą przyczyną udzielania świadczeń jest wciąż rosnące bezrobocie. Coraz częściej przyczyną udzielania świadczeń jest niepełnosprawność osoby oraz alkoholizm. W kategorii „inne” znajdują się takie przyczyny jak: ubóstwo, potrzeba ochrony macierzyństwa, długotrwała choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego itp.

Brak środków do życia, brak perspektyw na przyszłość powoduje, iż słabsze osobowości nie radzą sobie z pokonywaniem bieżących trudności i popadają w alkoholizm. Permanentny stres w konsekwencji prowadzi do depresji lub nawet choroby psychicznej. Zwiększająca się liczba świadczeń udzielanych w tej kategorii zdaje się potwierdzać ten mechanizm.

Z danych gminnych ośrodków pomocy społecznej wynika, iż w ostatnich latach wzrosła liczba osób uzależnionych od alkoholu. Coraz więcej występuje przypadków uzależnienia wśród kobiet. Wzrasta liczba osób niepełnosprawnych, w tym chorych psychicznie.

W strukturach Powiatu funkcjonuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, a przy nim Ośrodek Interwencji Kryzysowej. Utworzone zostały trzy punkty konsultacyjne: w Jeleniewie, Raczkach i Bakalarzewie, obejmujące swym działaniem obszar całego powiatu. Ośrodek zapewnia wsparcie w sytuacjach przemocy, służy specjalistycznym poradnictwem osobom indywidualnym, prowadząc szeroką współpracę z wieloma instytucjami życia publicznego: sądem, prokuraturą, policją, poradnią rodzinną, szpitalem psychiatrycznym, gminnymi ośrodkami pomocy społecznej i gminnymi komisjami do spraw rozwiązywania problemów alkoholowych.

Inną płaszczyzną jest działalność skierowana na osoby doświadczające wyłączenia społecznego na skutek przebytego kryzysu psychicznego. Powiat podjął realizację projektu pod nazwą Ośrodek Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi. Ośrodek zlokalizowany jest w miejscowości Lipniak. Jego realizacja ujęta została w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego oraz w „Wojewódzkim programie poprawy życia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych na lata 2000 – 2005”.

Ośrodek rozpoczął już swoją działalność, prowadząc zajęcia z grupą pobytu dziennego oraz inicjując działalność środowiskowej grupy wsparcia. W trakcie realizacji jest kolejny

¹⁵ Opracowanie własne na podstawie informacji z urzędów gmin

etap inwestycji w Ośrodku, polegający na przygotowaniu budynku mieszczącego pracownie rzemiosł i rękodzieła.

3.4. Edukacja i wychowanie

Szkolnictwo podstawowe

W roku szkolnym 2000/2001 na terenie powiatu funkcjonowało 46 szkół podstawowych, w których uczyło się 3587 uczniów. W szkołach tych zatrudnionych było 288 nauczycieli.

Już rok później, tj. w roku szkolnym 2001/2002 liczba szkół podstawowych w powiecie wynosiła 42, a uczniów w tych szkołach – 3506, przy 268 pełnozatrudnionych nauczycielach.

Średnio do szkoły podstawowej uczęszcza 80 uczniów, są to więc szkoły małe. Szkoły podstawowe liczące ponad 100 uczniów znajdują się w miejscowościach gminnych. Szkoły podstawowe generalnie na terenie powiatu podporządkowane są gminom. Funkcjonują jednak dwie szkoły prowadzone przez organizacje społeczne. Są to: Szkoła Podstawowa w Fornetce gm. Szypliszki i Szkoła Podstawowa w Jaśkach gm. Raczki.

Samorządy, ze względów ekonomicznych, w związku z między innymi zmniejszającą się liczbą uczniów oraz malejącą rokrocznie subwencją oświatową, co roku decydują się na likwidację małych szkół podstawowych.

Szkolnictwo gimnazjalne

Na terenie powiatu funkcjonuje 8 gimnazjów. Powstały one w miejscowościach gminnych, za wyjątkiem gminy Szypliszki, gdzie gimnazjum zostało utworzone w Słobódce.

Młodzież gimnazjalna z terenu gminy Suwałki uczęszczała do szkół gimnazjalnych na terenie miasta Suwałki.

Do szkół gimnazjalnych w roku szkolnym 2001/2002 uczęszczało 1600 uczniów, których uczyło 78 pełnozatrudnionych nauczycieli. Na jednego nauczyciela w gimnazjum przypadało średnio 20,5 ucznia.

Od 1 września 2003 r. Gmina Suwałki utworzyła Gimnazjum w Płocicznie, w którym uczy się młodzież z trzech wsi: Płociczna, Gawrych Rudy i Sobolewa. Młodzież z pozostałych miejscowości nadal uczy się w gimnazjach suwałskich.

Również na terenie gminy Szypliszki od 1 września 2003 r. utworzone zostały dwa Zespoły Szkół : w Słobódce i Kaletniku, w ramach których będą funkcjonowały szkoły podstawowe i gimnazjalne.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Na terenie powiatu funkcjonują dwa Zespoły Szkół, w których naukę może kontynuować młodzież kończąca gimnazjum. Są to : Zespół Szkół im. gen. Ludwika Michała Pacy w Dowspudzie, dla którego organem prowadzącym jest Powiat Suwałski oraz Zespół Szkół Ogólnokształcących w Przerośli, dla którego organem prowadzącym jest Gmina Przerośl.

Do roku szkolnego 2002/2003 funkcjonowała również Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Wizajnach, początkowo jako filia Zespołu Szkół Rolniczych w Dowspudzie / lata 1999 – 2002/, a od 1 września 2002 r. jako samodzielna jednostka. Ze względu jednak na bardzo małe zainteresowanie młodzieży nauką w tej szkole, a co za tym idzie bardzo duże koszty jej utrzymania /oddziały liczące poniżej 20 uczniów/, organ prowadzący – Powiat Suwałski zdecydował o jej likwidacji z dniem 1 września 2003 r.

W skład Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Przerośli wchodzi, poza Szkołą Podstawową i Gimnazjum, Liceum Ogólnokształcące. Naukę w nim pobierało w roku szkolnym 2001/2002 50 uczniów uczęszczających do 3 oddziałów. Na jednego pełnozatrudnionego na-

uczyciela przypadało w roku szkolnym 2000/2001 17 uczniów, podczas gdy w województwie podlaskim średnio na jednego pełnozatrudnionego nauczyciela w liceach ogólnokształcących przypadało 23 uczniów. W roku szkolnym 2001/2002 w Liceum Ogólnokształcącym w Przerośli przy 55 uczniach jako pełnozatrudniony figurował jeden nauczyciel.

W skład Zespołu Szkół w Dowspudzie, zgodnie z uchwałą Rady Powiatu Nr XXX/123/02 z dnia 26 marca 2002 roku w sprawie zmiany organizacji Zespołu Szkół im. gen. Ludwika Michała Paca w Dowspudzie wchodzi następujące szkoły:

Technikum kształcące w zawodach – technik rolnik, technik hodowca koni i technik ekonomista, Liceum Profilowane, Liceum Ogólnokształcące, Zasadnicza Szkoła Zawodowa, Technikum zawodowe na podbudowie zasadniczej szkoły zawodowej, Technikum zawodowe dla dorosłych na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej i Zasadnicza Szkoła Zawodowa dla dorosłych na podbudowie programowej szkoły podstawowej. W roku szkolnym 2003-2004 w Zespole Szkół w Dowspudzie kształcą się młodzież w Technikum w zawodach: technik rolnik, technik hodowca koni, technik ekonomista oraz w Liceum Profilowanym o profilu usługowo-gospodarczym.

Zespół Szkół w Dowspudzie posiada internat oraz gospodarstwo pomocnicze. Internat pomieścić może około 150 osób, jednak od lat liczba uczniów z niego korzystających systematycznie maleje. W roku szkolnym 1999/2000 z internatu korzystało 102 uczniów, a w roku szkolnym 2002/2003 tylko 70 uczniów.

W roku szkolnym 1999/2000 w Zespole Szkół uczyło się 530 uczniów przy obsadzie 33 nauczycieli pełnozatrudnionych, a w roku szkolnym 2002/2003 uczyło się 320 uczniów. Liczba nauczycieli pełnozatrudnionych wynosiła 26. Średnio na jednego nauczyciela w Zespole Szkół w Dowspudzie w roku szkolnym 2002/2003 przypadało 12 uczniów.

Szczegółowe dane o uczniach i nauczycielach na wszystkich szczeblach kształcenia w powiecie i województwie ¹⁶

Powiat – Tab. Nr 16.

Wyszczególnienie	Liczba uczniów		Liczba nauczycieli pełnozatrudnionych		Liczba uczniów przypadających na jednego nauczyciela	
	2000/2001	2001/2002	2000/2001	2001/2002	2000/2001	2001/2002
Rok szkolny						
Szkoły podstawowe	3.578	3.506	288	268	12	13
Szkoły gimnazjalne	1.097	1.600	48	78	23	21
Szkoły ponadgimnazjalne	625	486	33	27	19	18

¹⁶ Opracowanie własne

Województwo – Tab. Nr 17.

Wyszczególnienie	Liczba uczniów		Liczba nauczycieli pełnozatrudnionych		Liczba uczniów przypadających na jednego nauczyciela	
	2000/2001	2001/2002	2000/2001	2001/2002	2000/2001	2001/2002
Szkoły podstawowe	110.002	105.379	7.976	7.366	13,8	14,3
Szkoły gimnazjalne	40.610	59.839	2.245	3.228	18,0	18,6
Szkoły ponadgimnazjalne	92.753	73.820	4.324	3.902	21,5	18,9

3.5. Kultura, sport i wypoczynek

3.5.1. Ośrodki kultury

Potrzeby ludności w zakresie kultury na terenie powiatu realizowane są praktycznie na poziomie gminnym, bowiem powiat nie prowadzi własnego ośrodka kultury. W gminach funkcjonują Gminne Ośrodki Kultury bądź Świetlice Gminne. Aktywność pracowników tych ośrodków wyraża się organizacją wielu imprez, koncertów i przedstawień połączonych z konkursami i elementami sportowymi.

Na terenie każdej gminy, poza gminą Suwałki, działa przynajmniej jeden zespół ludowy. Łącznie w powiecie działa ich 13. Są to :

- „Bakałarzewo” i „Zajączkowiaki” w gm. Bakałarzewo,
- „Rospuda” w gm. Filipów,
- „Jaćwież” w gm. Jeleniewo,
- „Przeroślaki” i „Znaroku” w gm. Przerośl,
- „Zorniczeńka” w gm. Raczki,
- „Szeszupa” i „Kapela rodzinna Racisa” w gm. Rutka Tartak,
- „Pogranicze” i „Młode Pogranicze” w gm. Szypliszki,
- „Jezioranki” i „Młode Jezioranki” w gm. Wiżajny.

Zespoły te reprezentują i promują zarówno gminy jak i powiat na licznych festiwalach wojewódzkich i krajowych, uzyskując tam wielokrotnie pierwsze nagrody.

Chcąc skorzystać z usług kulturalnych wyższego rzędu jak muzea, kina, teatr, filharmonia, mieszkańcy powiatu zmuszeni są wyjechać do Suwałk, Białegostoku bądź jeszcze dalej.

3.5.2. Biblioteki

Powiat Suwałki nie prowadzi własnej powiatowej biblioteki publicznej. Jej zadania wykonuje na podstawie porozumienia zawartego z Prezydentem Miasta Suwałk Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej w Suwałkach.

Na terenie powiatu funkcjonuje dziewięć bibliotek gminnych i dziesięć ich filii. Księgozbiór w tych placówkach ogółem liczy 198.006 woluminów, w tym literatury pięknej dziecięcej – 54 266. Największy księgozbiór posiada Gminna Biblioteka Publiczna w Raczkach, najmniejszy – w Rutce Tartak.

Dane dotyczące placówek bibliotecznych w powiecie¹⁷

Tab. Nr 18.

Wyszczególnienie	Księgozbiór w woluminach		Czytelnicy	Wypożyczenia w woluminach	
	Ogółem	Na jednego mieszkańca		Ogółem	Na jednego czytelnika
Województwo	4.291.300	3,51	199.847	4.017.200	20,1
Powiat w tym gminy :	198.006	5,54	5.751	122.400	21,3
Bakałarzewo	21.134	6,68	567	5.900	10,4
Filipów	20.470	4,39	560	11.000	19,6
Jeleniewo	10.538	3,47	355	11.800	33,3
Przerośl	20.267	6,33	689	18.000	26,1
Raczki	30.402	4,87	962	25.900	27,0
Rutka Tartak	9.681	4,31	290	6.100	21,1
Suwałki	33.060	5,39	774	15.000	19,4
Szypłiszki	31.385	7,47	848	15.600	18,4
Wiżajny	21.069	7,35	706	13.100	18,5

3.5.3. Sport

Działalność sportową o zasięgu ponadlokalnym na terenie powiatu prowadzą: Powiatowy Szkolny Związek Sportowy w Suwałkach oraz Powiatowe i Regionalne Zrzeszenia Ludowych Zespołów Sportowych. Na szczeblu gminnym popularyzacją sportu zajmują się też Gminne Zrzeszenia Ludowych Zespołów Sportowych. Działalność sportową prowadzą również Kluby Sportowe działające jako stowarzyszenia, a we wszystkich typach szkół – Uczniowskie Kluby Sportowe. Na terenie powiatu działa 13 uczniowskich klubów sportowych, których ewidencją i nadzorem zajmuje się Starostwo Powiatowe. Na terenie powiatu zarejestrowane są również trzy kluby sportowe: Klub Sportowy „Jaćwing” w Jeleniewie, Klub Sportowy „Polonia” w Raczkach oraz Klub Sportowy „Rospuda” w Filipowie. Od chwili rejestracji tj. od 2000 roku działalności nie podjął Klub Sportowy „Jaćwing” z Jeleniewa.

Bazę sportową stanowią hale sportowe i boiska należące do szkół oraz stadiony gminne. Na koniec 2002 roku gminy: Wiżajny, Jeleniewo, Raczki, Suwałki i Filipów nie posiadały

¹⁷ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002r.

pełnowymiarowych sal sportowych /24 x 12/. W 2003r. oddano do użytku sale sportowe w Raczkach i Jeleniewie.

W trakcie budowy sal sportowych są gminy: Wiżajny /oddanie do użytku w 2004 r. /oraz Filipów /oddanie do użytku planowane jest na koniec 2005 roku/.

W wyniku tych działań na terenie powiatu tylko jedna gmina /Suwałki/ pozostanie bez dużej sali sportowej. Położenie jej wokół miasta Suwałki stwarza jednak możliwość korzystania przez młodzież i jej mieszkańców z obiektów sportowych, które znajdują się na terenie miasta.

Duża część zawodów sportowych dla dzieci i młodzieży z terenu powiatu odbywa się na stadionie miejskim w Suwałkach oraz na stadionie Zespołu Szkół w Dowspudzie.

Część gmin nie posiada również stadionów bądź dużych boisk sportowych. Do budowy stadionu gminnego przymierza się gmina Szypliszki. Posiada odpowiedni do zlokalizowania takiej inwestycji teren i zabiega o środki finansowe na tę inwestycję.

3.6. Stan bezpieczeństwa publicznego

Zadania z zakresu stanu bezpieczeństwa publicznego na terenie powiatu suwałskiego realizują:

- Miejska Komenda Państwowej Straży Pożarnej w Suwałkach,
- Miejska Komenda Policji w Suwałkach,
- Powiatowa Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna w Suwałkach,
- ze względu na przygraniczne położenie - także służby Straży Granicznej, posiadające swoje strażnice w Wiżajnach i Rutce – Tartak.

Państwowa Straż Pożarna jest organizatorem Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego / KSRG/, którego celem jest ochrona życia, mienia i środowiska naturalnego poprzez:

- walkę z pożarami lub innymi klęskami żywiołowymi,
- ratownictwo techniczne i ratownictwo ekologiczne,
- ratownictwo medyczne.

W powiecie suwałskim zadania te realizuje Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Suwałkach i 38 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych.

W ramach Komendy funkcjonuje jedna Jednostka Ratowniczo–Gaśnicza, posiadająca normę etatową 15 strażaków na zmianie służbowej. Jednostka ta wyposażona jest w 5 samochodów gaśniczych i 9 samochodów specjalistycznych przeznaczonych do ratownictwa drogowego, ratownictwa techniczno–chemiczno–ekologicznego, ratownictwa wodnego, drabinę mechaniczną, 2 samochody operacyjne, samochód dostawczy, autobus i samochód kwatermistrzowski.

Do Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego włączonych jest z terenu powiatu suwałskiego 9 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych, zlokalizowanych w miejscowościach gminnych, za wyjątkiem gminy Suwałki z terenu, której do KSRG włączono OSP w Potasznem.

Ogólne przygotowanie techniczne OSP działających na terenie powiatu jest dobre. Pewne zastrzeżenia budzi wiek samochodów będących w dyspozycji jednostek OSP. Część z nich pochodzi z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Podstawowy sprzęt utrzymywany jest w stanie dobrym. Występują jednak braki w normatywnym wyposażeniu samochodów m.in. w węże, drabiny, aparaty ochrony dróg oddechowych, piły do drewna, hydrauliczny sprzęt ratowniczy.

W 2002 roku jednostki straży pożarnej interweniowały na terenie powiatu suwałskiego 480 razy, z czego:

- 205 razy przy gaszeniu pożarów,
- 273 razy przy likwidacji skutków innych miejscowych zagrożeń,
- 2 przypadki dotyczyły wyjazdów spowodowanych fałszywymi alarmami.

Struktura i liczba interwencji straży pożarnych w poszczególnych gminach w 2002 r.¹⁸

Tab. Nr 19.

GMINA	Ilość pożarów	Ilość miejscowych zagrożeń	Ilość alarmów fałszywych
Bakałarzewo	12	15	0
Filipów	22	31	0
Jeleniewo	22	31	0
Przerośl	6	19	0
Raczki	21	25	1
Rutka - Tartak	7	14	0
Suwałki	70	87	1
Szypliszki	30	31	0
Wiżajny	15	20	0

Komenda Miejska Policji w Suwałkach swoim działaniem obejmuje miasto Suwałki i powiat suwałski.

Na terenie powiatu suwałskiego funkcjonują 4 Posterunki Policji:

- Bakałarzewo /obsługuje gminy Bakałarzewo i Raczki/,
- Filipów /obsługuje gminy Filipów i Przerośl/,
- Rutka – Tartak /obsługuje gminy Rutkę- Tartak i Wiżajny/,
- Szypliszki /obsługuje gminy Szypliszki i Jeleniewo/.

W 2003 roku w powiecie ujawniono 393 przestępstwa /bez gminy Suwałki/, co stanowi ok. 10% ogólnej liczby przestępstw w obrębie działania Komendy Miejskiej Policji w Suwałkach.

Kategorie przestępstw w 2003 r. w układzie gmin powiatu suwałskiego¹⁹

Tab. Nr 20.

Gmina	Przestępstwa	W tym :	Udział
-------	--------------	---------	--------

¹⁸ Źródło: Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Suwałkach

¹⁹ Źródło: Komenda Miejska Policji w Suwałkach

	ogółem	Kradzież mienia	Kradzież z włamaniem	Rozbój	Uszkodzenie mienia	Kradzież samochodów	Inne	przestępstw ogółem do ogółu ludności
Bakałarzewo	46	8	16	-	2	-	20	1,46 %
Filipów	80	22	19	2	3	4	30	1,72 %
Jeleniewo	32	14	11	-	-	-	7	1,06 %
Przerośl	43	5	10	-	4	-	24	1,34 %
Raczki	89	9	25	-	2	5	48	1,43 %
RutkaTartak	27	3	1	-	-	-	23	1,20 %
Szypliszki	44	10	10	-	-	-	24	1,05 %
Wiżajny	32	5	7	-	-	-	20	1,17 %

Zadania Inspekcji Sanitarnej na terenie powiatu suwałskiego realizuje **Miejska Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna w Suwałkach**, która swoim zasięgiem obejmuje teren miasta Suwałki i powiatu suwałskiego.

Zadaniem Stacji jest dbałość o:

- bezpieczeństwo w zakresie higieny środowiska, a zwłaszcza wody do spożycia, czystości powietrza atmosferycznego, gleby, wód i innych elementów środowiska,
- utrzymanie należytego stanu higienicznego nieruchomości, zakładów pracy, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, dróg, ulic oraz osobowego i towarowego transportu kolejowego i drogowego,
- właściwe warunki produkcji, transportu, przechowywania i sprzedaży żywności oraz warunki żywienia zbiorowego,
- warunki zdrowotne produkcji i obrotu przedmiotami użytku oraz innymi wyrobami mogącymi mieć wpływ na zdrowie ludzi,
- warunki zdrowotne środowiska pracy, a zwłaszcza zapobiegania powstawaniu chorób zawodowych i innych chorób związanych z warunkami pracy,
- higienę pomieszczeń i sprzętu używanego w szkołach i innych placówkach oświatowo – wychowawczych i w ośrodkach wypoczynku,
- właściwe zapobieganie i zwalczanie chorób zakaźnych.

3.7. Analiza SWOT

ZAGADNIENIA SPOŁECZNE	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• bogate dziedzictwo kulturowe i zaangażowanie społeczne w zakresie jego kultywowania• własny Ośrodek Wsparcia dla Osób z zaburzeniami Psychicznymi• istnienie klubów sportowych oraz uzdolnionej młodzieży, a także uznanie sportu jako istotnego elementu zdrowia i wychowania• dobry poziom kształcenia i możliwość różnorodnego kształcenia• wykształcona kadra pedagogiczna	<ul style="list-style-type: none">• pauperyzacja ludności wiejskiej• niedoinwestowanie oświaty• słabo rozwinięta baza sportowa• brak własnej specjalistycznej placówki służby zdrowia• niski poziom wykształcenia społeczeństwa
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• możliwość pozyskania środków finansowych z funduszy UE• wykorzystanie bazy szkolnej w okresie letnim na wakacyjny wypoczynek dzieci i młodzieży• rosnące aspiracje edukacyjne młodzieży	<ul style="list-style-type: none">• wzrost zjawisk patologii społecznej• brak środków zewnętrznych /subwencje, dotacje/ na rozwój kultury i sportu• niedostateczna ilość środków finansowych na pomoc społeczną przy rosnącym na nią zapotrzebowaniu

4. Środowisko przyrodnicze i zasoby naturalne

4.1. Krajobraz

Krajobraz powiatu suwałskiego jest zróżnicowany. Według podziału fizyczno-geograficznego Polski, uwzględniającego m.in. przeszłość geologiczną obszaru, rzeźbę terenu i jego hydrografię, na terenie powiatu wyróżniono następujące, podstawowe regiony fizyczno-geograficzne.

Systematyka regionów fizyczno-geograficznych powiatu suwałskiego:

Makroregion: Pojezierze Litewskie (842.7)²⁰

Mezoregion:

- Część Pojezierza Zachodniosuwalskiego
- Część Pojezierza Wschodniosuwalskiego
- Część Równiny Augustowskiej

Pojezierze Zachodniosuwalskie (842.72)²¹ znajduje się na południe od Puszczy Romnickiej, na zachód od doliny Czarnej Hańczy i Puszczy Augustowskiej, na wschód od Wzgórz Szeskich oraz Pojezierza Elckiego, zajmując obszar 830 km². Jest to region przejściowy między Pojezierzem Mazurskim a Pojezierzem Litewskim, ale zaliczony do tego drugiego. Orograficzną i hydrograficzną oś regionu tworzy rynną Rospudy z kilkoma wydłużonymi jeziorami: Rospuda (3,4 km², głęb. 38,9 m), Garbaś (1,5 km², głęb. 48 m), Sumowo (0,9 km², głęb. 13,6 m), Bolesty (1,4 km², głęb. 16,2 m) oraz paroma mniejszymi. Przepływająca przez te jeziora rzeka Rospuda wpada do jeziora Rospuda Augustowska pod Augustowem i należy do dorzecza Wisły. Na wschód od rynny Rospudy ciągnie się rynną Przerośli skracająca bardziej w kierunku południowo-wschodnim, w której największymi jeziorami są: Białe Filipowskie (1,3 km², głęb. 52 m) i Okmin (1,1 km², głęb. 39,9 m). Za północno-zachodnią granicę regionu (ze Wzgórzami Szeskimi) przyjęto rzeczkę Jarkę (dopływ Gołdapy). W jej dorzeczu na przedłużeniu rynny Rospudy znajduje się jezioro Czarne (1,7 km², głęb. 27,5m), a na zachód od Rospudy – jezioro Mieruńskie Wielkie (1,9 km², głęb. 25,5 m), mające odpływ do jeziora Garbaś.

A. Richling (1985) wyróżnił 3 mikroregiony:

- Garb Przerośli (842.722)²² wysokości do 257 m na obszarze wododziałowym Błędzianki, Czarnej Hańczy i Rospudy,
- Wyniesienie Oleckie na zachód od rynny Rospudy (842.721)
- Pagórki Przebrodzkie (842.723) na wschód od niej.

Pojezierze Zachodniosuwalskie jest regionem rolniczym; lasów ma mało, miast nie ma. Przecina je w poprzek linia kolejowa z Olecka do Suwałk.

Pojezierze Wschodniosuwalskie (842.73) rozpościera się na pograniczu Polski i Litwy, w większej części na wschód od granicy polsko-litewskiej. Zachodnią granicę tworzy częściowo górny bieg Błędzianki i Czarnej Hańczy, południową – granica sandru augustowskiego. Powierzchnia regionu w Polsce wynosi około 1250 km². Znaczny obszar na północ od Suwałk przekracza wysokość 200 m n.p.m. i ma bardzo urozmaiconą rzeźbę terenu. Występują tu wały moren czołowych, kemy, drumliny, ozy i bardzo głębokie ryny.

Do tych ostatnich należy rynną najgłębszego na nizinach europejskich jeziora Hańcza

²⁰ nr regionu naturalnego – makroregion wg J.Kondrackiego i A. Richlinga

²¹ nr regionu naturalnego – mezoregion

²² nr regionu naturalnego – mikroregion

(3,1 km², głęb. 108,5 m), którego lustro wody znajduje się na wysokości 227 m n.p.m. (rezerwat krajobrazowy). Wypływa z niego rzeka Czarna Hańcza, uchodząca do Niemna na granicy litewsko-białoruskiej.

Na wschód od jeziora Hańcza znajduje się rynna jezior Szelment Wielki (3,6 km², głęb. 45 m) i Szelment Mały (1,7 km², głęb. 28,5 m), z których wody odpływają do Szeszupy.

Region należy do najbardziej atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, toteż utworzono tu wiele obiektów chronionych, a przede wszystkim Wigierski Park Narodowy w otoczeniu jeziora Wigry (149,6 km²), a na północ od Suwałk – Suwałski Park Krajobrazowy (62,8 km²) obejmujący kilkanaście jezior, w tym unikatowe jez. Hańcza.

A. Richling (1985) podzielił Pojezierze Wschodniosuwalskie w granicach Polski na 3 mikroregiony. W granicach powiatu należy do nich:

- Garb Wiżajn (842.731) na północy, z kulminacją Rowelskiej Góry (298 m); w jego granicach z większych jezior oprócz wspomnianego jeziora Hańcza trzeba wymienić morenowe jezioro Wiżajny (2,9 km², głęb. 5,3 m),
- Środkową część Pojezierza Wschodniosuwalskiego zajmują zróżnicowane Wzgórza Jeleniewskie (842.732) z kulminacją Krzemieniuchy (289 m), oddzielone od Garbu Wiżajn doliną Szeszupy, z licznymi jeziorami, wśród których największe są wymienione poprzednio Szelment Wielki i Szelment Mały. Na północ od Suwałk przecina je wyraźne obniżenie, nazwane przez S. Pietkiewicza Bramą Jeleniewską.
- Pojezierze Wigierskie (842.733) występuje na południu wokół jeziora Wigry i jest dużo niższe (130-165 m). Powierzchnia wodna zajmuje znaczną część terytorium.

Równina Augustowska (842.74) jest sandrem zaczynającym się w okolicy Suwałk na wysokości około 190 m i obniżającym do około 120 m w okolicach Augustowa. Powierzchnię równiny urozmaicają wytopiskowe misy licznych jezior, do których należy południowa część jeziora Wigry i grupa jezior pod Augustowem.

Znajdujący się w granicach powiatu mikroregion Obniżenie Suwałskie (842.741) jest szlakiem odpływu lodowcowo-rzecznej w fazie pomorskiej wzdłuż biegu Czarnej Hańczy po jej ujście do jeziora Wigry.

4.2. Klimat

Klimat powiatu suwałskiego posiada cechy klimatu kontynentalnego. Charakteryzuje się dużą zmiennością pogody, dużą amplitudą temperatur, przewagą opadów letnich nad zimowymi oraz wiosennych nad jesiennymi. Charakterystykę aktualnych, głównych elementów klimatu regionu powiatu suwałskiego oparto na wynikach obserwacji stacji meteorologicznej w Suwałkach.

4.2.1. Temperatura

W stosunku do lat ubiegłych w 2002 r. obserwuje się znaczne ocieplenie tego regionu: zima nie jest już taka sroga, natomiast lato jest cieplejsze. Charakterystyczną cechą ostatnich lat jest obniżenie się średniej temperatury w listopadzie oraz ocieplenie się w marcu i kwietniu w stosunku do normowanych wartości dla Suwałk.

Minimalna temperatura wystąpiła w lutym (-22,6°C), natomiast maksymalną temperaturę zanotowano w lipcu (+ 31,8°C). Średnia roczna temperatura w 2001 r. wyniosła 7,5°C. Okres wegetacji w 2001r. trwał w regionie 165 dni. W stosunku do lat ubiegłych zwiększyła się liczba dni mroźnych i wyniosła 64 dni.

Temperatury powietrza

Tab. Nr 21.²³

Parametr	Stacja meteorologiczna	1961-1995	1971-2000	1991-2000	1996-2000	2000	2001
Temperatura średnia °C	Suwałki	6,2	6,3	6,8	6,8	8,1	6,8

4.2.2. Opady atmosferyczne

Opady w 2001 r. wystąpiły w ciągu 211 dni. Przeważały opady średnie z przedziału 1-10 mm. Maksymalne opady wystąpiły w lipcu – 107 mm, minimalne natomiast były w kwietniu i wyniosły 22 mm. Znaczący wzrost opadów miał miejsce w maju, wrześniu i październiku, a w listopadzie zaznaczyło się wyraźne zubożenie opadów. Pokrywa śnieżna zalegała 124 dni łącznie, co jest powyżej normy dla regionu wynoszącej 101m. Maksymalna grubość pokrywy śnieżnej wyniosła 50 cm w grudniu.

Opady atmosferyczne

Tab. Nr 22.²⁴

Parametr	Stacja meteorologiczna	1951-1980	1981-1990	1991-2000	1996-2000	1999	2000	2001
Roczna suma opadów w mm	Suwałki	584	599	575	658	580	512	637

4.2.3. Prędkość wiatru

Dominującymi kierunkami wiatru są kierunki zachodnie i południowo – zachodnie. Najrzadziej wieją wiatry z kierunków południowo – wschodnich i północno – wschodnich. Szczególnie wysokie prędkości wiatru występują w północnej części powiatu (okolice Wiżajn). Jest to spowodowane faktem, iż rejon ten jest najbardziej wyniesiony ponad poziom morza, a ponadto znajduje się w strefie specyficznego mikroklimatu, charakterystycznego dla północno – wschodniego krańca Polski. Średnie roczne prędkości wiatrów wahają się od 2,8 m/s do 3,6 m/s.

4.2.4. Ciśnienie

Ciśnienie atmosferyczne podlega bardzo dużym wahaniom, co jest związane z dużą dynamiką mas powietrza. Minimalne ciśnienie zaobserwowano w grudniu – 957 hPa, natomiast maksymalne w lutym – 1023,7 hPa, podczas zalegania chłodnych mas powietrza. Średnie ciśnienie atmosferyczne w 2001r. wyniosło 991,4 hPa.

²³ GUS – Ochrona środowiska 2002 i Górniak A.2000 Klimat województwa podlaskiego

²⁴ jak wyżej

Zachmurzenie, usłonecznienie i prędkość wiatru w latach 2000-2002 Tab. Nr 23.²⁵

Parametr	Stacja meteorologiczna – Suwałki	
	2000	2002
Średnie zachmurzenie (oktany)	5,0	5,8
Usłonecznienie (h/rok)	1746,0	1822,6
Śr. roczna prędkość wiatru (m/s)	3,3	3,6
Średnia temperatura powietrza (°C)	7,4	7,6

W 2002 r. średnia prędkość wiatru wyniosła 3,6 m/s w Suwałkach. Ciszę atmosferyczną występują około dwukrotnie częściej w miesiącach letnich niż zimą. Najmniejsza średnia roczna częstotliwość występowania cisz atmosferycznych notowana jest w rejonie Suwałk.

4.3. Zasoby naturalne

Powiat suwałski charakteryzuje się dużym bogactwem i wysoką różnorodnością przyrodniczą. Duże znaczenie dla zachowania bogactwa występujących tu gatunków roślin, zwierząt i grzybów ma odmienna rzeźba terenu, zróżnicowane warunki wodne i mikroklimatyczne, mozaikowaty układ gleb, mało intensywna gospodarka rolna, niski stopień chemizacji środowiska i ograniczona w wielu rejonach bezpośrednia presja człowieka.

Szczególną rolę w zachowaniu najcenniejszych walorów przyrodniczych województwa spełniają obszary chronione, Wigierski Park Narodowy, rezerваты przyrody i Suwałski Park Krajobrazowy.

4.3.1. Zasoby wodne

Zasoby wodne powiatu suwałskiego tworzą wody powierzchniowe i podziemne. Wody powierzchniowe zgromadzone są w korytach rzek, cieków, stałe prowadzących wodę z rowów oraz w otwartych zbiornikach, stawach, bagnach i mokradłach.

4.3.1.1. Rzeki

Sieć rzeczna powiatu suwałskiego jest stosunkowo dobrze rozwinięta i związana przede wszystkim z rzeką Czarną Hańczą. Wykaz głównych rzek i stan czystości przedstawiają poniższe tabele.

²⁵ Dane ze Stacji Meteorologicznej w Suwałkach

Główne rzeki powiatu suwalskiego

Tab. Nr 24.

Lp.	Nazwa rzeki	Długość		
		W granicach Powiatu		Całkowita
		km	%	km
1.	Czarna Hańcza*	56,1	39,8	141,0
2.	Wiatrołuża – dopływ Czarnej Hańczy	24,0	100	24,0
3.	Szeszupa*	27,5	9,2	297,6
4.	Szelmentka*	21,3	89,8	23,7
5.	Wigra	10,0	100	10,5
6.	Kamionka dopływ Czarnej Hańczy	15,2	100	15,2
7.	Maniówka -dopływ Czarnej Hańczy	10,8	100	10,8
8.	Rospuda	42,5	41,5	102,5
9.	Szczeberka	28,1	58,4	48,1

Uwagi: * – rzeki graniczne.

Stan czystości rzek badanych w 2001 r.

Tab. Nr 25.

Lp.	Nazwa rzeki	Badana długość (km)	Klasa czystości							
			I		II		III		n.o.n*	
			km	%	km	%	km	%	km	%
1.	Czarna Hańcza	47,5	-	-	38,5	81,1	-	-	9,0	18,9
2.	Szeszupa	1,6	-	-	1,6	100,0	-	-	-	-
3.	Szelmentka	3,3	-	-	3,3	100,0	-	-	-	-
	Łącznie:	52,4								

*poza klasą czystości

4.3.1.2. Jeziora

Teren powiatu suwalskiego „zasila” wodami swoich rzek aż trzy dorzecza zlewiska Bałtyku: Wisły, Niemna i Pregoly. Najdłuższą rzeką jest Czarna Hańcza przepływająca przez dwa najciekawsze jeziora Suwalszczyzny – Hańczę oraz Wigry. Na obszarze powiatu znajduje się 111 jezior o powierzchni powyżej 1 ha, o łącznej powierzchni 6,6 tys. ha. Jeziora mają różnorodny charakter – od typowych, głębokich jezior rynnowych (Hańcza), poprzez more-

nowe o urozmaiconej linii brzegowej, powstałe przez wytopienie wielkich brył lodu (Szurpiły, Jaczno, Kojle, Pierty), po oczka i bardzo płytkie, zeutrofizowane i zarastające zbiorniki, powoli zamieniające się w torfowiska.

Jeziorem o największej powierzchni lustra wody (z wyłączeniem powierzchni wysp) są Wigry (2118 ha). Do jezior o największej głębokości należą: Hańcza – najgłębsze w Polsce (108,5 m), Wigry (73 m), Ożewo (55,5 m).

Wykaz jezior

Tab. Nr 26.

Lp.	Nazwa jeziora	Pow. (ha)	Kl.czystość	Gmina	Uprawniony do rybactwa
1	2	3	4	5	6
1.	Głębokie	39,08	2	Bakałarzewo	PZW ZG w Warszawie
2.	Sumowo	93,40	3	Bakałarzewo	PZW ZG w Warszawie
3.	Okragłe	42,67	2	Bakałarzewo	PZW ZG w Warszawie
4.	Bolesty	128,95	3	Bakałarzewo	PZW ZG w Warszawie
5.	Karasiewek	13,54	brak danych	Bakałarzewo	Osoba fizyczna
6.	Grabięszczyzna	13,44	brak danych	Bakałarzewo	Osoba fizyczna
7.	Skazdubek	23,35	brak danych	Bakałarzewo	Osoba fizyczna
8.	Siekierowo	29,69	brak danych	Bakałarzewo	Osoba fizyczna
9.	Białe	130,37	1	Filipów	PZW ZG w Warszawie
10.	Ślepak	9,19	brak danych	Filipów	Osoba fizyczna
11.	Czostków	21,63	brak danych	Filipów	PZW ZG w Warszawie
12.	Czarne	43,96	2	Filipów	Osoba fizyczna
13.	Rospuda	334,00	2	Filipów	PZW ZG w Warszawie
14.	Wysokie	29,46	2	Filipów	PZW ZG w Warszawie
15.	Kamienne	41,04	2	Filipów	PZW ZG w Warszawie
16.	Mieruńskie Wielkie	205,02	3	Filipów	PZW ZG w Warszawie
17.	Mieruńskie Małe	12,65	brak danych	Filipów	PZW ZG w Warszawie
18.	Długie	24,00	3	Filipów	PZW ZG w Warszawie
19.	Gacne	7,72	brak danych	Filipów	PZW ZG w Warszawie
20.	Garbaś	140,56	brak danych	Filipów	PZW ZG w Warszawie
21.	Garbarskie	1,49	brak danych	Filipów	-
22.	Okminek	8,82	2	Filipów	„Pod Sieją” Sp z o.o.
23.	Jemieliście	67,40	2	Filipów	PZW ZG w Warszawie
24.	Boczniał	19,06	brak danych	Jeleniewo	PZW ZG w Warszawie
25.	Staw Turtul	7,42	brak danych	Jeleniewo	PZW ZG w Warszawie
26.	Okragłe	1,28	brak danych	Jeleniewo	Osoba fizyczna
27.	Leszczewo	9,48	brak danych	Jeleniewo	Osoba fizyczna
28.	Udrynek	7,02	brak danych	Jeleniewo	Osoba fizyczna
29.	Szelment Duży	356,07	2	Jeleniewo	„Szelment Wielki” Sp. z o.o.
30.	Wodziłki	4,26	brak danych	Jeleniewo	Osoba fizyczna
31.	Szurpiły	89,00	1	Jeleniewo	PZW ZG w Warszawie
32.	Jeglówek	20,58	1	Jeleniewo	Osoba fizyczna
33.	Kopane	16,99	2	Jeleniewo	Osoba fizyczna
34.	Jeglóweczek	1,69	brak danych	Jeleniewo	Osoba fizyczna
35.	Udziejek	7,45	2	Jeleniewo	Osoba fizyczna
36.	Gulbin	8,47	2	Jeleniewo	„Rybitex” Sp. z o.o.
37.	Okragłe	16,45	2	Jeleniewo	„Rybitex” Sp. z o.o.
38.	Krajwelek	9,99	2	Jeleniewo	„Rybitex” Sp. z o.o.
39.	Sumowo	33,24	brak danych	Jeleniewo	Osoba fizyczna
40.	Sumówek	7,41	brak danych	Jeleniewo	Osoba fizyczna
41.	Przystajne	31,38	3	Przerośl	PZW ZG w Warszawie
42.	Krzywe(Krzywólka)	52,90	2	Przerośl	PZW ZG w Warszawie
43.	Kościelne	55,16	2	Przerośl	PZW ZG w Warszawie

Lp.	Nazwa jeziora	Pow. (ha)	Kl.czystość	Gmina	Uprawniony do rybactwa
44.	Boczne	59,91	2	Przerośl	PZW ZG w Warszawie
45.	Wersele	12,25	brak danych	Przerośl	Osoba fizyczna
46.	Hańcza	304,43	1	Przerośl	PZW ZG w Warszawie
47.	Łanowicze	63,46	brak danych	Przerośl	Osoba fizyczna
48.	Kupowo	31,70	brak danych	Rutka-Tartak	Osoba fizyczna
49.	Przechodnie	26,85	2	Rutka-Tartak	„Rybitex” Sp. z o.o.
50.	Postawelek	4,21	2	Rutka-Tartak	„Rybitex” Sp. z o.o.
51.	Białe	10,67	3	Rutka-Tartak	„Rekin” Sp. z o.o.
52.	Potopy	20,70	2	Rutka-Tartak	„Rekin” Sp. z o.o.
53.	Porwinek	2,61	2	Rutka-Tartak	„Rekin” Sp. z o.o.
54.	Plauczynek	3,10	brak danych	Rutka-Tartak	Osoba fizyczna
55.	Pobondzie	56,33	3	Rutka-Tartak	Osoba fizyczna
56.	Czarne	7,73	brak danych	Suwałki	Osoba fizyczna
57.	Zielone	2,46	brak danych	Suwałki	Osoba fizyczna
58.	Widne	2,37	brak danych	Suwałki	Osoba fizyczna
59.	Tłuste	0,85	brak danych	Suwałki	Osoba fizyczna
60.	Drobne	0,98	brak danych	Suwałki	Osoba fizyczna
61.	Okuniewicz	5,63	brak danych	Suwałki	Osoba fizyczna
62.	Zgnilec	3,19	brak danych	Suwałki	Osoba fizyczna
63.	Krzywe (i Czarne)	185,73	brak danych	Suwałki	PZW ZG w Warszawie
64.	Koleśne	30,00	brak danych	Suwałki	PZW ZG w Warszawie
65.	Staw Płociczno	22,21	brak danych	Suwałki	PZW ZG w Warszawie
66.	Mozguć	5,24	brak danych	Suwałki	Osoba fizyczna
67.	Okmin	117,38	2	Suwałki	„Pod Sieją” Sp z o.o.
68.	Taciewek (Taciewo)	12,95	brak danych	Suwałki	Osoba fizyczna
69.	Ozewo	56,20	1	Suwałki	„Pod Sieją” Sp z o.o.
70.	Kozin	6,10	brak danych	Szypliszki	Osoba fizyczna
71.	Szelment Mały	179,04	brak danych	Szypliszki	„Szelment” Sp. z o.o.
72.	Jodel	17,82	brak danych	Szypliszki	„Szelment” Sp. z o.o.
73.	Ingiel (Iłgiel)	19,03	brak danych	Szypliszki	„Szelment” Sp. z o.o.
74.	Grauże	19,86	brak danych	Szypliszki	Osoba fizyczna
75.	Kaletnik	12,29	brak danych	Szypliszki	Osoba fizyczna
76.	Siekierowo	5,88	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
77.	Jegliniszki	19,17	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
78.	Jaczo	41,84	2	Wizajny	Osoba fizyczna
79.	Kamendul	27,26	2	Wizajny	Osoba fizyczna
80.	Perty	21,56	2	Wizajny	Osoba fizyczna
81.	Kojle	19,38	2	Wizajny	Osoba fizyczna
82.	Kojle Małe	1,33	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
83.	Konopin	1,51	brak danych	Wizajny	-
84.	Ogólne	1,66	brak danych	Wizajny	-
85.	Marianka I	2,17	brak danych	Wizajny	PZW ZG w Warszawie
86.	Marianka II	2,64	brak danych	Wizajny	PZW ZG w Warszawie
87.	Słościnek(Staścinek)	3,40	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
88.	Wysokie	12,35	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
89.	Wysokie II	6,50	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
90.	Cegielnia	2,56	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
91.	Stanieluszek	6,99	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
92.	Jesierzyń	6,13	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
93.	Kuprelek	1,92	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
94.	Prudel	3,95	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
95.	Sudawskie Północne	3,95	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
96.	Graużyny	7,46	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
97.	Czarne(i Białe)	17,85	2	Wizajny	Osoba fizyczna
98.	Dunajewo	7,10	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna

Lp.	Nazwa jeziora	Pow. (ha)	Kl.czystość	Gmina	Uprawniony do rybactwa
99.	Wistuć	20,65	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
100.	Bolcie Małe	3,08	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
101.	Ingiel (Bolcie)	10,43	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
102.	Okliny	5,11	brak danych	Wizajny	Osoba fizyczna
103.	Mauda	41,32	brak danych	Wizajny	PZW ZG w Warszawie
104.	Wizajny	331,42	2	Wizajny	Osoba fizyczna

Jeziora Wigierskiego Parku Narodowego

Tab. Nr 27.

Lp.	Nazwa jeziora	Powierzchnia (ha)	Klasa czystości	Gmina
1.	Wigry	2098,66	2	Suwałki, Nowinka
2.	Królówek	10,07	3	Suwałki
3.	Pierty	233,28	2	Suwałki
4.	Omułówek	17,80	2	Suwałki
5.	Leszczewek	21,85	3	Suwałki
6.	Czarne	2,79	2	Suwałki
7.	Muliczne	25,64	2	Suwałki
8.	Długie	96,40	2	Suwałki
9.	Okragłe	14,32	2	Suwałki

4.3.1.3. Wody podziemne

Wody podziemne są głównym źródłem zaopatrzenia w wodę ludności, rolnictwa i przemysłu powiatu suwałskiego. Pobierana woda jest zużywana na potrzeby gospodarki komunalnej, przez przemysł (na cele produkcyjne) oraz rolnictwo. Niewielkie ilości wody podziemnej są pobierane dla potrzeb grzewczych – pompy ciepła.

Ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę korzysta ok. 75% mieszkańców powiatu suwałskiego. Około 25% mieszkańców korzysta z innych ujęć – ujęcia zakładowe i własne studnie kopane i wiercone.

Zatwierdzona wydajność eksploatacyjna ujęć wód podziemnych na terenie powiatu suwałskiego wg stanu na 31 grudnia 2002 r. wynosi 62.677 m³/dobę, a ujęć komunalnych 45.669 m³/dobę. Wydajność pozostałych ujęć (nie zaewidencjonowanych lub nie podlegających ewidencji) szacuje się na ok. 2 tys. m³/dobę. Moduł zatwierdzonej wydajności eksploatacyjnej dla powiatu suwałskiego wynosi ok. 48 m³/dobę/km². W przeliczeniu na jednego mieszkańca ilość zasobów eksploatacyjnych wynosi ok. 1,8 m³/dobę/osobę.

Łączny pobór wód podziemnych w 2002 r. szacuje się na ok. 14 tys. m³/dobę – przemysł, rolnictwo, gospodarka komunalna i odbiorcy indywidualni. Pobór wód podziemnych z ujęć komunalnych szacuje ok. 11,3 tys. m³/dobę – rolnictwo, zaopatrzenie ludności w wodę, szkoły, inne zakłady pracy etc.

Obliczone teoretyczne zapotrzebowanie powiatu suwałskiego na wodę do celów komunalnych (zaopatrzenie ludności w wodę) wynosi ok. 11,0 tys. m³/dobę. Średni łączny dobowy pobór wody podziemnej z ujęć komunalnych powiatu suwałskiego jest ok. 4-krotnie mniejszy od zasobów eksploatacyjnych tych ujęć. Na terenie powiatu nie występuje deficyt zasobów eksploatacyjnych w stosunku do zapotrzebowania na wodę pobieraną z wodociągów pomimo tego, że w skali lokalnej występują niewielkie obszary nieprzydatne do budowy nowych ujęć wód podziemnych (brak warstw wodonośnych). Na terenie powiatu występują ob-

szary (ze względu na swoją przypowierzchniową budowę geologiczną) z deficytem płytkiej i bardzo płytkiej wody podziemnej, tzw. wody rolniczej.

4.3.2. Zasoby leśne

Powierzchnia lasów i gruntów leśnych w powiecie suwałskim wynosi ogółem 22 330 ha, w tym lasy prywatne i gminne – 6 920 ha. Nadzór nad gospodarką leśną w lasach nie stanowiących własności skarbu państwa sprawuje Starosta Suwałski. Lasy państwowe natomiast, których powierzchnia wynosi 15 410 ha, zarządzane są przez Nadleśnictwa Lasów Państwowych w Suwałkach, Szczepurze i Olecku.

Lasy powiatu suwałskiego położone są w II Krainie Przyrodniczo-Leśnej Mazursko-Podlaskiej, Dzielnicy 1 – Pojezierza Mazurskiego i 4 – Puszczy Augustowskiej. Występujące tu lasy są pozostałością Puszczy: Mereckiej, Przełomskiej i Perestuńskiej, które wchodziły w skład rozległej Puszczy Sudawskiej oraz powstały na skutek sztucznego bądź naturalnego zalesienia gruntów porolnych.

Podstawowe gatunki lasotwórcze to:

- sosna 57%
- świerk 23%
- dąb 7%
- brzoza 6%
- olcha 5%
- pozostałe, takie jak: modrzew, jesion, topola, lipa, grab.

W lasach powiatu suwałskiego nie występuje jodła oraz buk (brak naturalnego zasięgu występowania).

W lasach zarządzanych przez Nadleśnictwa, średni wiek drzewostanów wynosi 55 lat, przeciętny przyrost masy 4,9 m³/ha, zaś tzw. zapas na pniu wynosi 260 m³/ha, a w lasach prywatnych zapas ten szacowany jest na ok. 100 m³/ha.

Struktura głównych siedlisk leśnych w powiecie suwałskim przedstawia się następująco:

- bór świeży 13%
- bór mieszany świeży 32%
- las mieszany świeży 32%
- las świeży 11%
- ols 4%
- las mieszany bagienny 2%
- inne.

Stan zdrowotny lasów powiatu suwałskiego jest bardzo dobry. Lasy nie są tu narażone na bezpośredni wpływ przemysłu.

Największym zagrożeniem są natomiast huraganowe wiatry, długotrwałe susze, choroby grzybowe (huba korzeniowa, opieńka) oraz szkodniki owadzie (przyplaszczek granatek, cetyńce, kornik drukarz).

Wybrane dane o lasach nie stanowiących własności skarbu państwa.

Tab. Nr 28.

Lp.	Gmina	Ogółem w hektarach			
		Pow. gruntów leśnych	Odnowienia sztuczne i naturalne	Zalesienia gruntów nieleśnych	Pozyskiwanie drewna w m ³
1.	Bakałarzewo	842,4	0,5	3,5	389
2.	Filipów	750,3	0,6	-	934
3.	Jeleniewo	923,2	1,6	5,2	922
4.	Przerośl	930,9	0,7	1,4	732
5.	Raczki	438,5	0,5	1,1	754
6.	Rutka- Tartak	650,5	1,5	3,2	859
7.	Suwałki	933,5	1,0	1,7	727
8.	Szypliszki	762,5	-	0,5	277
9.	Wizajny	688,7	1,4	4,2	602
Razem:		6 920,5	7,8	20,8	5 919

4.3.3. Zasoby surowców mineralnych

Na terenie powiatu suwałskiego wg stanu na dzień 1 stycznia 2002 r. występuje 47 złóż kopaliny pospolitych, w tym złoża kopaliny pospolitej zaliczone do podstawowych – złoża Sobolewo – Krzywe oraz 2 złoża rud polimetalicznych.

Szczegółowe dane dotyczące ilości złóż udokumentowanych w zależności od rodzaju kopaliny przedstawiono w tabeli.

Zestawienie ilości udokumentowanych złóż na terenie powiatu suwałskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2002 r.Tab. Nr 29.²⁶

Lp.	Rodzaj kopaliny	Ilość złóż	Uwagi
1.	Kruszywo naturalne	46	
2.	Surowce ilaste ceramiki budowlanej	1	
3.	Rudy polimetaliczne (Fe-Ti-V)	2	pozabilansowe
Razem		49	

4.3.3.1. Kopaliny pospolite

Wśród udokumentowanych złóż kopaliny na terenie powiatu pod względem wielkości zasobów przeważają złoża średnie i małe. Do największych złóż należą złoża kruszywa naturalnego i są to złoża: Potasznia, Potasznia I, Potasznia II, Potasznia III i Sobolewo-Krzywe. Największe złoża kruszywa naturalnego występują w okolicy Suwałk.

²⁶ Bilans zasobów kopaliny i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.12.2002r.

Zestawienie pod względem wielkości zasobów 10 największych złóż kruszywa naturalnego powiatu suwałskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2002 r. przedstawiono w tabeli.

**Zestawienie zasobów złóż kruszywa naturalnego powiatu suwałskiego
wg stanu na dzień 31 grudnia 2002 r.**

Tab. Nr 30.²⁷

Lp.	Nazwa złoża	Zasoby [tys. ton]	Wydobycie [tys. ton/rok]	Wystarczalność [lata]
1.	Potasznia I	149.594	547	pow. 100
2.	Potasznia II	115.161	-	-
3.	Potasznia	112.792	-	-
4.	Sobolewo-Krzywe	80.754	1.938	30
5.	Potasznia III	69.680	-	-
6.	pozostałe	2.420	150	
R a z e m		530.400	2.635	-

Zasoby geologiczne 5 największych złóż kruszywa naturalnego wynoszą 527.981 tys. ton. Wydobycie z tych złóż wynosi ok. 2.500 tys. ton. Powierzchnia największych złóż kruszywa naturalnego wynosi od 350 ha do 650 ha. Łączna powierzchnia terenu zajęta przez użytki kopalne lub na której zalegają złoża wynosi ok. 1.950 ha, co stanowi ok. 1,45% całkowitej powierzchni powiatu suwałskiego.

4.3.3.2. Rudy polimetaliczne

W ramach prac geologicznych udokumentowano na powierzchni ok. 250 km² dwa złoża polimetalicznych rud żelaza – złoża *Krzemianka* i *Udryn* w gminie Jeleniewo.

Złoża te występują w obrębie Suwałskiego Masywu Anortozytowego tj. na głębokości co najmniej 900 m.

Są to złoża ilmenitowo-magnetytowe zawierające związki żelaza, wanadu, tytanu oraz domieszki minerałów kobaltu, niklu, miedzi i pierwiastków z grupy „ziem rzadkich”. Zawartość żelaza w rudach wynosi ok. 30-40%, tytanu ok. 10% /TiO₂/ i wanadu ok. 2-5% /V₂O₅/.

Główne znaczenie gospodarcze mogą mieć rudy żelaza, tytanu, wanadu oraz minerały pierwiastków ziem rzadkich (metale do produkcji wysokogatunkowych stali i stopów specjalnych). Zasoby tych złóż udokumentowane w kategorii umożliwiającej planowanie eksploatacji wynoszą ok. 380 mln ton Fe, ok. 98 mln ton TiO₂ i 4 mln ton V₂O₅.

²⁷ Bilans zasobów kopalni i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.12.2002r.

Znaczna głębokość występowania rud tj. do ok. 1500 m, długi proces budowy zakładów wydobywczych oraz nadmiar rud żelaza, tytanu i wanadu na rynkach światowych, spowodowały, że złoża te w latach 90-tych uznano za pozabilansowe (eksploatacja nieopłacalna).

Postęp techniczny (zapotrzebowanie na stopy specjalne), postęp techniczny górnictwa, wzrost zapotrzebowania na stal wysokogatunkową oraz kurczenie się ogólnoswiatowych zasobów rud żelaza, może być przyczyną do podjęcia eksploatacji tych złóż w przyszłości.

4.4. Zasoby przyrodnicze

4.4.1. System obszarów chronionych powiatu suwałskiego

Na system obszarów chronionych powiatu składają się: Wigierski Park Narodowy, Suwałski Park Krajobrazowy, 5 rezerwatów przyrody, obszary chronionego krajobrazu i użytki ekologiczne. Łączna powierzchnia terenów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, prawnie chronionych, wynosiła w 2001 roku 59.925 ha, czyli obejmowała 45,85% obszaru powiatu.

Obszary chronione w powiecie suwałskim

Tab. Nr 31.²⁸

Forma ochrony	Powierzchnia (ha)	Udział procentowy w pow. powiatu (%)
Parki narodowe	8 063,5	6,2
Rezerваты przyrody	371,3	0,3
Parki krajobrazowe	6 284,4	4,8
Obszary chronionego krajobrazu	44 415	33,9
Użytki ekologiczne	817,8	0,6
Razem:	59 952,5	45,85

²⁸ GUS – Ochrona środowiska i leśnictwo w województwie podlaskim w 2001r.

Obiekty chronione na terenie powiatu suwałskiego

Tab. Nr 32.

Nazwa obiektu	Data objęcia ochroną	Powierzchnia wymiary, ilość sztuk	Położenie, krótki opis, cel ochrony
Wigierski Park Narodowy	01.01.1989r.	15 085 ha	Park leży w mezoregionie Pojezierza Wschodniosuwalskiego i w mezoregionie Równiny Augustowskiej, należących do makroregionu Pojezierza Litewskiego. Na terenie Parku wyróżnić można dwa obszary geomorfologiczne – pagórkowatą część północną (moreny i kemy) i równinną południową (sandry). Ponad 60% powierzchni parku pokrywają grunty leśne, wody powierzchniowe – 19%, użytki rolne -14,9%. Na terenie Parku znajdują się 42 zbiorniki wodne. Największym jeziorem są Wigry o powierzchni 21,7 km ² , a główną rzeką jest Czarna Hańcza. Ochroną ścisłą w Parku objęta jest powierzchnia 389,20 ha. Ochrona w Parku dotyczy krajobrazu kulturowego, jego walorów estetycznych i przyrodniczych.
Suwalski Park Krajobrazowy	12.01.1976r.	6.284 ha	Park leży na Pojezierzu Litewskim w mezoregionie Pojezierza Wschodnio-suwalskiego. Charakteryzuje się niepowtarzalnym krajobrazem, który zawdzięcza lądolodowi skandynawskiemu. Występują tu najbardziej zróżnicowane w Polsce polodowcowe formy rzeźby terenu np.: kopolaste wzgórza kemów, wały moren, kręte grzbiety ozów, wiszące doliny, wąskie rynny polodowcowe, wypełnione przez rzeki i jeziora. Większość obszaru parku stanowią użytki rolnicze – 60%, lasy- 24%, ponad 20 jezior -10%. Wśród nich najgłębsze jezioro w Polsce -Hańcza. Największymi rzekami są Czarna Hańcza i Szeszupa.
Rezerваты przyrody – obejmują zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym ekosystemy, w tym siedliska przyrodnicze, a także określone gatunki roślin i zwierząt, elementy przyrody nieożywionej, mające istotną wartość ze względów naukowych, przyrodniczych, kulturowych bądź krajobrazowych.			
Nazwa obiektu	Data objęcia ochroną	Powierzchnia wymiary, ilość sztuk	Położenie, krótki opis, cel ochrony
Cmentarzysko Jaćwingów	1959r.	4,12 ha	Rezerwat archeologiczny, utworzony w celu ochrony fragmentu lasu z cmentarzyskiem Jaćwingów z II-IV w n.e.
Jezioro Hańcza	1963r.	305,2 ha	Rezerwat wodno-krajobrazowy, utworzony w celu ochrony najgłębszego jeziora Polski. Obejmuje jezioro wraz z otaczającą skarpią.
Głazowisko Łopuchowskie	1988r.	15,88 ha	Rezerwat geologiczno-geomorfologiczny, utworzony w celu ochrony wyjątkowego nagromadzenia głazów narzutowych. Obejmuje fragmenty dwóch wałów czołowomorenowych.
Głazowisko Bachanowo nad Czarną Hańczą	1972r.	0,98 ha	Rezerwat geologiczny i krajobrazowy, utworzony w celu ochrony fragmentu obszaru morenowego z dużym nagromadzeniem głazów narzutowych.
Rezerwat Rutka	2001 r.	49,06 ha	Rezerwat utworzony w celu zachowania w stanie naturalnym unikalnego bruku polodowcowego, jeziora Linówek wraz z przyległym torfowiskiem przejściowym.

Pomniki przyrody – to pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiętkowej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, np.: sędziwe i okazałe rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, głazy narzutowe. Pomniki przyrody, podobnie jak stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, mogą być obejmowane ochroną poprzez rozporządzenie wojewody lub uchwałę rady gminy.

Największą liczbę pomników przyrody stanowią pojedyncze drzewa, wiekowe, potężnych rozmiarów, o pięknym pokroju. Liczba drzew objętych ochroną zmienia się każdego roku – część z nich ulega zniszczeniu przez wichury lub obumiera. Za pomniki przyrody uznawane są również nowe obiekty.

Nazwa obiektu	Data objęcia ochroną	Powierzchnia wymiary, ilość sztuk	Położenie, krótki opis, cel ochrony
Głazy narzutowe i pojedyncze drzewa	1980r.	44 szt. 42 szt.	Głazy narzutowe i pojedyncze drzewa występują na terenie wszystkich gmin powiatu suwałskiego. Celem jest ochrona bogactwa tworów przyrody żywej i nieożywionej
Grupa drzew	1980r.		Gm. Suwałki, L-ctwo Krzywe. 18 szt. drzew o obw. 2,5-3,5 m.
Grupa drzew	1978r.		Gm. Przerośl, wieś Przelomka. Klon zwyczajny – obw. 3,2m, wys. 27m., wiąz-3,17m., wys.26m.
Grupa drzew	1962r.		Gm. Rutka Tartak, L-ctwo Rutka. 40 szt. modrzewia europejskiego o obw. 1,2-1,3 m. i wys. ok. 35 m
Grupa drzew	1980r		Gm. Rutka Tartak, L-ctwo Bondziszki.. Grupa 97 szt. modrzewia europejskiego, wys. 27-29 m.
Aleja lipowa	1998r.		Gm. Wizajny, Stara Hańcza, w parku podworskim. Lipa drobnolistna – 21 szt., klon zwyczajny – 2 szt.
Aleja	1980r.		Gm. Raczki, wieś Dowspuda, na terenie Zespołu Szkół – aleja prowadząca do Pałacu Paca. Drzewostan z przewagą lipy, dł. 500m.
Kolonia mewy śmieszki	1978r.		Rutka, ok. 2 km od Szurpił. Obecnie kolonia przeniosła się do Sidorówki.

Użytki ekologiczne są to zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk, jak: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne „oczka wodne”, kępy drzew, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin i zwierząt, w tym miejsca ich sezonowego przebywania lub rozrodu. Użytki ekologiczne wykazuje się w rejestrze gruntów.

Nazwa obiektu	Data objęcia ochroną	Powierzchnia	Położenie, krótki opis, cel ochrony
„Bagno Wizajny”	26.04.1993r	3,1 ha	Torfowisko przejściowe z oczkiem wodnym w zagłębieniu bezodpływowym.
„Marianka I”	06.06.1994r	2,64 ha	Jezioro wraz z pasem zarośli i trzcin. Ochrona występowania raka szlachetnego.
„Marianka II”	06.06.1994r	2,17 ha	Jezioro wraz z pasem zarośli i trzcin. Ochrona występowania raka szlachetnego.
„Łanowicze”	06.06.1994r	3,04 ha	Jezioro wraz z pasem zarośli i trzcin oraz 15-metrową strefą wokół jeziora, miejsce gniazdowania i lęgu wielu gatunków ptaków
„Jęglówek”	21.05.1996r	63,46 ha	Jezioro objęte jest programem reintrodukcji troci jeziorowej i innych rzadkich gatunków ryb.
„Szurpiły”	21.05.1996r	89 ha	Jak wyżej
„Kojle”	21.05.1996r	19,38 ha	Jak wyżej
„Perty”	21.05.1996r	21,56 ha	Jak wyżej

„Białe”	21.05.1996r	130,37 ha	Jak wyżej
„Garbaś”	21.05.1996r	140,56 ha	Jak wyżej
„Rospuda”	21.05.1996r	334 ha	Jak wyżej
Stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej są to nie wyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do udostępnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych oraz fragmenty eksploatowanych i nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych. Tą formą ochrony został objęty 1 obiekt			
Nazwa obiektu	Data objęcia ochroną	Powierzchnia	Położenie, krótki opis, cel ochrony
„Szwajcaria”	1995r.	0,3 ha	m. Szwajcaria – warstwa osadów eemskich pochodzących z okresu ocieplenia tzw. interglacjału, występująca w przedwojennej cegielni. Na organicznych utworach interglacialnych leżą utwory piaszczyste, żwirowe i gliniaste zlodowacenia bałtyckiego, należącego do stadiału pomorsko – leszczyńskiego, podścielają je gliny zwałowe zlodowacenia Warty.

4.4.2. Obszary chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu obejmują tereny o wysokich walorach środowiska przyrodniczego i odznaczające się atrakcyjnym krajobrazem, których ochrona ma zapewnić zachowanie równowagi ekologicznej. Większość tych obszarów obejmuje doliny rzek, większe obszary leśne i kompleksy jezior oraz tradycyjnie ukształtowane krajobrazy kulturowe.

Charakter gospodarki prowadzonej na obszarach chronionego krajobrazu regulują zabezpieczające stan środowiska przepisy prawne (m.in. zakaz lokalizacji zakładów przemysłowych i obiektów uciążliwych dla środowiska, zakaz prowadzenia działalności niekorzystnie wpływających na krajobraz, dbałość o styl budownictwa dostosowany do lokalnych tradycji). Obszary chronionego krajobrazu pełnią różnorodne funkcje: otulinową (dla parków narodowych i krajobrazowych), rekreacyjną (tereny dla turystyki i wypoczynku, odciążające obszary o wyjątkowych walorach przyrodniczych) oraz są naturalnymi korytarzami ułatwiającymi migracje zwierząt.

5. Zanieczyszczenia środowiska

5.1. Źródła zanieczyszczenia wód powierzchniowych

Ogólna ilość ścieków stanowiła 35% ilości wody pobranej na cele gospodarcze. W ogólnej ilości ścieków odprowadzanych do wód powierzchniowych i ziemi większość stanowiły ścieki komunalne.

5.1.1. Ścieki komunalne

Ścieki komunalne w 2001 r. stanowiły ok. 84% wszystkich odprowadzanych ścieków i były głównym źródłem zanieczyszczenia wód. Z ogólnej ilości oczyszczanych ścieków komunalnych (175 dm^3) 62% było oczyszczanych biologicznie, a pozostała część – 38% to ścieki oczyszczone z podwyższonym usuwaniem biogenów.

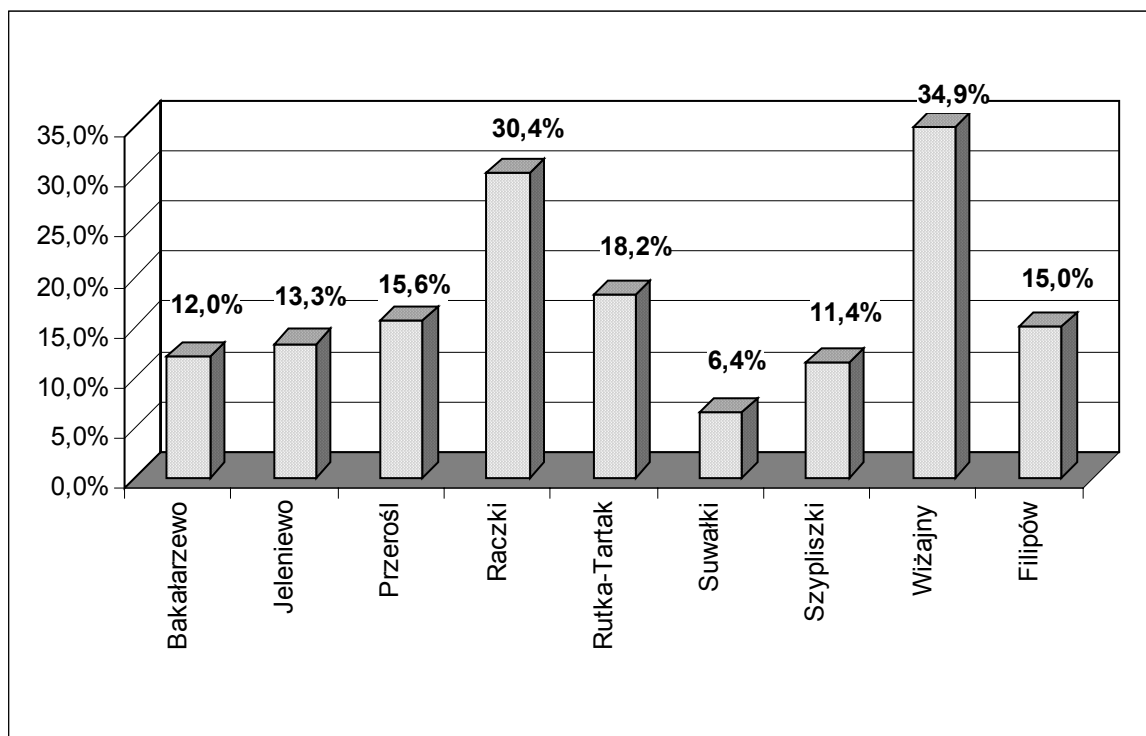
Ścieki komunalne oczyszczane w powiecie suwałskim (2001 r.)

Tab. Nr 33.

Gmina	Ogólna ilość ścieków dm^3 (tys. m^3)	Ścieki oczyszczone biologicznie dm^3 (tys. m^3)	Ścieki oczyszczone z podwyższonym usuwaniem biogenów dm^3 (tys. m^3)	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków	% ludności korzystającej z oczyszczalni
Bakałarzewo	8	-	8	380	12,0
Jeleniewo	11	-	11	403	13,3
Przerośl	11	-	11	500	15,6
Raczki	66	-	66	1 900	30,4
Rutka- Tartak	21	-	21	410	18,2
Suwałki	21	-	21	390	6,4
Szypliszki	6	-	6	480	11,4
Wizajny	16	-	16	1 000	34,9
Filipów	15	15	-	690	15,0
Ogółem:	175	15	160	6 153	17,5

Ludność korzystająca z oczyszczalni w układzie gminnym.

Wykres Nr 7.

5.1.2. Ścieki przemysłowe

Ścieki przemysłowe w 2001 r. stanowiły ok. 15,9% ogólnej ilości wytworzonych ścieków. Z terenu powiatu suwałskiego jedynie Spółdzielnia Mleczarska ROSPUDA w Filipowie posiada oczyszczalnię ścieków przemysłowych. Rocznie odprowadza ok. 40 dam³ ścieków.

5.1.3. Ścieki pochodzące z rolnictwa

Trudnym do zmierzenia źródłem zanieczyszczenia wód powierzchniowych są niekontrolowane spływy powierzchniowe z obszarów rolnych, w tym chemizowanych i nawożonych. Pomimo, że ilość wywożonej na użytki rolne gnojowicy w ostatnich latach znacznie zmalała (ze względu na spadek pogłowia zwierząt), stanowi ona nadal lokalną uciążliwość dla środowiska.

Zmalała również, głównie ze względów ekonomicznych, ilość zużywanych nawozów sztucznych i środków ochrony roślin. Czynniki te wpływają na zmniejszenie niekorzystnego wpływu rolnictwa na stan czystości wód.

Ścieki z gospodarstw rolnych w większości gromadzone są w zbiornikach, często nieuszczelnionych, z których zanieczyszczenia przedostają się do wód powierzchniowych lub do ziemi. Brak danych dotyczących ilości, a zwłaszcza stanu technicznego przydomowych zbiorników na ścieki, nie pozwala oszacować wpływu tego źródła zanieczyszczeń na środowisko.

5.2. Zanieczyszczenia powierzchni ziemi

5.2.1. Zanieczyszczenia i erozja gleby

W powiecie suwałskim z uwagi na brak przemysłu, gleby są mniej narażone na zanieczyszczenia przemysłowe, zwłaszcza metalami ciężkimi. Ostatnie badania przeprowadzone w 1999 r. przez Stację Chemiczno-Rolniczą w Białymstoku wykazały stężenia dużo poniżej dopuszczalnych norm.

Na terenie powiatu wytypowano 4 punkty do badania roślin pod względem zanieczyszczenia ich metalami ciężkimi. Są to punkty z rejonów oddziaływania ruchu samochodowego.

- Gmina Szypliszki – rejon przejścia granicznego Budzisko,
- Gmina Szypliszki – obręb Słobódka (obszar oddziaływania ruchu samochodowego),
- Gmina Bakalarzewo -obręb Malinówka,
- Gmina Raczki – obręb Rudniki.

W oparciu o wykonane badania analityczne, ustalono:

- w badanych punktach dominują gleby mineralne o zróżnicowanym składzie mechanicznym, od piasku gliniastego lekkiego w pkt. 1-2, poprzez piasek gliniasty mocny w pkt. 3-4.
- zawartość próchnicy niska w pkt. 1, 2 i 4 oraz właściwa w pkt. 3,
- odczyn gleby kwaśny w pkt. 2 oraz lekko kwaśny w pozostałych punktach,
- Zawartość metali ciężkich:
 - kadmu – kształtuje się w przedziale 0,23 – 0,30 mg/kg gleby,
 - miedzi – kształtuje się w przedziale 3,40 – 4,81 mg/kg gleby,
 - ołowiu – wynosi od 9,58 mg/kg gleby do 17,5 mg/kg gleby
 - niklu – mieści się przedziale od 4,71 mg/kg w pkt 1. do 5,78 mg/kg w pkt 3
 - cynku – od 22,9 mg/kg w pkt.1 do 36,5 mg/kg w pkt. 3

W oparciu o powyższe badania, gleby powiatu suwałskiego należy zakwalifikować do grupy „O”- gleby nie zanieczyszczone o naturalnych zawartościach metali śladowych. Mogą być one przeznaczone pod wszystkie uprawy rolnicze i ogrodnicze.

Charakter ukształtowania powierzchni sprzyja rozwojowi erozji wodnej powierzchniowej. W pewnym stopniu ogranicza ją duży udział gleb wykształconych z glin – odpornych na procesy zmywu powierzchniowego i zadarnienie zboczy. Na terenie powiatu suwałskiego dominująca jest erozja słaba i umiarkowana, a na niewielkiej powierzchni ok. 2-3% – erozja silna, głównie na terenach o rzeźbie wzgórzowej (Garb Wizajny).

W strefach krawędziowych, głęboko wciętych dolin Rospudy, Czarnej Hańczy, Błędzianki i Szeszupy, krawędzie są silnie zadarnione, a wpływ erozji minimalny.

Obok erozji wodnej występuje także erozja wietrzna. Większe nasilenie erozji wietrznej występuje późną jesienią i na przedwiośniu oraz w bezśnieżnych okresach zimy. Skutki działania erozji wietrznej obserwuje się głównie na glebach położonych na szczytach i stokach pagórków i wzniesień. Następuje tam wywiewanie masy gleby i odsłanianie węzłów krzewienia zbóż, co powoduje zmniejszenie odporności zbóż na wymarzenie.

Udział % gruntów zagrożonych erozją w stosunku do powierzchni użytków rolnych w poszczególnych gminach powiatu suwałskiego przedstawia się następująco:

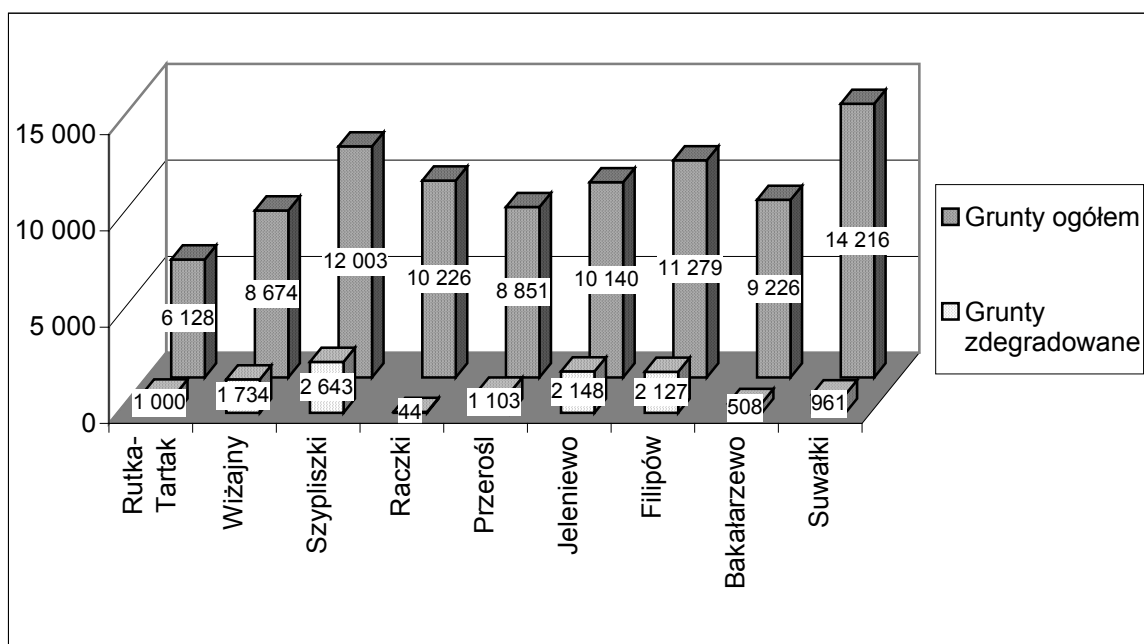
Udział gleb zagrożonych erozją

Tab. Nr 34.

Lp.	Gmina	Pow. użytków rolnych (ha)	Erozja	
			Pow.	%
1.	Suwałki	14 216	961	6,7
2.	Bakałarzewo	9 226	508	5,5
3.	Filipów	11 279	2 127	18,8
4.	Jeleniewo	10 140	2 148	21,2
5.	Przerośl	8 851	1 103	12,4
6.	Raczki	10 226	44	-
7.	Szypliszki	12 003	2 643	22,0
8.	Wizajny	8 674	1 734	19,9
9.	Rutka-Tartak	6 128	1 000	16,3
	Razem:	90 840	12 260	13,6

Udział gruntów zagrożonych erozją w układzie gminnym (ha)

Wykres Nr 8.

5.2.2. Odpady

Problematyka odpadów opisana została szczegółowo w „Powiatowym Planie Gospodarki Odpadami”.

5.2.2.1. Odpady komunalne

Największą grupą odpadów powstających na terenie powiatu suwałskiego są odpady komunalne, związane z codzienną egzystencją człowieka. W skład odpadów komunalnych, poza odpadami z gospodarstw domowych, wchodzi odpady z obiektów użyteczności publicznej i obsługi ludności oraz odpady z pielęgnacji terenów zieleni.

Odpady komunalne zawierają także odpady niebezpieczne, takie jak: zużyte baterie, akumulatory, świetlówki, termometry, opakowania po farbach, lakierach, rozpuszczalniki, smary, oleje, przeterminowane i nie wykorzystane leki.

Szacuje się, że w Polsce stanowią one około 0,76% ogólnej masy odpadów.

Odpady komunalne w gminach składowane na gminnych składowiskach za 2002 r.

Tab. Nr 35.

	Gmina	Odpady (Mg)
1.	Bakałarzewo	237,60
2.	Filipów	271,34
3.	Szypliszki	78,1
4.	Wiżajny	115,35
5.	Rutka-Tartak	44,00
6.	Jeleniewo	51,4
7.	Raczki	123,00
8.	Suwałki	bd
9.	Przerośl	bd

5.2.2.2. Osady ściekowe

Specyficzną grupą odpadów są osady ściekowe. Porządkowanie gospodarki ściekowej, budowa kanalizacji i wzrost liczby oczyszczalni, spowodowały zwiększenie ilości osadów ściekowych, które wymagają dalszej utylizacji. Problem ten wymaga kompleksowego rozwiązania.

Zgodnie z danymi GUS w 2001 r. w komunalnych oczyszczalniach ścieków powiatu suwałskiego powstało 30 Mg suchej masy osadów ściekowych z czego 29 Mg trafiło na składowiska, a tylko 1 Mg przeznaczono do rolniczego wykorzystania. Zawartość suchej masy stanowi ok. 22-25% masy osadu ściekowego.

Ilość wytworzonych osadów w roku 2001 r.

Tab. Nr 36.

Lp.	Gmina	Ilość wytworzonych osadów w tonach suchej masy
1	Bakałarzewo	2
2	Szypliszki	1
3	Wizajny	2
4	Rutka- Tartak	2
5	Jeleniewo	7
6	Raczki	15
7	Przerośl	1

5.2.2.3. Odpady niebezpieczne

Z odpadów niebezpiecznych najczęściej i w największej ilości wytwarzane są różnego rodzaju oleje smarowe, hydrauliczne, baterie, akumulatory, odpady zawierające azbest oraz odpady medyczne. Zezwolenia na wytwarzanie odpadów niebezpiecznych na terenie powiatu posiada łącznie 20 podmiotów. Gminne składowiska odpadów nie posiadają wyznaczonych miejsc do składowania odpadów niebezpiecznych. Wytwarzane odpady niebezpieczne wytwórcy przekazują specjalistycznym firmom do recyklingu lub do utylizacji (azbest).

Odpady niebezpieczne medyczne

Ważną grupę odpadów niebezpiecznych stanowi część odpadów medycznych. - Źródłem powstawania niebezpiecznych odpadów medycznych są jednostki służby zdrowia: gabinety prywatne, laboratoria. Odpady medyczne spalane są w spalarni przyszpitalnej - Wojewódzkiego Szpitala w Suwałkach. W powiecie suwałskim w każdej gminie funkcjonują punkty opieki medycznej, łącznie zarejestrowano 9 gabinetów lekarskich i 4 stomatologiczne. Szacuje się, że w ciągu roku wytwarza się ok. 1,5 Mg odpadów medycznych.

Azbest

Inną ważną grupę odpadów niebezpiecznych stanowią materiały zawierające azbest. Wyroby z udziałem azbestu stanowią zagrożenie dla środowiska wówczas, gdy włókna są uwalniane do powietrza. Obecnie główną masę wyrobów z azbestem na terenie powiatu - suwałskiego stanowią materiały budowlane płaskie – płyty ścienne i dachowe oraz materiały rurowe – rury wodociągowe i kanalizacyjne. Ponadto azbest zawarty jest w płytkach podłogowych PCV, okładzinach hamulcowych, ubraniach ochronnych, kocach gaśniczych, płytkach stosowanych przy palnikach gazowych, uszczelkach i innych podobnych wyrobach. - Odpady z azbestem najczęściej pochodzą z rozbiórek pokryć dachowych. Dokonują tego firmy posiadające zezwolenia. Przekazują one powstałe odpady do utylizacji, najczęściej poprzez składowanie na specjalnych składowiskach.

5.3. Zanieczyszczenie powietrza i hałas

5.3.1. Emisja zanieczyszczeń

Na poziom stężeń zanieczyszczeń w powietrzu mają wpływ: wielkość napływowej i lokalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza, warunki klimatyczne i topografia terenu.

Powiat suwałski charakteryzuje się zróżnicowaną rzeźbą terenu i warunkami klimatycznymi, co ma istotny wpływ na rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń. Suwałki, jak i cały region, znajduje się pod wpływem dominującej zachodniej cyrkulacji mas powietrza (około 36%). Sprzyja to napływowi zanieczyszczeń z dalszych odległości, a zwłaszcza z terenów uprzemysłowionych w Suwałkach. Napływ mas powietrza z zachodu ma największe znaczenie dla wielkości stężeń zanieczyszczeń powietrza i ładunków wnoszonych z opadami do podłoża w północno-wschodniej części powiatu.

Na emisję całkowitą zanieczyszczeń powietrza składa się emisja ze źródeł stacjonarnych pochodząca z energetyki zawodowej, energetyki przemysłowej, technologii przemysłowych i innych źródeł stacjonarnych (kotłownie lokalne, paleniska domowe, warsztaty - rzemieślnicze, rolnictwo i inne) oraz ze źródeł mobilnych.

Największymi źródłami emisji:

- SO₂ – są procesy spalania paliw zawierających siarkę,
- NO_x- jest spalanie paliw w kotłach oraz silnikach pojazdów,
- CO – jest nieefektywne spalanie paliw w nisko sprawnych kotłach,
- CH₄- jest hodowla zwierząt, głównie przeżuwaczy,
- NH₃- jest rolnictwo, głównie hodowla zwierząt.

Oceny jakości powietrza, w ramach państwowego monitoringu środowiska, w roku 2002 dokonał Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku.. Powiat suwałski charakteryzuje się niewielką lokalną emisją zanieczyszczeń.

Wielkość emisji zanieczyszczeń w powiecie suwałskim przedstawia się następująco:²⁹

Tab. Nr 37.

Emisja	Dwutlenek azotu	Dwutlenek siarki	Tlenek węgla	Dwutlenek węgla	Pył ogółem
Mg/rok	3	8	53	2238	8
Mg/km ²	0,00	0.01	0,04	1,71	0,01

Na terenie powiatu nie występują większe źródła emisji podanych wyżej wskaźników z wyjątkiem tych, które emitują powyżej 5 Mg/rok tlenku węgla. Należą do nich:

- Spółdzielnia Mleczarska ROSPUDA w Filipowie – emisja – 36 Mg/rok
- Spółdzielnia Mieszkaniowa Raczki – emisja – 10 Mg/rok
- Spółdzielnia Mieszkaniowa Bakalarzewo – emisja – 7 Mg/rok

W ogólnej klasyfikacji stref, zarówno pod względem ochrony zdrowia jak i pod względem ochrony roślin, powiat suwałski kwalifikuje się w strefie A. Oznacza to, że nie są przekroczone dopuszczalne poziomy badanych zanieczyszczeń w powietrzu.

²⁹ Dane z bazy opłat Urzędu Marszałkowskiego w Białymstoku

Nie zachodzi konieczność opracowywania planów na rzecz poprawy jakości powietrza.

Oceny jakości powietrza dokonano metodą obiektywnego szacowania na podstawie informacji o emisji zanieczyszczeń. Podane wielkości zanieczyszczeń nie ujmują nie ewidencjonowanych źródeł zanieczyszczeń tzw. niskiej emisji ze źródeł małych i niezorganizowanych, do których zalicza się paleniska domowe oraz sektor transportu drogowego.

5.3.2. Hałas

Do najważniejszych czynników mających wpływ na akustykę obszaru powiatu zaliczyć należy hałas komunikacyjny.

Natężenie ruchu drogowego – SDR (średniodobowy ruch pojazdów) na drogach wojewódzkich w roku 2000 przedstawiał się następująco:

- Droga wojewódzka nr 651 Gołdap – Żytkiejmy – Szypliszki – Sejny
odcinek od gr. województwa – Szypliszki – 1030
- Droga wojewódzka Nr 652 Kowale Oleckie – Suwałki
odcinek od gr. województwa – Suwałki – 602
- Droga wojewódzka Nr 653 Sedranki – Bakalarzewo – Suwałki – Sejny
od gr. województwa – Suwałki – 2328
odcinek Suwałki- Sejny – 1871
- Droga wojewódzka Nr 655 Kap- Wydminy – Olecko – Raczki – Suwałki – Rutka
– Tartak – odcinek od gr. województwa – Suwałki – 1170
odcinek Suwałki- Rutka Tartak – 2209
- Droga krajowa:
E 67 Szypliszki – Suwałki – 3403
E 67 Suwałki – Olszanka – 5506

5.4. Zagrożenia związane z rozwojem infrastruktury

Potencjalnym źródłem zagrożenia dla jakości środowiska może być rozwój infrastruktury komunikacyjnej, a w szczególności budowa dróg szybkiego ruchu.

Ponieważ przez teren powiatu suwałskiego przebiega główny szlak komunikacyjny z Litwy do Europy Zachodniej, rozbudowa infrastruktury transportowej jest nieunikniona. Realizacja projektowanego korytarza transportowego Via Baltica (zwłaszcza jego szlaku drogowego) stanowi poważne zagrożenie dla krajobrazu (fragmentacja) oraz dla szlaków wędrówek zwierząt, ale także spowoduje zmiany warunków siedliskowych na terenach przyległych do trasy.

W pracach projektowych należy szczególną wagę przywiązywać do zapewnienia skutecznej ochrony obszarów o najcenniejszych walorach przyrodniczo-krajobrazowych doliny rzeki Rospudy. Rozwiązania techniczne muszą minimalizować negatywne skutki fragmentacji krajobrazu dla funkcjonowania przyrody (zapewnić zachowanie korytarzy ekologicznych – szlaków migracji zwierząt, przewidywać tworzenie siedlisk zastępczych dla unikatowej flory występującej na trasie projektowanej inwestycji, etc.), a także ograniczać zagrożenia dla zdrowia mieszkańców i funkcjonowania gospodarstw rolnych.

Negatywne oddziaływanie tego zadania występować będzie także na etapie wykonawstwa. Dlatego też prace wykonawcze należy realizować przy użyciu najlepszych dostępnych technik, w celu ograniczenia oddziaływania o charakterze krótkotrwałym (hałas, wibracje, zapylenie), jak i trwałym (zubożenie lub całkowite zniszczenie flory i fauny w obrębie obiektu i na terenach przyległych).

5.5. Stan środowiska naturalnego – podsumowanie

Stan poszczególnych komponentów środowiska powiatu suwałskiego jest zróżnicowany, jednak na ogół charakteryzuje się mniejszym, w odniesieniu do średnich krajowych, stopniem degradacji i zanieczyszczenia.

Odnosi się to w szczególności do:

- wysokiej różnorodności przyrodniczej (krajobrazowej, siedliskowej i gatunkowej),
- występowania wielu ekosystemów naturalnych i półnaturalnych – m.in. dużych kompleksów leśnych, dolin rzecznych i jezior,
- niskiego stopnia zanieczyszczenia gleb i czystości powietrza.

Zachowaniu tych walorów służy m.in.:

- mała liczba zakładów przemysłowych o dużej uciążliwości dla środowiska,
- stała poprawa infrastruktury służącej ochronie środowiska,
- objęcie znacznej części powiatu różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu,
- niski stopień urbanizacji i mała gęstość zaludnienia,
- niski poziom chemizacji środowiska.

Najważniejszymi problemami środowiskowymi są:

- zanieczyszczenie i eutrofizacja wód,
- zaśmiecenie terenu,
- narastające zanieczyszczenia komunikacyjne i hałas,
- mała retencja wód w zlewniach

5.6. Analiza SWOT

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE i ZASOBY NATURALNE OCHRONA i ZANIECZYSZCZENIA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• wysoka różnorodność biologiczna obszaru powiatu (krajobrazowa, ekosystemowa, siedliskowa, gatunkowa i genetyczna), występowanie wielu gatunków i siedlisk rzadkich w skali europejskiej,• istnienie sieci obszarów i obiektów chronionych (park narodowy, krajobrazowy, rezerwy i in.) obejmujących znaczną część obszaru powiatu; występowanie obszarów unikatowych w skali europejskiej i światowej (obiekt Projektu Aqua, ostoje ptactwa o znaczeniu krajowym i europejskim),• zadowalający stan zdrowotny lasów i rosnąca powierzchnia terenów zalesionych,• niewielkie zanieczyszczenie powietrza pyłami, dwutlenkiem siarki i tlenkami azotu,• zadowalający stan czystości dużych (>50 ha), naturalnych zbiorników wodnych (brak w tej grupie jezior pozaklasowych),• niewielka powierzchnia oraz odsetek gruntów zdewastowanych i zdegradowanych, wymagających rekultywacji i zagospodarowania,• bardzo niska zawartość metali ciężkich w glebach użytków rolnych,• ogólnie niski poziom chemizacji środowiska,	<ul style="list-style-type: none">• zaburzenie stosunków wodnych wynikające z wadliwie przeprowadzonej melioracji niektórych obszarów,• obniżanie się poziomu wód gruntowych,• wysoka podatność gleb na czynniki erozyjne,• utrzymujące się zanieczyszczenie i eutrofizacja wód,• zanikanie drobnych zbiorników wodnych oraz bogatych przyrodniczo enklaw śródpolnych,• niedostateczna retencja wód w zlewniach,• zagrożenie rodzimych gatunków flory i fauny przez obce gatunki inwazyjne (barszcz Sosnowskiego, rak pręgowany),• degradacja walorów przyrodniczych pobrzeża jezior poprzez zabudowę rekreacyjną i inną, często pozbawioną urządzeń służących ochronie środowiska,• zaśmiecanie lasów (turystyka, gruz budowlany),• dewastacja drobnych zbiorników wodnych na obszarach użytkowanych rolniczo,• ograniczony dostęp do środków na rozbudowę i modernizację infrastruktury służącej ochronie środowiska

<ul style="list-style-type: none">• niskie tempo wyłączania gruntów rolnych i leśnych z dotychczasowego użytkowania,• mała ilość wytwarzanych odpadów przemysłowych,• mała ilość wytwarzanych odpadów niebezpiecznych, brak przemysłu szczególnie degradującego środowisko, niewielka liczba zakładów szczególnie uciążliwych dla środowiska (brak zakładów z listy najbardziej uciążliwych w skali kraju „Lista 80”),• nie agresywna w stosunku do środowiska tradycyjna gospodarka rolna, rozwój przyjaznych środowisku przyrodniczemu form gospodarowania,• wdrażanie zasad gospodarki leśnej sprzyjających zachowaniu różnorodności biologicznej,• korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i integrowanego oraz rozwoju przyjaznych dla środowiska form turystyki,• korzystne warunki dla rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz rosnące zainteresowanie inwestycjami w tym zakresie,• bardzo niska gęstość zaludnienia,• rosnące kwalifikacje oraz doświadczenie administracji obszarów chronionych, lasów państwowych oraz kadr ochrony środowiska,• działalność edukacyjna prowadzona przez pracowników obszarów chronionych, szkoły oraz członków proekologicznych organizacji pozarządowych (konkursy, wydawnictwa, zajęcia aktywnej edukacji terenowej, akcje pro środowiskowe – sprzątanie świata, dzień ziemi, etc.),• wprowadzanie do programów edukacji formalnej zagadnień ochrony przyrody i środowiska, działalność szkolnych kół zainteresowań,• upowszechnianie informacji o środowisku i problemach jego ochrony w środkach masowego przekazu (prasa, radio, telewizja, internet), wydawnictwach popularnych i specjalistycznych; rosnąca liczba proekologicznych imprez masowych.• współpraca międzynarodowa w zakresie ochrony przyrody, w szczególności parków narodowych, z podobnymi obiektami europejskimi,• uregulowana prawnie współpraca służb monitoringu środowiska Polski i Litwy.	<ul style="list-style-type: none">• środowiska,• niedostateczny stan infrastruktury komunikacyjnej (zły stan dróg, braki obwodnic itp.) przyjaznej środowisku naturalnemu,• wzrost zanieczyszczeń komunikacyjnych, hałasu i wibracji,• mała liczba gospodarstw rolnych produkujących „zdrową żywność”,• duża ilość wyrobów zawierających azbest zainstalowanych w obiektach budowlanych,• wzrost egoistycznych postaw prywatnych właścicieli gruntów o wysokich walorach przyrodniczych utrudniających lub uniemożliwiających ochronę rzadkich siedlisk i gatunków,• zbyt wolno postępujący wzrost świadomości społecznej dotyczącej konieczności gospodarowania w sposób przyjazny dla środowiska, brak indywidualnych nawyków i postaw pro środowiskowych (segregacji odpadów, oszczędności wody, nie zaśmiecania lasów etc.),• niedostatecznie rozpowszechniona wiedza na temat technicznych i organizacyjnych rozwiązań służących ochronie środowiska (nowe prawo, najlepsze dostępne techniki itp.)• niskie kwalifikacje osób odpowiadających za ochronę przyrody i środowiska w części organów samorządu terytorialnego,• utrzymujące się kłusownictwo na zwierzynie oraz kłusownictwo rybackie,• niepełny zakres monitoringu stanu środowiska (stanu czystości gleb, częstotliwości badań stanu czystości wód powierzchniowych, stanu czystości powietrza),• niedostateczna ewidencja i monitoring gospodarki odpadami na terenach wiejskich,• brak planów ochrony niektórych obiektów o wysokich walorach przyrodniczych,• niedostateczne finansowanie czynnej ochrony przyrody oraz monitoringu środowiska,• mała skuteczność egzekwowania obowiązujących przepisów, zwłaszcza w zakresie gospodarki odpadami,• tolerancyjny stosunek wymiaru sprawiedliwości do sprawców przestępstw i wykroczeń przeciwko przyrodzie i środowisku,
---	--

SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>nowoczesne przepisy ochrony przyrody i środowiska, w tym przepisy związane z koniecznością wykonywania ocen oddziaływania inwestycji na środowisko i monitoringu stanu środowiska,</p> <ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie nowych zasad finansowania inwestycji i działań proekologicznych (preferencyjne kredyty, ulgi podatkowe, dotacje z budżetu państwa),• prawny nakaz opracowywania programów ochrony środowiska przez jednostki administracji samorządowej oraz planów ochrony parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów przyrody,• wzrost uspołecznienia procesów podejmowania decyzji mających wpływ na stan środowiska,• doskonalenie krajowego systemu formalnej edukacji środowiskowej,• wdrożenie instrumentów prawno-ekonomicznych mobilizujących do realizacji inwestycji pro środowiskowych wynikających ze strategii krajowych oraz przyjętych zobowiązań międzynarodowych,• rozwój kontaktów i współpracy międzynarodowej z krajami UE na szczeblu samorządów w celu wymiany doświadczeń w zakresie proekologicznych metod gospodarowania,• możliwość objęcia ochroną prawną nowych obiektów – siedlisk i stanowisk występowania gatunków cennych w skali europejskiej poprzez wprowadzenie w Polsce systemu Natura 2000,• możliwość wzmocnienia systemu ochrony przyrody poprzez utworzenie transgranicznych obszarów chronionych np. Suwalsko-Wisztynieckiego,• możliwość wdrożenia programów rolno-środowiskowych UE,• możliwość uzyskania zewnętrznego (krajowego i/lub zagranicznego) wsparcia finansowego programów ochrony różnorodności przyrodniczej oraz realizacji programu zalesiania gruntów o niskiej przydatności rolniczej,• wspieranie inicjatyw podmiotów gospodarczych i samorządów zmierzających do uzyskania dofinansowania inwestycji eliminujących zagrożenia dla środowiska i wspierających rozwój zrównoważony,• skoordynowanie działań pro środowiskowych na wszystkich szczeblach administracji rządowej• wzrost krajowego i zagranicznego popytu na „zdrową żywność”, bezpieczne dla środowiska formy sportu i rekreacji, turystyki i kontaktu z przyrodą,• wzrost krajowego i zagranicznego zainteresowania prowadzeniem badań naukowych na obszarach chronionych,	<ul style="list-style-type: none">• brak skutecznych przepisów z zakresu budownictwa i zagospodarowania przestrzennego zabezpieczających krajobraz przed degradacją,• brak funduszy na realizację programu Natura 2000, w szczególności na wykonywanie planów ochrony, wykonywanie zabiegów ochronnych, monitoring i dofinansowanie proekologicznych metod gospodarowania,• opóźnienia w przygotowywaniu nowych aktów prawnych i przepisów wykonawczych dotyczących ochrony przyrody i środowiska, w tym przepisów wprowadzających system Natura 2000,• możliwość wystąpienia groźnych dla człowieka, przyrody i środowiska awarii na Litwie (elektrownia atomowa w Ignalinie) oraz Białorusi (zakłady chemiczne w Grodnie)• nasilenie transportu materiałów niebezpiecznych,• intensyfikacja produkcji rolnej prowadząca do wzrostu nawożenia, stosowania pestycydów, homogenizacji użytków rolnych oraz zaniku lokalnych odmian roślin uprawnych i ras zwierząt hodowlanych,• możliwość powstawania dużych zakładów przemysłowych w rejonach o najcenniejszych walorach przyrodniczo – krajobrazowych (np. kopalnia rud polimetalicznych w Szurpiłach),• rosnąca presja turystyczna na obszarach o najcenniejszych walorach przyrodniczych,

6. Infrastruktura techniczna**6.1. Zasoby terenowe Powiatu Suwałskiego**

Tab. Nr 38.

Lp.	Rodzaj mienia	Powierz. [ha]	Sposób zagospodarowania		Gmina/ miejscowość
			W bezpoś. zarządzie powiatu	W zarządzie jedn. podległej	
I.	Grunty przeznaczone na cele:				
	1.rolne	142,46	0,77	141,46	
	2.oświatowe	30,07	0,43	29,64	
	3.opiek.-wychowawcze	2,20	-	2,20	
	4.administracyjne	0,62	0,15	0,47	
	5.komunikacyjne- drogi	754,12	-	754,12	
II	Budynki i obiekty oświatowe	30,07	0,43	29,64	
IIA	Zespół Szkół Dowspuda- -budynek nowej szkoły dwukondygnacyjnej, -internat bliźniak dwukondygnac., -internat Pacynek dwukondygnac., -3 budynki mieszkalne 8-rodzinne dwukondygnacyjne, -1 budynek mieszk.18-rodzinny trzykondygnacyjny, -1 budynek garażowy 20 segmentowy, -budynek murowany-pozostałość Pałacu Paca, -pozostałe budynki gosp. i pomocn. -budynek gosp.(jałownik), -pozostałe budynki gosp. i pomieszczenia.				Dowspuda Gmina Raczki
IIB	Budynek byłej szkoły -budynek dwukondygnacyjny, -budynek gosp.1-kondygnacyjny				Wiżajny
III	Opiekuńczo-wychowawcze -Dom Dziecka	2,2		2,2	Pawłówka, Gmina Przerośl
IV	Administracyjne	0,62	0,15	0,47	
A	Zarząd Dróg Powiatowych -budynek magazynowy, -magazyn paliw, -budynek warsztatowy, -portiernia, -budynek garażowy 12-boksowy -garaż autobusowy, -wiata z eternitu.				Suwałki, ul. Ogrodowa
B	Budynek magazynowy, -boks 4-garażowy				
C	Budynek biurowy (PUP)				ul. Kościuszki 71

6.2. Infrastruktura komunikacyjna

6.2.1. Drogi powiatowe

Stan infrastruktury transportowej jest jednym z najważniejszych kryteriów oceny poziomu społeczno – gospodarczego powiatu, jak również stymulatorem wzrostu ekonomicznego. Słaba kondycja infrastruktury drogowej jest wynikiem zaniżenia nakładów inwestycyjnych w tym sektorze, ograniczając jej konkurencyjność oraz tempo wzrostu gospodarczego.

Powiat suwałski położony jest na strategicznym szlaku komunikacyjnym, zarówno drogowym jak i kolejowym.

Głównym węzłem drogowym przebiegającym przez jego teren jest droga krajowa nr 8 (przyszła droga tranzytowa szybkiego ruchu Via Baltica łącząca kraje bałtyckie z Europą - Zachodnią).

Szlak kolejowy przebiegający przez powiat to tzw. i Europejski Korytarz Transportowy Warszawa – Białystok – Sokółka – Suwałki –Trakiszki z przejściem granicznym z Litwą.

Powiat na swym terenie posiada:

- 26,4 km dróg krajowych (dotyczy drogi krajowej nr 8 od miejsca granicznego w Budzisku do granicy z powiatem augustowskim),
- 131,3 km dróg wojewódzkich
- 568,6 km dróg powiatowych.

Drogi powiatowe – stan istniejący na dzień 31.12.2002 r.:

Z ogólnej ilości 568,6 km dróg powiatowych na drogi o nawierzchni twardej przypada 396,3 km, co stanowi 69,7% stanu ogólnego. Drogi twarde pod względem rodzajów nawierzchni to:

- bitumiczne - 297,7 km
- betonowe - 0,4 km
- brukowcowe - 23,7 km
- żwirowe - 74,5 km

Drogi powiatowe – konieczna przebudowa i modernizacja

Tab. Nr 39.

Lp.	Nr i nazwa drogi	Zakres rzeczowy	Teren gmin
1	1119B Orłowo – Podwysokie – Żubrynek – do drogi 655	6,9	Bakałarzewo, Raczki
2	1142B od drogi 1134B – Biała Woda – Żywa Woda – do drogi 1134B	5,6	Suwałki, Jeleniewo
3	1147B od drogi 653 – Białe – Niemcowizna – Balaniuk – Józefowo	4,0	Raczki
4	1114B Śmieciuchówka – Morgi	4,3	Przerośl
5	1111B Filipów – Olszanka – Chachłuszki – St. Chmielówka	5,0	Filipów
6	1112B od dr. 1111B – Zusno – Stara Dębszczyzna – Jemieliste	3,5	Filipów

Lp.	Nr i nazwa drogi	Zakres rzeczowy	Teren gmin
7	1109B Bakalarzewo – Filipów	9,5	Bakalarzewo, Filipów
8	1103B Czostków – Huta	4,5	Filipów
9	1128B Wizajny – Stankuny – Wilkupie – Wizajny	6,5	Wizajny
10	1130B Rutka Tartak – Poszeszupie – Ejszeryszki	9,6	Rutka Tartak
11	1191B Przerośl – Prawy Las	5,0	Przerośl
12	1118B Kamionka Poprzeczna – Maryna – Aleksandrowo - Zyliny do drogi 655	3,5	Bakalarzewo
13	1137B Ignatowizna – Kupowo – Majdan – Sadzawki	7,5	Rutka Tartak Szypliszki
14	1139B Wołownia – Czerwonka – Kaletnik	7,0	Jeleniewo, Szypliszki
15	1152B Suwałki (ul. Piaskowa) – Mała Huta – Stary Folwark	4,0	Suwałki
16	1154B Węgielnia – Bilwinowo – Kaletnik	7,5	Suwałki, Szypliszki
17	1141B Prudziszki – Suchodoły – Węgielnia	4,0	Jeleniewo, Szypliszki
18	1121B Bakalarzewo – Sadłowizna – Konopki	4,1	Bakalarzewo
19	1115B Pawłówka Nowa – Milanowizna	3,6	Przerośl
20	1190B Raczki – Moczydły – Jankielówka	6,0	Raczki
21	1146B Przebród – Wychodne – Zielone i – Poddubówek – do drogi 1184B	5,0	Suwałki
22	1184B Żubrynek – Kuraianki – Jurzdyka	4,0	Raczki
23	1185B Dowspuda – Kurianki	5,0	Raczki
24	1140B Wołownia – Suchodoły	3,5	Jeleniewo
25	1136B Postawełe – Jałowo – Przejma – Dębniak	9,5	Szypliszki, Rutka Tartak
26	1144B Szeszupka – Podwysokie – Okrągłe	2,0	Jeleniewo
27	1132B Błaskowizna – Udziejek – Gulbieniszki	5,0	Jeleniewo
28	1102B od drogi 1104B do drogi 1103B	2,0	Filipów

Lp.	Nr i nazwa drogi	Zakres rzeczowy	Teren gmin
29	1097B Olszanka – Łanowicze – do drogi 652	3,5	Przerośl
30	1125B Granica województwa – Wierciochy	5,5	Bakałarzewo
	Razem	160,6	

W sieci dróg powiatowych znajduje się jeszcze 172,3 km dróg gruntowych, w tym 49,9 km dróg ulepszonych żwirem i sprofilowanych oraz 122,4 km gruntowych naturalnych. Drogi gruntowe stanowią 30,3% ogólnego stanu dróg.

Stan techniczny sieci dróg powiatowych nie odpowiada wymaganym standardom, zwłaszcza w sytuacji wciąż narastającego ruchu kołowego. Około 70,0 km dróg o nawierzchni bitumicznej wymaga odnowy i regeneracji nawierzchni. Dalsze utrzymanie nawierzchni przez tzw. remonty cząstkowe jest już mało skuteczne i nieopłacalne. Drogi o nawierzchni brukowcowej i żwirowej należy zmodernizować poprzez ułożenie nawierzchni bitumicznej.

Odnowy i regeneracje nawierzchni bitumicznych

W ramach bieżącego utrzymania dróg należy dokonać odnowy nawierzchni bitumicznych na następujących drogach:

- nr 1153B Suwałki – Okuniowiec – Kaletnik – 6,0 km
- nr 1129B Wizajny – Ejszeryszki – Rutka Tartak -15,0 km
- nr 1092B Filipów – Przerośl – granica województwa – 7,0 km
- nr 1120B Bakałarzewo – Raczki – 6,0 km
- nr 1104B Granica województwa – Supienie – Wólka – Filipów – 8,0 km
- nr 1127B Wizajny – Smolniki – Sidory -10,0 km
- nr 1138B Jeleniewo – Wołownia – Przejma – Becejły – 6,0 km
- nr 1094B Olszanka – Błęda – Przełomka – Mierkinie – Okliny – Rogożajny – 5,0 km
- nr 1100B Przerośl – Rakówek – Cisówek – granica województwa – 3,0 km
- nr 1134B Suwałki – Potasznia – Okrągłe – Jeleniewo – 4,0 km

Razem 70,0 km

6.2.2. Komunikacja zbiorowa

Komunikacja zbiorowa na terenie powiatu oparta jest na sieci linii autobusowych PKS oraz częściowo na transporcie kolejowym.

Droga krajowa oraz wszystkie drogi wojewódzkie objęte są stałą komunikacją pasażerską PKS. Stanowi to długość linii komunikacyjnej 157,5 km.

Drogi powiatowe objęte są dotychczas komunikacją pasażerską na długości 318 km z tendencją wzrastającą, uzależnioną od utwardzenia nawierzchni drogowych i ich przebudowy.

Większość linii autobusowych obsługujących obszar powiatu to linie lokalne, dla których centralnym węzłem komunikacyjnym jest miasto Suwałki. Z uwagi na stosunkowo gęstą sieć dróg oraz dużą częstotliwość kursowania autobusów i bliskie odległości do poszczególnych przystanków, komunikacja autobusowa jest obecnie podstawową formą lokalnej komunikacji zbiorowej. Dużym plusem komunikacji pasażerskiej są bezpośrednie połączenia miasta Suwałki z Białymstokiem, Warszawą, Łodzią, Olsztynem i Gdańskiem.

6.3. Telekomunikacja

Okres ostatnich dziesięciu lat charakteryzuje się w powiecie suwałskim szybkim rozwojem telekomunikacji zarówno pod względem ilościowym jak i jakościowym. Mieszkańcy sukcesywnie uzyskują dostęp do automatycznych połączeń międzymiastowych i międzynarodowych. Wprowadzenie na szeroką skalę telekomunikacji bezprzewodowej w pełni pokrywa zapotrzebowanie społeczne.

Pod względem podstawowych wskaźników związanych ze stopniem telefonizacji miast i wsi, powiat znajduje się na poziomie zbliżonym do średniej krajowej podobnych obszarów.

6.4. Elektroenergetyka

Dystrybucja energii elektrycznej na terenie powiatu suwałskiego prowadzona jest przez Zakład Energetyki Białystok S.A. Rejon Energetyki w Suwałkach. Odbiorcy energii elektrycznej na terenie powiatu suwałskiego zasilani są liniami 20 kV i 15 kV wyprowadzonymi z niżej wymienionych stacji:

- Hańcza, Reja, Suwałki, Filipów, Sejny 110/20 kV
- Augustów 110/15kV

Przez teren powiatu suwałskiego przebiegają trasy czterech linii elektroenergetycznych 110 kV:

- Suwałki – Filipów – Gołdap
- Suwałki – Olecko
- Suwałki – Augustów
- Suwałki – Sejny.

Przez teren powiatu nie przebiegają trasy linii elektroenergetycznych 400 kV i 220 kV.

Na terenie powiatu suwałskiego zarejestrowanych jest 14 828 odbiorców energii elektrycznej. Zużycie energii elektrycznej ogółem przez wszystkich odbiorców w roku 2002 wyniosło 43 898 MWh.

Planowane przez ZEB S.A. zamierzenia zarówno rozwojowe jak i modernizacyjne w powiecie suwałskim, zawarte w „Planie Rozwoju Zakładu Energetycznego Białystok S.A. na lata 2002 – 2005” są następujące:

- budowa stacji 110/20 kV „Strefa” w Suwałkach
- wprowadzenie linii 110 kV Suwałki – Augustów do stacji 110/20 kV „Strefa”
- modernizacja stacji 110/20 kV Hańcza polegająca głównie na wymianie aparatury
- budowa stacji 110/20 kV Potasznia (k. Suwałk)
- wprowadzenie linii 110 kV Hańcza – Filipów do rozdzielni Potasznia (k. Suwałk)
- modernizacja stacji 110/20 kV Filipów polegająca na budowie nowej rozdzielni 110 kV.

6.5. Infrastruktura techniczna ochrony środowiska

6.5.1. Zaopatrzenie w wodę

Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę ludności, rolnictwa i przemysłu województwa (ok. 95% poboru) są wody podziemne. Ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę korzysta ok. 70% mieszkańców. Około 5% mieszkańców korzysta z innych ujęć – głównie ujęć zakładowych, a pozostała część z własnych ujęć – studni kopanych i studni wierconych.

Infrastruktura do korzystania z wód podziemnych to: ujęcia wód (studnie wiercone i stacje wodociągowe – stacje uzdatnia wody), sieć wodociągowa i przepompownie sieciowe.

Na terenie powiatu suwałskiego istnieje 36 ujęć wód podziemnych komunalnych i osiedlowych oraz 27 innych niż komunalne – o znaczeniu gospodarczym /głównie ujęcia ośrodków wypoczynkowych i zakładów przemysłowych/.

Długość komunalnej sieci wodociągowej wynosi 1.040 km. Ilość gospodarstw domowych korzystających ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę i długość komunalnej sieci wodociągowej stale wzrasta, szczególnie na terenach wiejskich.

Wg stanu na dzień 31 grudnia 2002 r. ilość podłączonych gospodarstw domowych terenie powiatu suwałskiego wynosiła ok. 6.330.

Jednocześnie są modernizowane stacje wodociągowe w celu zwiększania wydajności ujęcia, poprawienia jakości wody i obniżenia kosztów eksploatacji.

Do zmodernizowanych ujęć należą ujęcia w miejscowościach: Raczki, Turówka Stara, Płociczno Osiedle, Motule Nowe i Czarne. Obecnie jest modernizowane ujęcie w Rutce Tartak. W przyszłości będzie modernizowane ujęcie w Wizajnach i Turówce Starej.

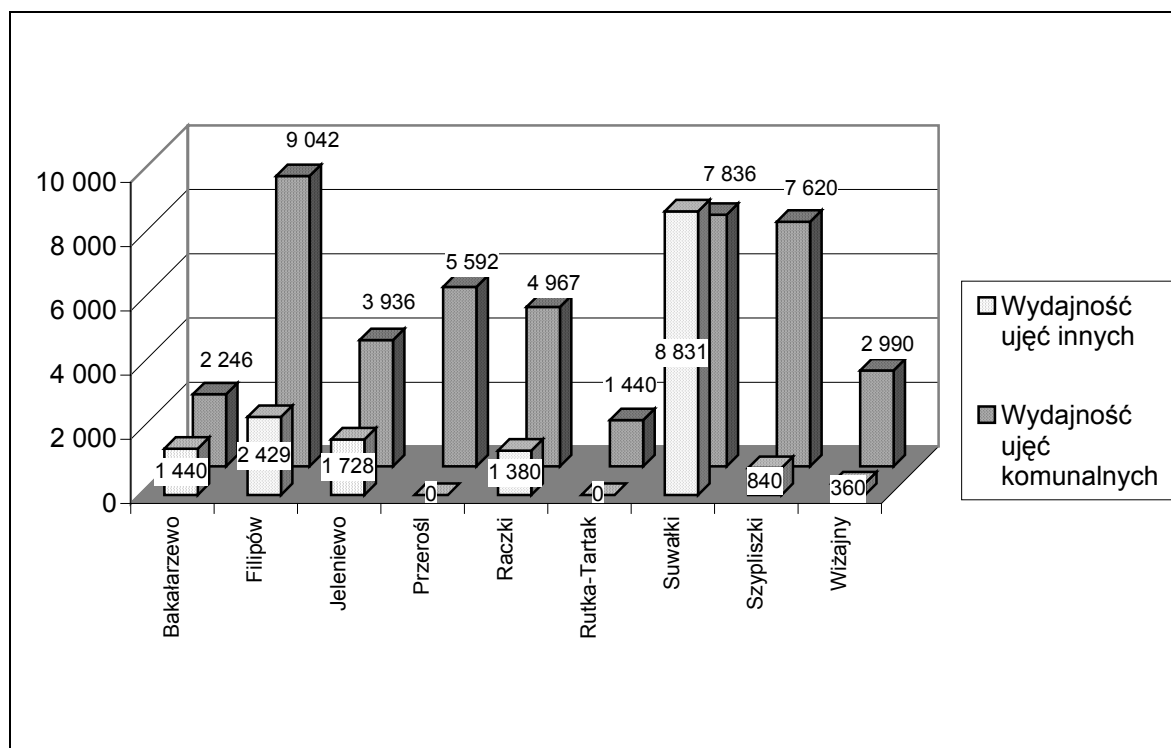
Inne ujęcia o znaczeniu gospodarczym są to głównie ujęcia zakładów przemysłu spożywczego (wytwórnia wód, mleczarnia, gorzelnia etc.), innych zakładów przemysłowych, ośrodków wypoczynkowych oraz dużych gospodarstw rolnych.

Zestawienie wydajności ujęć wód podziemnych powiatu suwałskiego Tab. Nr 40.³⁰

Lp.	Gmina	Wydajność [m ³ /dobę]		Ilość ujęć		
		komunalne i osiedlowe	pozostałe	komunalne	osiedlowe	zakładowe i inne
1.	Bakalarzewo	2.246	1.440	1	1	2
2.	Filipów	9.042	2.429	4	2	2
3.	Jeleniewo	3.936	1.728	4	-	5
4.	Przerośl	5.592	-	3	-	-
5.	Raczki	4.967	1.380	3	2	3
6.	Rutka-Tartak	1.440	-	1	-	-
7.	Suwałki	7.836	8.831	4	4	12
8.	Szypliszki	7.620	840	3	2	2
9.	Wiżajny	2.990	360	2	-	1
<i>Razem</i>		45.669	17.008	25	11	27

Zestawienie wydajności ujęć wód podziemnych powiatu suwałskiego(m³/dobę)

Wykres Nr 9.

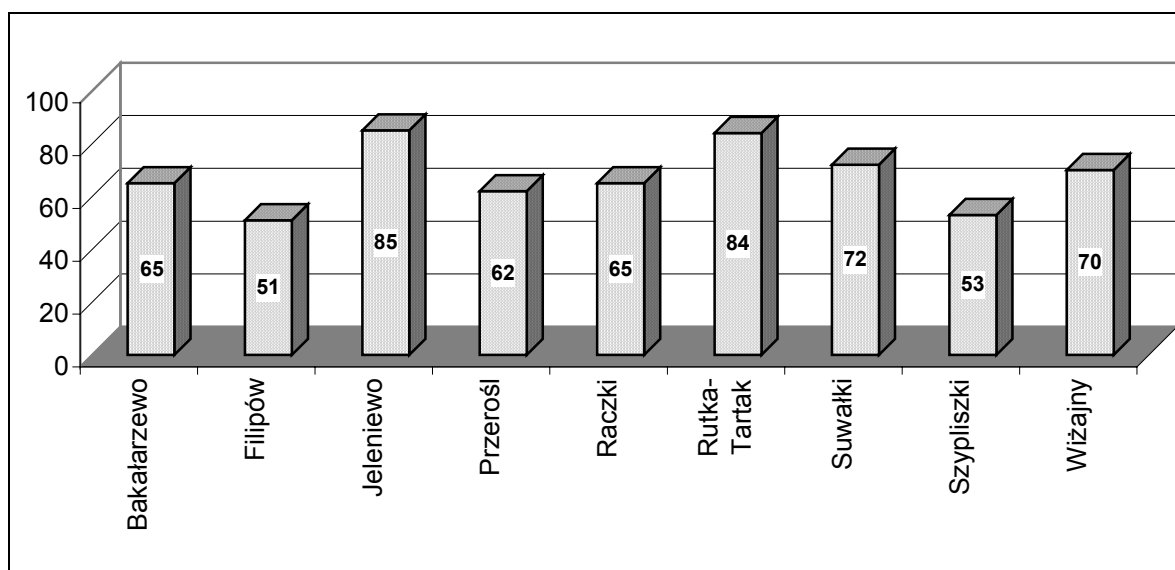
³⁰ Informacje własne Starostwa Powiatowego w Suwałkach

Zestawienie ilości ujęć, długości sieci i ilości korzystających z zbiorowego zaopatrzenia w wodę na terenie powiatu suwałskiego Tab. Nr 41.³¹

Lp.	Gmina	Ilość ujęć komunalnych	Długość komunalnej sieci wodociągowej [km]	Zużycie wody z wodociągów [dam ³]	Ilość gospodarstw domowych korzystających z wodociągu	Udział Procentowy [%]
1.	Bakałarzewo	1	139	62,4	530	65
2.	Filipów	4	123	86,6	730	51
3.	Jeleniewo	4	141	89,0	680	85
4.	Przerośl	3	81	75,0	540	62
5.	Raczki	3	140	161,3	1.030	65
6.	Rutka-Tart.	1	79	58,7	450	84
7.	Suwałki	4	132	95,0	1.280	72
8.	Szypłiszki	3	115	96,7	590	53
9.	Wizajny	2	84	66,2	500	70
	Razem	25	1.034	791,3	6.330	66

Udział procentowy gospodarstw domowych korzystających z wodociągu

Wykres Nr 10.

³¹ Informacje własne i urzędów gmin

Na terenie powiatu jest jedno ujęcie wód podziemnych, z którego mogą być produkowane średnio zmineralizowane wody stołowe. Jest to ujęcie EKO-WITAL w miejscowości Rospuda.

6.5.2. Kanalizacja i oczyszczalnie ścieków

Na terenie powiatu suwałskiego wszystkie gminy posiadają oczyszczalnie ścieków. Problemem jest brak sieci kanalizacyjnej. Wg danych GUS, w 2001 r. w powiecie suwałskim łączna długość kanalizacji sanitarnej wynosiła 57,9 km. Długość sieci kanalizacji sanitarnej i liczbę przyłączy do budynków w układzie gmin przedstawia tabela poniżej.

Oprócz komunalnych oczyszczalni ścieków na terenie powiatu suwałskiego zainstalowano ok. 30 przydomowych oczyszczalni ścieków.

Powyższe oczyszczalnie znajdują się w gospodarstwach indywidualnych, przy szkołach podstawowych w gm. Jeleniewo, w siedzibie Suwałskiego Parku Krajobrazowego, w leśniczówkach Wigierskiego Parku Narodowego oraz w Wiejskiej Bazie Noclegowej w Nowej Wsi. Ponadto biologiczne oczyszczalnie ścieków oczyszczają ścieki z Ośrodka Szkoleniowo-Wypoczynkowego „Szelmant” w gm. Szypliszki oraz osiedla mieszkaniowego Czerwonka w gm. Szypliszki. Obecnie modernizowana jest oczyszczalnia ścieków na terenie Drogowego Przejścia Granicznego Budzisko.

W 2001 roku 17,5% ogólnej liczby mieszkańców powiatu obsługiwanych było przez oczyszczalnie ścieków. Wskaźnik taki dla kraju wynosi 54,7%, a dla województwa 56%.

Zestawienie długości sieci kanalizacji sanitarnej i liczby przyłączy do budynków

Tab. Nr 42.³²

Gmina	Sieć kanalizacyjna km	Połączenia kanalizacyjne prowadzące do budynków mieszkalnych	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków % ludności ogółem
Bakałarzewo	1,8	16	12,0
Jeleniewo	14,6	111	13,3
Przerośl	3,0	60	15,6
Raczki	11,5	236	30,4
Rutka-Tartak	6,1	90	18,2
Szypliszki	0,9	12	11,4
Wizajny	11,3	114	34,9
Suwałki	7,7	19	6,4
Filipów	1,0	16	15,0
Ogółem	57,9	674	Średnia 17,5

³² GUS – Rocznik Statystyczny Województw 2002

Komunalne oczyszczalnie ścieków Tab. Nr 43.³³

Komunalne oczyszczalnie ścieków według gmin	Ogółem z podwyższonym usuwaniem biogenów	Przepustowość wg projektu m ³ /dobę z podwyż. usuwaniem biogenów	Ścieki oczyszczane dam ³ /rok
Powiat suwałski – 2001 – w tym:	7	1 160	139
Bakałarzewo	1	200	8
Jeleniewo	1	150	11
Przerośl	1	75	11
Raczki	1	230	66
Rutka-Tartak	1	150	21
Szypliszki	1	150	6
Wizajny	1	205	16

6.5.3. Składowiska odpadów stałych i unieszkodliwianie odpadów

Głównym sposobem unieszkodliwiania odpadów w powiecie suwałskim jest składowanie. Funkcjonuje tu 7 gminnych składowisk odpadów komunalnych oraz składowisko balastu przy Kompostowni Suwałskiej w miejscowości Zielone Kamedulskie w gminie Suwałki. Odpady komunalne z terenu gminy Suwałki i częściowo z innych gmin unieszkodliwiane są w Suwałskiej Kompostowni typu DANO.

Czynne składowiska zorganizowane

Tab. Nr 44.

Lp.	Gmina	Lokalizacja	Stan techniczny		Powierzchnia (ha)	Pojemność(m ³)/Wykorzystanie (%)	Data zamknięcia
			Izolacja podłoża	Odprowadzanie ścieków			
1.	Bakałarzewo	Czerwonka	folia	drenaż	2,10	5000 / 10	2033
2.	Filipów	Filipów III	folia pod częścią kwat. użyt.	drenaż częściowy	0,68	68 / 26	2009
3.	Jeleniewo	Wołownia	brak	brak	0,83	8119 / 40	2005
4.	Raczki	Ludwinowo	brak	brak	1,13	1650 / 63	2005
5.	Rutka-Tartak	Baranowo	brak	brak	0,63	19000 / 10	2009
6.	Szypliszki	Szypliszki	brak	brak	0,5	2000 / 90	2005
7.	Wizajny	Wizajny	brak	brak	0,12	600 / 20	2005
8.	Suwałki	Zielone Kam.	folia	drenaż	3,0	23100 / 80	2017

Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych w Suwałkach – funkcjonujący od 1994 r. obsługuje miasto i gminę Suwałki.

³³ jak wyżej oraz dane z Urzędów Gmin

6.5.4. Urządzenia ochrony powietrza

Skuteczność działania urządzeń oczyszczających jest określana stopniem redukcji zanieczyszczeń i jest wielkością wskazującą, jaki procent całkowitej ilości danego zanieczyszczenia wprowadzanego do urządzenia jest w nim zatrzymywany.

Stopniowa poprawa efektywności zatrzymywania pyłowych zanieczyszczeń powietrza wynika z wycofywania z eksploatacji urządzeń (cyklonów, filtrów tkaninowych i elektrofiltrów) o niskiej skuteczności i zastępowania ich urządzeniami o wyższej sprawności.

Najwięcej zanieczyszczeń gazowych i pyłowych zatrzymywanych jest przez urządzenia zainstalowane w obiektach z działu (wg PKD) – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę. Stopień redukcji zanieczyszczeń wynosi odpowiednio 98,9% wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych (77,2 tys. Mg) oraz 6,3% wytworzonych zanieczyszczeń gazowych (0,6 tys. Mg).

6.5. Analiza SWOT

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• położenie przygraniczne• dobrze rozwinięta sieć dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych• transgraniczny charakter głównych dróg kołowych i kolejowych• dobry układ sieci powiązań komunikacyjnych• dynamiczny rozwój telefonizacji• istnienie rezerw przepustowości funkcjonujących oczyszczalni ścieków• niskie zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (791 dam³ w roku 2001) w tym bardzo mały pobór wody na potrzeby przemysłu (20% ogólnego zużycia, przy średniej krajowej 73%)• szybki wzrost ogólnej liczby komunalnych oczyszczalni ścieków,• spadek ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia odprowadzanych do wód powierzchniowych,• stała poprawa sprawności technologicznej oczyszczalni ścieków wyrażająca się wzrostem liczby oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów,• szybki wzrost liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków,• zorganizowany system ratowniczo-gaśniczy, w tym jednostek ratownictwa chemicznego i ekologicznego do zwalczania skutków pożarów i likwidacji skutków poważnych awarii,• istniejący system oceny zagrożenia pożarowego w lasach, zagrożeń biologicznych i sanitarnych	<ul style="list-style-type: none">• niski poziom inwestycji• zły stan dróg kołowych i częściowo linii kolejowych• brak kapitału na rozbudowę i modernizację dróg powiatowych i gminnych• za mała w stosunku do potrzeb sieć kanalizacji,• brak sprawnego systemu segregacji, unieszkodliwiania i zagospodarowania odpadów,• brak prawidłowo urządzonych składowisk odpadów,• niewystarczające wyposażenie służb ratownictwa ekologicznego (straży pożarnej),• ogólnie niski standard i zbyt mała liczba urządzeń ochrony środowiska na obszarach intensywnego ruchu turystycznego,• dysproporcje w rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,• brak infrastruktury przy drogach tranzytowych (miejsca awaryjnego przeładunku materiałów niebezpiecznych) zmniejszającej zagrożenie dla środowiska naturalnego podczas awarii w transporcie

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• rozbudowa infrastruktury granicznej• przebieg sieci transportowej w oparciu o korytarz transeuropejski VIA BALTICA• powstanie i rozwój poza monopolistycznymi strukturalnymi PKS i PKP, firm transportu zbiorowego• potencjał i przewidywany rozwój funkcji turystycznej i rekreacyjnej• wspieranie inicjatyw samorządów, organizacji i instytucji zmierzających do uzyskania pomocy finansowej programów UE na rozwój infrastruktury ochrony środowiska,• wspieranie inicjatyw podmiotów gospodarczych zmierzających do uzyskania dofinansowania inwestycji eliminujących zagrożenia dla środowiska i wspierających rozwój zrównoważony ze środków krajowych i zagranicznych,• skoordynowanie działań pro środowiskowych na wszystkich szczeblach administracji rządowej i samorządowej,	<ul style="list-style-type: none">• peryferyjne dla kraju i regionu położenie powiatu, marginalizowanie potrzeb w skali kraju i regionu• zbyt duży udział dróg powiatowych w sieci dróg lokalnych w stosunku do dróg gminnych• brak kapitału umożliwiający utrzymanie dróg na właściwym poziomie• możliwość wystąpienia groźnych dla człowieka, przyrody i środowiska awarii na Litwie (elektrownia atomowa w Ignalinie) oraz Białorusi (zakłady chemiczne w Grodnie),• nasilenie transportu materiałów niebezpiecznych,• intensyfikacja produkcji rolnej prowadząca do wzrostu nawożenia, stosowania pestycydów, homogenizacji użytków rolnych oraz zaniku lokalnych odmian roślin uprawnych i ras zwierząt hodowlanych,• możliwość powstawania dużych zakładów przemysłowych w rejonach o najcenniejszych walorach przyrodniczo – krajobrazowych (np. kopalnia rud polimetalicznych w Szurpiłach),• rosnąca presja turystyczna na obszarach o najcenniejszych walorach przyrodniczych,

7. Rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze

7.1. Naturalne warunki produkcji rolniczej

Powiat suwałski położony jest w skrajnie północno-wschodniej części województwa podlaskiego. Zajmuje powierzchnię 130,8 tys. ha, co stanowi ok. 6,5% powierzchni województwa (9 miejsce).

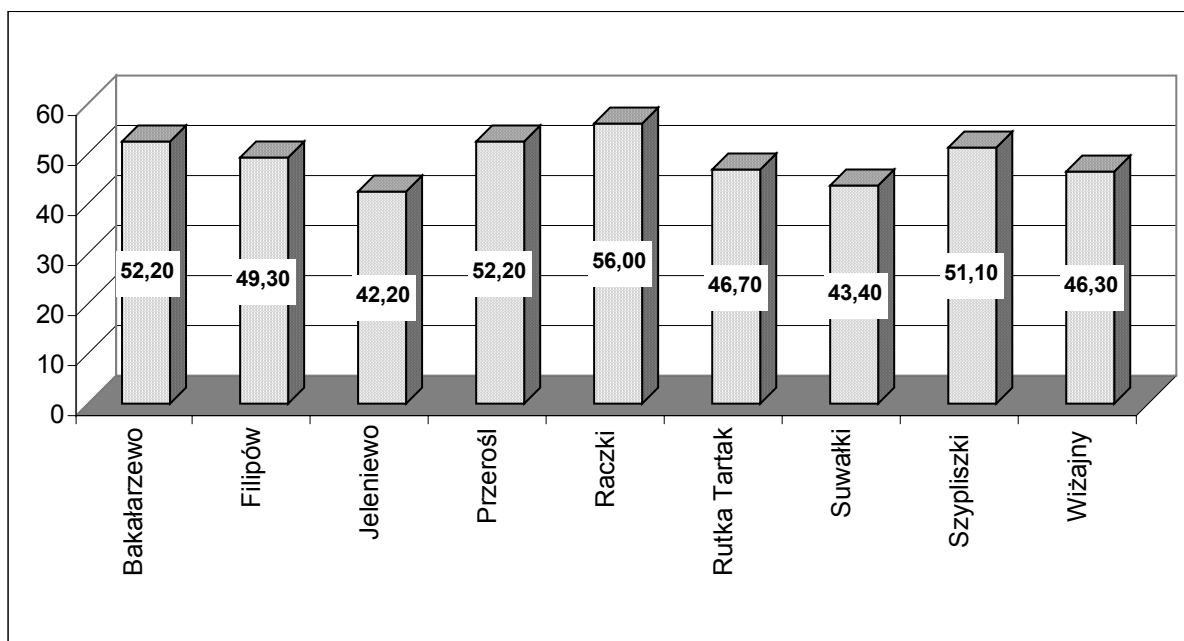
Obszar powiatu charakteryzuje się gorszymi od przeciętnych w kraju warunkami glebowymi i klimatycznymi. Agroklimat wyróżnia się wyraźnie skróconym okresem wegetacyjnym, a silne urzeźbienie terenu powoduje intensywny spływ powierzchniowy i bezpowrotnie utratę części korzystnych dla rolnictwa wód opadowych.

7.1.1. Wskaźnik waloryzacji rolniczej

Ogólny wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (rzeźba terenu, agroklimat, warunki wodne, glebowe) waha się od 42,2 pkt. w gm. Jeleniewo, do 56,0 pkt. w gm. Raczki, przy wskaźniku dla Polski wynoszącym 66,6 pkt., jest więc o ponad 10 pkt. niższy od średniego w kraju.

Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej wg gmin

Wykres Nr 11.

7.1.2. Kompleksy przydatności rolniczej gleb

W powiecie suwałskim, w obrębie gruntów ornych występują następujące kompleksy przydatności rolniczej gleb:

pszenny dobry	1,8%
pszenny wadliwy	18,1%
żytni bardzo dobry	18,9%
żytni dobry	14,7%
żytni słaby	21,4%
żytni bardzo słaby	19,6%
zbożowo-pastewny mocny	4,7%
zbożowo-pastewny słaby	0,8%

7.1.3. Warunki glebowe

Warunki glebowe charakteryzują się zmiennością w poszczególnych obszarach powiatu suwałskiego. Prawie 50% gleb zostało wytworzonych z glin, około 30% z piasków i żwirów i 20% z utworów organicznych. Gleby lekkie i bardzo lekkie stanowią 54% użytków rolnych. Gleby I i II klasy bonitacyjnej nie występują.

Bardzo zróżnicowana jest zasobność gleb w przyswajalne składniki pokarmowe. Zdecydowanie przeważają gleby o odczynie kwaśnym i bardzo kwaśnym (58% gleb według badań Stacji Chemiczno-Rolniczej w Białymstoku). W glebach występują niedobory łatwo przyswajalnych form fosforu i potasu.

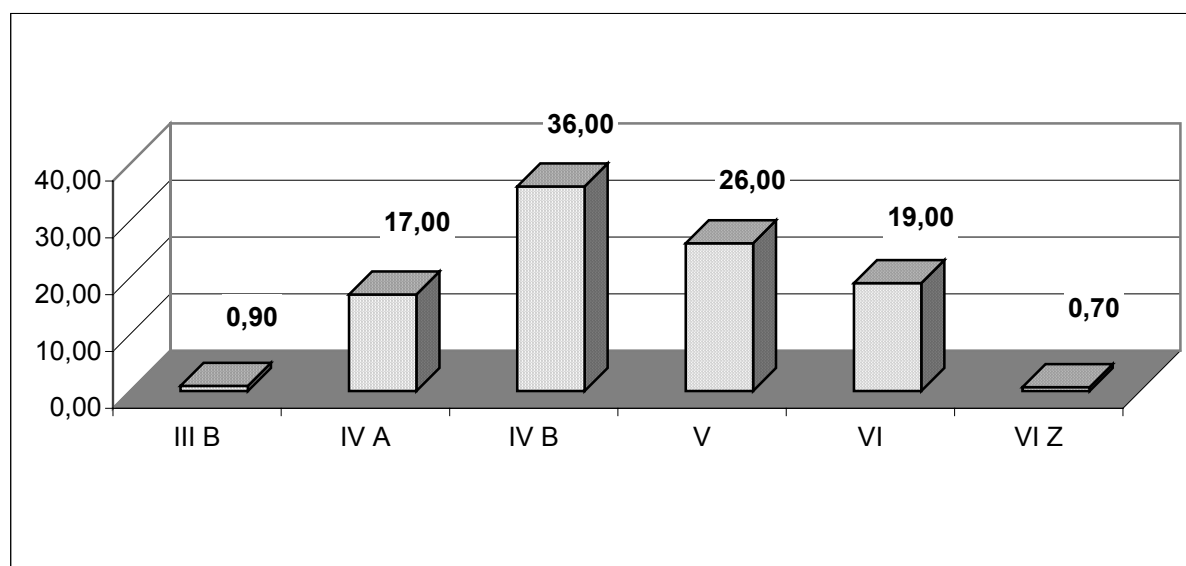
Udział poszczególnych klas bonitacji w powierzchni gruntów ornych i użytków zielonych przedstawia tabela.

Bonitacja gruntów ornych z podziałem na klasy (ha) Tab. Nr 45.³⁴

Lp.	Gmina	Grunty orne	Klasy bonitacyjne							Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (pkt.)
			III A	III B	IV A	IV B	V	VI	VI Z	
1.	Bakałarzewo	7 109	1	62	1 611	2 949	1 285	1 166	35	52,2
2.	Filipów	8 650	-	76	1 371	3 712	2 257	1 213	21	49,3
3.	Jeleniewo	7 579	-	6	321	2 519	3 212	1 450	71	42,2
4.	Przerośl	6 701	-	31	958	2 577	2 140	947	48	52,2
5.	Raczki	8 163	4	342	3 148	1 993	1 427	1 213	36	56,0
6.	Rutka Tart.	4 300	-	7	492	1 810	1 191	750	50	46,7
7.	Suwałki	11 524	1	68	1 691	2 054	3 052	4 479	179	43,4
8.	Szypłiszki	8 311	1	38	1 594	3 957	1 618	1 046	57	51,1
9.	Wiżajny	6 074	-	10	690	2 763	1 871	732	8	46,3
Ogółem powiat		68 411	7	640	11 876	24 334	18 053	12 996	505	X

Bonitacja gruntów ornych

Wykres Nr 12.

³⁴ Dane IUNG Puławy 1994r.

7.1.4. Melioracje wodne

Na ogólną powierzchnię użytków rolnych w powiecie suwałskim na koniec grudnia 2002 r. zmeliorowane użytki rolne stanowiły 14,3%, tj. 12791 ha, w tym:

- grunty orne 8747 ha tj. 13,3% ogólnej powierzchni GO,
- trwałe użytki zielone 4044 ha tj. 14% ogólnej powierzchni TUZ.

Zadania w zakresie konserwacji urządzeń melioracji wodnych szczegółowych realizowane są przez gminne i wiejskie spółki wodne (obejmują ok. 48% obszaru zmeliorowanego) oraz rolników i Agencję Nieruchomości Rolnych.

W gminach, gdzie działają spółki wodne, konserwacja urządzeń wykonywana jest w sposób zorganizowany i w większym zakresie niż w pozostałych. Spółki wodne działają na terenie gmin: Bakalarzewo, Raczki, Rutka Tartak i Szypliszki.

Stan ilościowy zmeliorowanych użytków rolnych na dzień 31.12.2002 r.Tab. Nr 46.³⁵

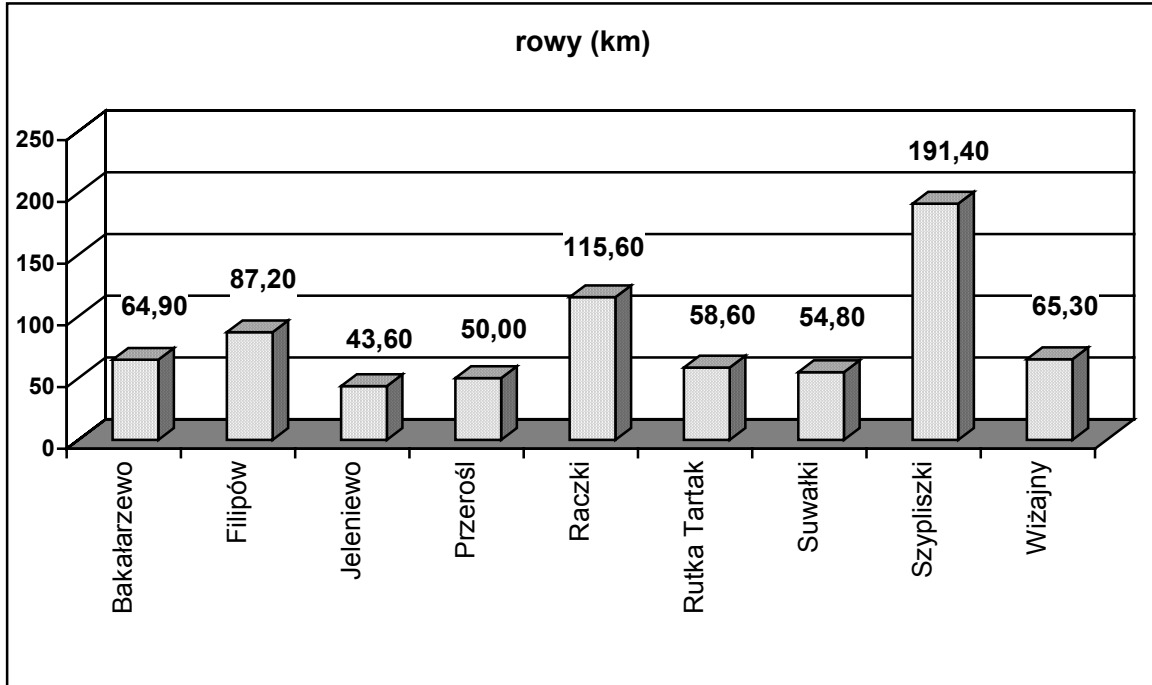
Lp	Gmina	Długość rowów (km)	Obszar zmeliorowany urządzeniami szczegółowymi							
			Razem (ha)	Zmeliorowane GO			Zmeliorowane UZ			
				Ogółem (ha)	Nawadn. (ha)	Zdrenow. (ha)	Ogółem (ha)	Nawadn. (ha)	Zdrenow. (ha)	Zagosp. (ha)
Powiat ogółem		731,4	12791	8747	-	8548	4044	31	903	3702
1.	Bakalarzewo	64,9	1390	1000	-	956	390	5	86	330
2.	Filipów	87,2	1765	1343	-	1342	422	8	109	403
3.	Jeleniewo	43,6	497	291	-	280	206	-	19	195
4.	Przerośl	50,0	831	616	-	613	215	-	12	198
5.	Raczki	115,6	4273	3564	-	3530	709	10	347	599
6.	Rutka Tartak	58,6	495	199	-	177	296	4	81	256
7.	Suwałki	54,8	609	221	-	183	388	-	30	353
8.	Szypliszki	191,4	2322	1205	-	1159	1117	4	158	1073
9.	Wizajny	65,3	609	308	-	308	301	-	61	295

³⁵ Dane WZMiUW

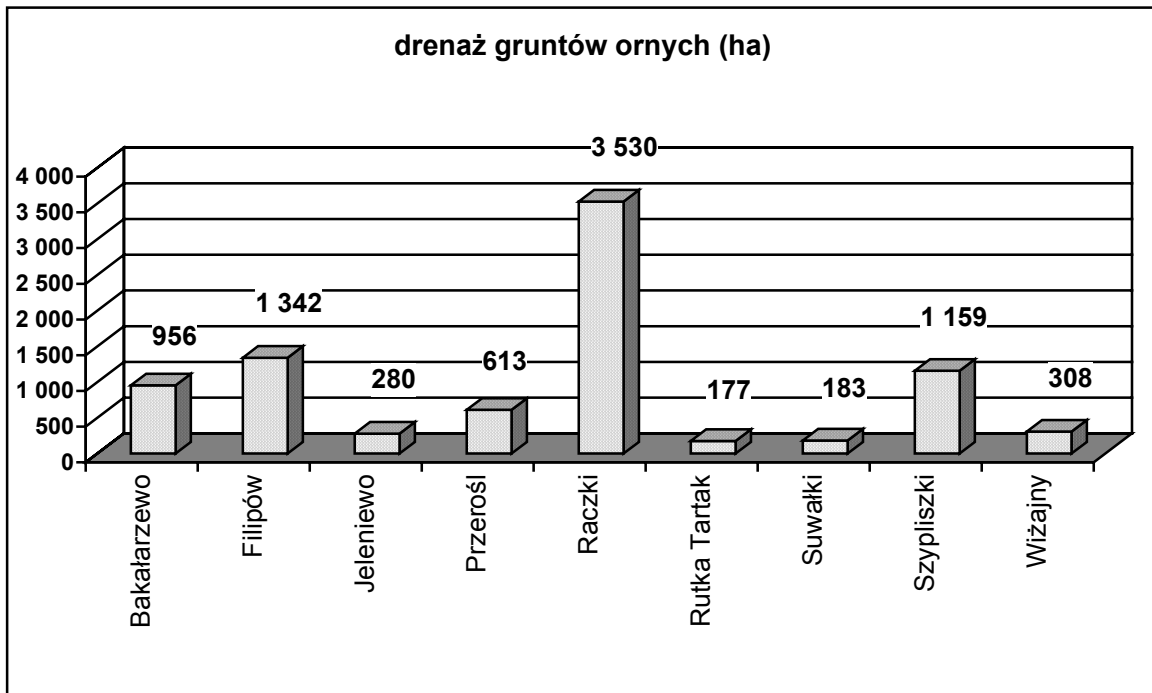

**Długość rowów melioracyjnych (km) oraz drenaż (ha) gruntów ornych
w gminach powiatu suwałskiego**

Wykres Nr 13. i 14.

Wykres Nr 14.

7.1.5. Struktura agrarna i użytkowanie gruntów w indywidualnych gospodarstwach rolnych

Powierzchnia użytków rolnych powiatu suwałskiego wynosi 81749 ha, co stanowi 88,7% powierzchni gospodarstw w powiecie.

W strukturze władania użytków rolnych zdecydowanie dominują indywidualne gospodarstwa rolne. Średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 15,7 ha wobec 7,6 ha w kraju.

Struktura wielkości indywidualnych gospodarstw rolnych wg powierzchni przedstawia się następująco:

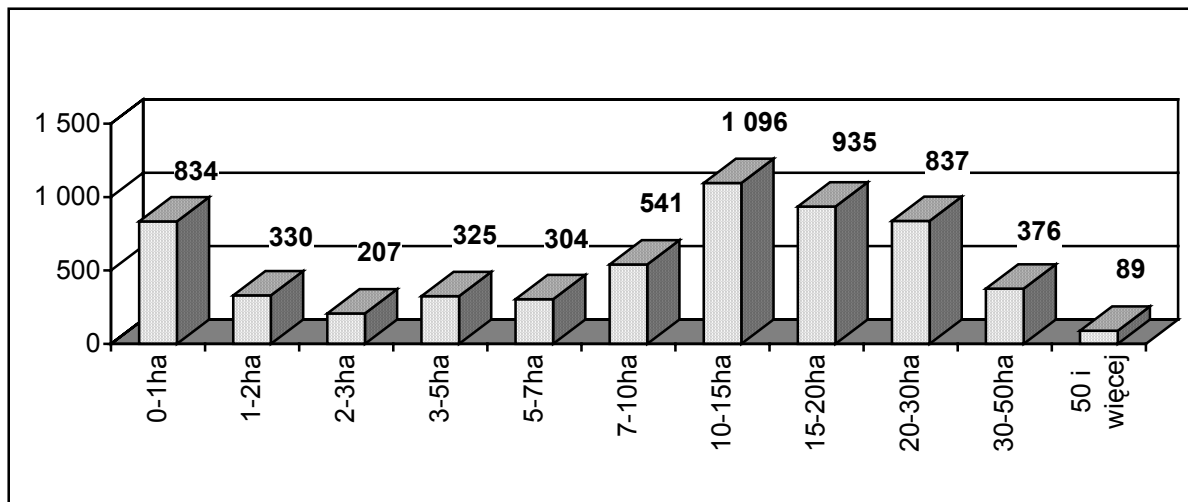
Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych w 2002 r.

Tab. Nr 47.³⁶

Liczba gospodarstw ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych										
	0-1 ha	1-2	2-3	3-5	5-7	7-10	10-15	15-20	20-30	30-50	50ha i więcej
5874	834	330	207	325	304	541	1 096	935	837	376	89

Struktura wielkości gospodarstw rolnych.

Wykres Nr 15.

Użytkowanie gruntów w indywidualnych gospodarstwach rolnych wraz z indywidualnymi działkami rolnymi, ogrodami działkowymi, wspólnotami i gruntami gminnymi, przedstawiono w ujęciu tabelaryczny oraz zobrazowano wykresem.

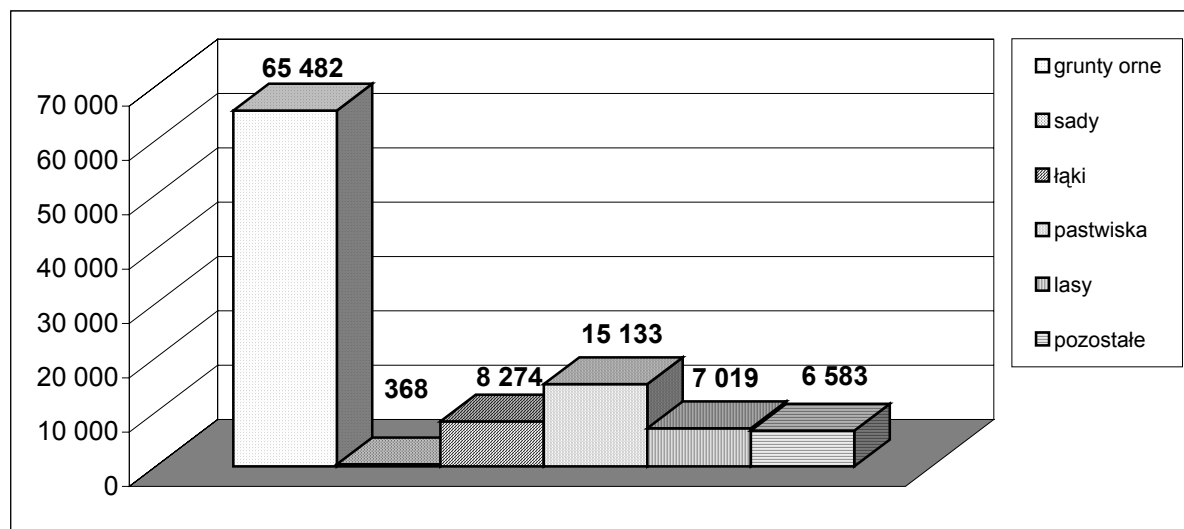
³⁶ Dane WUS 2002r.

Użytkowanie gruntów w indywidualnych gospodarstwach rolnych Tab. Nr 48.³⁷

L.p.	Wyszczególnienie	Powie- rzchnia	w tym						
			użytki rolne					lasy	pozostałe
			razem	grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
w hektarach									
Ogółem powiat		102 859	89 257	65 482	368	8 274	15 133	7 019	6 583
1.	Bakałarzewo	10 871	9 501	7 151	50	881	1 419	787	583
2.	Filipów	12 871	10 879	8 365	38	493	1 983	863	1 129
3.	Jeleniewo	11 910	10 101	7 363	51	551	2 136	974	835
4.	Przerośl	10 596	8 954	6 266	28	1 018	1 642	845	797
5.	Raczki	11 138	10 070	7 620	33	1 050	1 367	450	618
6.	Rutka Tartak	7 074	6 073	4 201	25	810	1 037	663	338
7.	Suwałki	15 302	13 561	10 906	55	982	1 618	943	798
8.	Szypliszki	13 248	11 709	8 001	67	1 597	2 044	771	768
9.	Wizajny	9 849	8 409	5 609	21	892	1 887	723	717

Użytkowanie gruntów w indywidualnych gospodarstwach rolnych w ha

Wykres Nr 16.

³⁷ Dane WUS 1996r.

7.2. Kierunki produkcji rolniczej

Produkcja rolnicza w powiecie suwałskim ma charakter wielokierunkowy, mało wyspecjalizowany. Produkcja roślinna jest ukierunkowana na potrzeby produkcji zwierzęcej. Mało korzystne warunki agroprzyrodnicze i spadek opłacalności produkcji powoduje systematyczne zmniejszenie powierzchni zasiewów. W produkcji roślinnej dominuje uprawa roślin mało pracochłonnych, głównie zbóż, zaś w produkcji zwierzęcej hodowla bydła mlecznego oraz trzody chlewnej.

Dominujące kierunki produkcji rolniczej przedstawiono w ujęciu tabelarycznym.

Kierunki produkcji rolniczej wg gmin

Tab. Nr 49.³⁸

Lp.	Gmina	Dominujące kierunki produkcji rolniczej (%) (-% gospodarstw)			
		Mieszany	Mleko	Trzoda chl.	Drób
1	Bakałarzewo	84,50	15,0	0,5	-
2	Filipów	87,00	10,0	3,0	-
3	Jeleniewo	90,00	5,0	5,0	-
4	Przerośl	86,00	8,0	6,0	-
5	Raczki	75,98	20,0	4,0	0,02
6	Rutka – Tartak	78,70	21,0	0,3	-
7	Suwałki	72,50	21,0	6,0	0,50
8	Szypliszki	86,99	11,0	2,0	0,01
9	Wiżajny	82,50	17,0	0,5	-

7.2.1. Produkcja roślinna

Bardzo duży i negatywny wpływ na produkcję roślinną w powiecie suwałskim ma recesja postępu biologicznego, powodująca wyradzanie się materiału nasiennego. Poza produkcją pasz zielonych, w strukturze zasiewów dominują zboża i ziemniaki. Obrazuje to tabela i wykres.

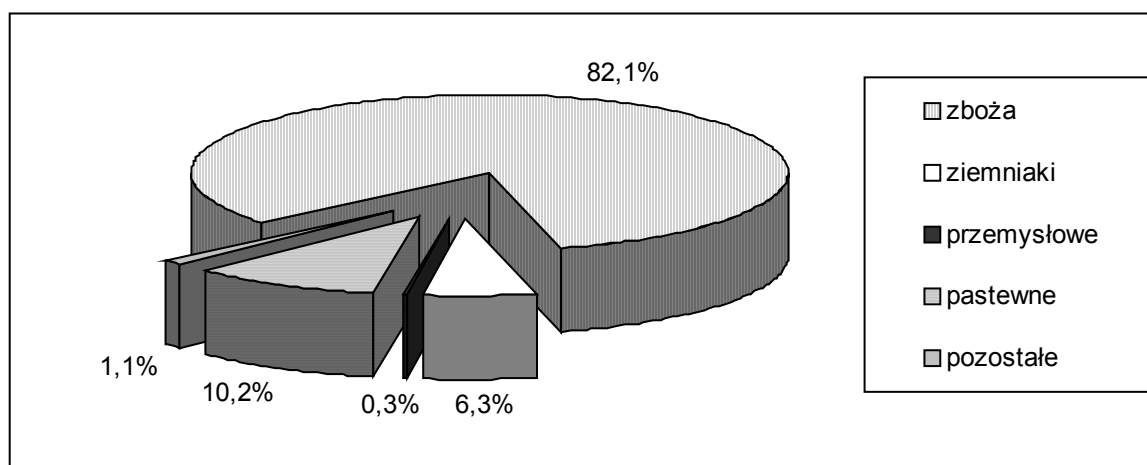
³⁸ Dane Zespołu Doradztwa Rolniczego w Suwałkach

Struktura zasiewów w gospodarstwach rolnych w powiecie suwałskim Tab. Nr 50.³⁹

Wyszczególnienie	Ogółem zasiewy	Zboża		Strączkowe jadalne	Ziemniaki	Przemysłowe	Pastewne	Pozostałe
		ogółem	podstaw.					
ha	47 801	39 229	39 086	17	3 005	156	4 852	542
%	100	82,1	81,8	0,0	6,3	0,3	10,2	1,1

Struktura zasiewów (%) w gospodarstwach rolnych – powiat suwałski

Wykres Nr 17.

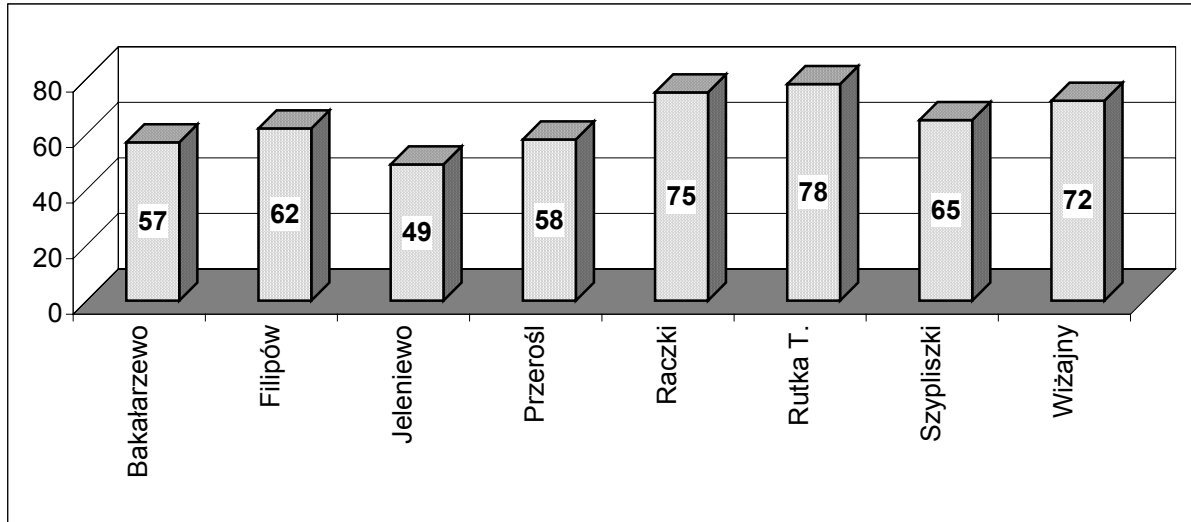
Adaptacja produkcji do warunków rynkowych poszła w kierunku obniżenia kosztów produkcji poprzez ograniczenie stosowania nawozów, wapna nawozowego, środków ochrony roślin oraz nośników postępu biologicznego. Zużycie nawozów jest niższe od średniej krajowej i wyniosło w ostatnich latach ok. 64 kg czystego składnika NPK na 1 ha użytków rolnych.

³⁹ Dane WUS 2002r.

Zużycie nawozów mineralnych – NPK kg/ha wg gmin

Wykres Nr 18.⁴⁰

Szacunkowe plony ważniejszych ziemiopłodów i produkcji pasz na gruntach ornych uzyskane w roku 2003 w poszczególnych gminach powiatu suwałskiego ilustruje następująca tabela.

⁴⁰ Dane Zespołu Doradztwa Rolniczego w Suwałkach 2002r.

**Szacunek plonów ważniejszych ziemiopłodów i produkcji pasz
na gruntach ornych w 2003 r. w dt**Tab. Nr 51.⁴¹

Rodzaj uprawy	Bakalarzewo			Filipów			Jeleniewo		
	ha	plon	zbiór	ha	plon	zbiór	ha	plon	zbiór
Pszenica ozima	236	32	7 552	145	31	4 495	50	34	1 700
Pszenica jara	189	26	4 914	240	23	5 520	250	27	6 750
Żyto	321	24	7 704	290	24	6 960	240	25	6 000
Jęczmień ozimy	18	20	360	30	21	630	15	22	330
Jęczmień jary	538	25	13 450	500	25	12 500	240	26	6 240
Owies	308	24	7 392	320	26	8 320	250	23	5 750
Pszonżyto ozime	968	33	31 944	900	32	28 800	700	30	21 000
Pszonżyto jare	23	26	598	40	21	840	25	26	650
Mieszanka zb.	1 672	21	35 112	2320	22	51 040	2 350	23	54 050
Razem zboża	4 273	25,5	109 026	4785	24,9	119 105	4 120	24,9	102 470
Koniczyny i trawy na g.o.	1 790	210	375 900	2850	220	627 000	2 125	210	446 250
Kukurydza	110	390	42 900	61	415	25 315	64	420	26 880
Okopowe pastew- ne	65	355	23 075	50	350	17 500	40	350	14 000
Ziemiaki	491	145	71 195	260	160	41 600	360	175	63 000

⁴¹ Szacunek ZDR w Suwałkach

Rodzaj uprawy	Przerośl			Raczki			Rutka Tartak		
	ha	plon	zbiór	ha	plon	zbiór	ha	plon	zbiór
Pszenica ozima	66	32	2 112	124	36	4 464	11	38	418
Pszenica jara	142	27	3 834	367	30	11 010	100	31	3 100
Żyto	207	26	5 382	366	25	9 150	90	23	2 070
Jęczmień ozimy	20	22	440	45	22	990	9	20	180
Jęczmień jary	245	27	6 615	440	29	12 760	130	26	3 380
Owies	473	24	11 352	235	26	6 110	50	24	1 200
Pszenżyto ozime	671	29	19 459	1 154	34	39 236	360	33	11 880
Pszenżyto jare	73	26	1 898	79	25	1 975	0	0	0
Mieszanka zb.	1 745	25	43 625	3 015	23	69 345	1 500	23	34 500
Razem zboża	3 642	26,0	94 711	5 825	26,6	155 040	2 250	25,2	56 728
Koniczyny i trawy na g.o.	1 860	220	409 200	1 080	240	259 200	1 190	220	2 618 000
Kukurydza	120	410	49 200	139	465	64 635	72	430	30 960
Okopowe pastewne	65	360	23 400	60	370	22 200	30	340	10 200
Ziemniaki	299	158	47 242	398	1458	57 710	200	150	30 000

c.d. Tab. Nr 51.

Rodzaj uprawy	Suwałki			Szypliszki			Wiżajny			Powiat Suwałki		
	ha	plon	zbiór	ha	plon	zbiór	ha	Plon	zbiór	ha	plon	Zbiór
Pszonica ozima	180	33	5 940	100	32	3 200	23	34	782	935	32,8	30 663
Pszonica jara	150	26	3 900	160	26	4 160	93	30	2 790	1 691	27,2	45 978
Żyto	00	24	7 200	100	25	2 500	126	23	2 898	2 040	24,4	49 864
Jęczmień ozimy	15	20	300	20	22	440	18	20	360	190	21,2	4 030
Jęczmień jary	830	27	22 410	190	27	5 130	149	26	3 874	3 262	26,5	86 359
Owies	330	21	6 930	120	24	2 880	184	25	4 600	2 270	24,0	54 534
Pszonżyto ozime	1 620	31	50 220	550	34	18 700	413	32	13 216	7 336	32,0	234 455
Pszonżyto jare	50	22	1 100	20	27	540	58	23	1 334	368	24,3	8 935
Mieszanka zb.	2 680	20	53 600	2 882	25	72 050	2 166	24	51 984	20 330	22,9	465 306
Razem zboża	6 155	24,6	151 600	4 142	26,5	109 600	3 230	25,3	81 838	38 422	25,5	980 124
Koniczyny i trawy na g.o.	3 380	175	591 500	2 813	230	646 990	1 522	220	341 440	18 640	212	3 959 280
Kukurydza	110	390	42 900	120	420	50 400	82	410	33 620	892	422	375 990
Okopowe pastewne	70	330	23 100	60	350	21 000	80	350	28 000	520	350	182 475
Ziemniaki	491	145	71 195	295	155	45 725	286	152	43 472	2 963	156	461 654

7.2.2. Produkcja zwierzęca

Powiat suwałski ma dobre warunki do hodowli bydła ze względu na duży udział użytków zielonych. Chów trzody chlewnej prowadzony jest w dużym rozproszeniu, z bardzo dużym udziałem gospodarstw o małej skali produkcji. Negatywny wpływ na skalę i jakość produkcji zwierzęcej ma regres w postępie biologicznym.

Zwierzęta gospodarskie w sztukach – powiat suwałskiTab. Nr 52.⁴²

Bydło		Trzoda chlewna		Owce	Konie	Drób ogółem
ogółem	w tym krowy	ogółem	w tym lochy			
54 654	23 543	99 039	10 338	1 266	3 433	274 041

Pogłowie bydła i trzody chlewnej w sztukach na 100 ha UR w układzie gmin powiatu suwałskiegoTab. Nr 53.⁴³

Gmina	Bydło			Trzoda chlewna		
	Ogółem	w tym krowy	szt./100 ha UR	ogółem	w tym lochy	szt./100 ha UR
Bakałarzewo	6 290	2 740	65	14 700	1 510	153
Filipów	6 040	2 660	54	10 200	1 050	91
Jeleniewo	5 370	2 150	53	9 100	1 090	89
Przerośl	5 950	2 300	65	13 100	1 260	144
Raczki	6 330	3 210	61	14 850	1 490	143
Rutka Tartak	4 990	1 940	81	6 550	730	107
Suwałki –wieś	5 570	3 150	39	16 890	1 840	119
Szypliszki	7 510	2 870	62	8 430	980	70
Wizajny	6 610	2 550	76	5 280	430	61
Powiat	54 660	23 570	60	99 100	10 380	108

⁴² Dane WUS 2002r.⁴³ Dane ZDR Suwałki

7.3. Przetwórstwo rolno – spożywcze

Rolniczy charakter powiatu jako producenta surowców dla przemysłu rolno-spożywczego przypisuje decydującą rolę tej gałęzi przemysłu wśród innych działów gospodarki. Przemysł ten bazuje na lokalnej bazie surowcowej, dzięki czemu wyroby są wysoko cenione nie tylko w kraju, ale także za granicą. Jednakże wielkość produkcji nie jest skorelowana z możliwościami technicznymi lokalnego przetwórstwa produktów rolniczych. Na terenie powiatu, a także w jego najbliższym sąsiedztwie, działają zakłady przetwarzające płody rolne i wyhodowany inwentarz.

Suwałskie Zakłady Drobiarskie pozyskują kurczęta i gęsi od 16 dostawców z terenu powiatu suwałskiego, współpracują z trzema wylęgarniami lokalnymi. Zakłady te są zainteresowane rozwojem lokalnej bazy surowcowej.

Na terenie powiatu funkcjonują liczące się na rynku regionalnym zakłady przetwarzające mleko: Spółdzielnia Mleczarska „ROSPUDA” w Filipowie, skupująca około 13 000 000 litrów mleka rocznie z terenów powiatu suwałskiego i gołdapskiego, oraz Spółdzielnia Mleczarska „SUDOWIA” w Suwałkach, odbierająca od lokalnych 1698 dostawców ogółem 51 876 000 litrów mleka, z czego 111 dostawców to rolnicy z powiatu suwałskiego, którzy dostarczyli 375 900 001 litrów mleka. Stanowi to 72,5% ogólnego skupu Spółdzielni „SUDOWIA”. Spośród nich 348 dostawców posiada gospodarstwa dostosowane do bezpośredniego odbioru mleka z gospodarstwa. Pozostali dostawcy dostarczają mleko do punktów skupu mleka, bądź też do wyznaczonych zbiorczych punktów odbioru mleka. Skup mleka w okresie zimowym nie zapewnia pełnego wykorzystania mocy przerobowych.

SM „SUDOWIA”, dostosowując zakład do wymogów unijnych, wdrożyła system HACCP i system jakości ISO 9002: 1996 potwierdzony certyfikatem z dnia 29.02.2002r. wydanym przez SGS United Kingdom Ltd.. Spółdzielnia znajduje się na liście 56 zakładów mleczarskich w Polsce z prawem segregacji mleka oraz możliwością sprzedaży swoich wyrobów na rynki unijne. Zakład oczekuje przeklasyfikowania do kategorii A. Zarówno „SUDOWIA” jak też „ROSPUDA” są zainteresowane zwiększeniem ilości dostarczanego surowca, a także jego jak najwyższą jakością.

Na rynku regionalnym działają zakłady mięsne, głównie ZM „MAZURY” w Ełku, które pozyskują surowiec w drodze umów kontraktacyjnych, lecz skup prowadzą we własnym zakresie. W powiecie suwałskim, zgodnie z informacją Powiatowego Inspektora Weterynarii w Suwałkach, działają niewielkie ubojnie pozyskujące surowiec z naszych terenów, które prowadzą dystrybucję swoich wyrobów nawet na terenie całego kraju. Są to:

- Zakład Rzeźniczy „ALIG” w Jeleniewie, ul. Suwałska prowadzi ubój trzody chlewnej oraz rozbiór
- PPHU „STAN” Rzeźnia w Poddubówku- linia ubojowa trzody i bydła,
- Rzeźnia „GUB” w Poddubówku Spółka Jawna – prowadzi ubój trzody chlewnej.

Na terenie powiatu funkcjonują **punkty zaopatrzenia** w nawozy i środki ochrony roślin, materiał siewny, pasze i dodatki paszowe, maszyny, materiały budowlane, oraz **punkty skupu** zbóż, ziemniaków, owoców i warzyw, mleka, buraków cukrowych i żywca /w Jeleniewie, Szypliszkach, Ignatowiznie, Rutce Tartak, Wizajnach, Przerośli, Zusenku, Filipowie-2 punkty, Olszance, Raczkach, Raczkach Małych, Bakalarzewie, Zdrębach/.

7.4. Technika rolnicza i infrastruktura mieszkaniowa

Stan mechanizacji rolnictwa pod względem ilościowym jest średni. Zauważalny jest natomiast brak wyspecjalizowanych firm świadczących usługi mechanizacyjne na obszarach wiejskich, co ma bardzo negatywny wpływ na stan techniczny maszyn i urządzeń rolniczych.

**Ciągniki, samochody ciężarowe, przyczepy i wybrane maszyny
w powiecie suwałskim (w sztukach) w 2002 r.⁴⁴**

Tab. Nr 54.

Wyszczególnienie	Ciągniki	Samochody ciężarowe	Przyczepy	Kombajny		
				zbożowe	buraczane	ziemniaczane
Sztuk	5318	253	2529	624	1	16
udział w województwie (%)	6,0	6,4	7,4	7,4	0,1	0,3

Aktualny stan wyposażenia wsi w infrastrukturę mieszkaniową ukształtowany został pod wpływem wieloletniej polityki inwestycyjnej, wspieranej budżetowymi i pozabudżetowymi środkami finansowymi, przy zaangażowaniu środków samorządowych i środków społeczności wiejskiej.

Mieszkania zamieszkałe i wyposażenie – powiat suwałski (w tysiącach) w 2002 r.⁴⁵

Tab. Nr 55.

Gmina	Mieszkania ogółem	Z liczby ogółem mieszkania wyposażone w:									
		wodociąg		ustęp splukiwany		łazienkę	ciepłą wodę	gaz		centralne ogrzewanie	
		razem	w tym z sieci	razem	w tym z odprowadzeniem do sieci			z sieci	z butli	zbiorowe	indywidualne
Bakałarzewo	0,8	0,7	0,5	0,6	0,1	0,6	0,6	-	0,6	0,1	0,4
Filipów	1,3	1,1	0,9	0,9	0,2	0,9	0,9	-	0,9	0,2	0,6
Jeleniewo	0,7	0,6	0,6	0,5	0,1	0,6	0,5	-	0,5	0,0	0,5
Przerośl	0,8	0,7	0,6	0,6	0,2	0,7	0,7	-	0,7	0,1	0,4
Raczki	1,5	1,4	1,1	1,1	0,5	1,2	1,2	-	1,2	0,2	0,7
Rutka-Tartak	0,5	0,5	0,5	0,4	0,1	0,4	0,4	-	0,4	0,0	0,3
Suwałki	1,7	1,5	1,1	1,3	0,1	1,4	1,3	-	1,2	0,1	0,8
Szypiszki	1,0	0,8	0,6	0,7	0,1	0,8	0,7	-	0,8	0,1	0,5
Wiżajny	0,7	0,6	0,4	0,5	0,2	0,5	0,5	-	0,5	0,1	0,4

⁴⁴ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2002r.

⁴⁵ jak wyżej

7.5. Instytucjonalne otoczenie rolnictwa

Ważnym czynnikiem implikującym rozwój rolnictwa jest funkcjonowanie takich instytucji, jak: Wojewódzki Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie z Zespołem Doradztwa Rolniczego w Suwałkach, zajmujący się upowszechnianiem wiedzy z zakresu rolnictwa oraz przygotowywaniem rolników do funkcjonowania na wolnym rynku po wejściu Polski do Unii Europejskiej, a przede wszystkim wspomagający rolników w pozyskiwaniu środków finansowych na rozwój działalności rolniczej z funduszu SAPARD.

Samo rolnictwo stwarza szanse rozwoju powiatu poprzez wysoki areał użytków rolnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca i duży udział trwałych użytków zielonych, stanowiących bazę paszową dla rozwoju hodowli bydła. Z uwagi na prowadzenie w powiecie suwałskim hodowli bydła, trzody chlewnej oraz drobiu, ważną rolę przypada inspektorom Powiatowego Inspektoratu Weterynarii i Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej, sprawującym nadzór nad produkcją żywności.

Szczególne zadania, w związku z przygotowaniem rolnictwa do warunków funkcjonowania w strukturach Unii Europejskiej, przypadły Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Na terenie powiatu zadania te realizuje Powiatowe Biuro Agencji.

7.6. Analiza SWOT

ROLNICTWO i PRZETWÓRSTWO ROLNO-SPOŻYWCZE	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• duży udział trwałych użytków zielonych stanowiących potencjalną bazę paszową dla rozwoju hodowli bydła i mleczarstwa,• duże zasoby wód powierzchniowych,• brak zanieczyszczeń gleb, szczególnie metalami ciężkimi,• unikalne cechy środowiska przyrodniczego do rozwoju rolnictwa ekologicznego,• znaczne zasoby siły roboczej,• dominacja gospodarstw indywidualnych (rodzinnych),• korzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych,• dobra jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej do produkcji ekologicznej,• zaangażowanie samorządów i społeczności wiejskiej w rozwój infrastruktury,• dobrze rozwinięte środowisko doradcze,	<ul style="list-style-type: none">• surowsze warunki agroklimatyczne, stanowiące ograniczenia w doborze roślin uprawnych,• niski wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej,• zakwaszenie gleb,• spadek opłacalności produkcji rolnej,• stosunkowo niski poziom warunków życia na wsi,• niskie wyposażenie techniczne i technologiczne,• mała wydajność jednostkowa produkcji roślinnej i zwierzęcej,• mała koncentracja i specjalizacja produkcji,• brak rynków zbytu produktów ekologicznych,• małe zaangażowanie rolników we wspólne wykorzystanie sprzętu,• brak wyspecjalizowanych jednostek świadczących usługi mechanizacyjne,• regres postępu biologicznego,• niski poziom wykształcenia społeczeństwa

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• rozwój produkcji rolnej metodami ekologicznymi,• położenie przygraniczne,• rozwój agroturystyki,• umiejętność samorządów w poszukiwaniu pozabudżetowych źródeł wspierania inwestycji na obszarach wiejskich,• zwiększone możliwości w zakresie dopłat pochodzących ze środków Unii Europejskiej, w tym : renty strukturalne, wsparcie dla gospodarstw niskotowarowych, wsparcie dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania, programy rolnośrodowiskowe, zalesianie gruntów rolnych, wsparcie dla grup producentów rolnych, wsparcie dla dostosowań do standardów wspólnotowych, pomoc techniczna, pomoc finansowa przy realizacji inwestycji w gospodarstwach rolnych, ułatwienie startu młodym rolnikom, szkolenia, wsparcie doradztwa rolniczego, scalanie gruntów rolnych, poprawa przetwórstwa i marketingu produktów rolnych, odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego,• rozwój i ulepszenie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem	<ul style="list-style-type: none">• spadek opłacalności produkcji rolnej,• recesja postępu biologicznego,• trudna sytuacja ekonomiczna jednostek świadczących usługi rolnicze,• trudności w pozyskaniu środków Unii Europejskiej spowodowane zawilóścią procedur oraz brakiem wkładu własnego,• starzenie się społeczeństwa wsi,

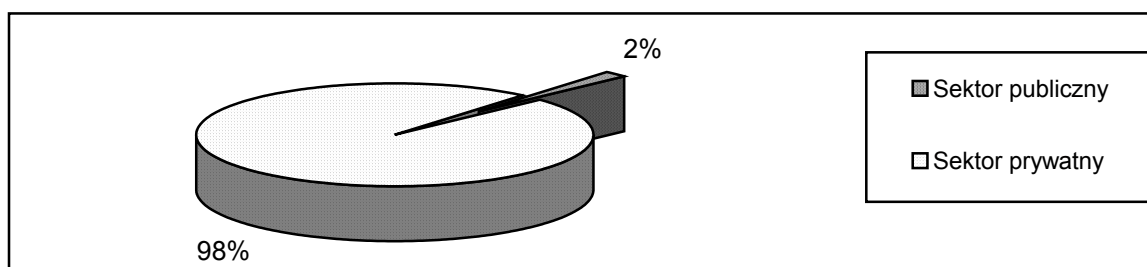
8. Działalność gospodarcza poza rolnictwem

8.1. Struktura podmiotowa i sektorowa gospodarki powiatu

W 2001 roku w powiecie zarejestrowanych było 5 440 podmiotów gospodarczych. Jest to niewielka ilość, biorąc pod uwagę obszar województwa, gdzie zarejestrowanych było 107101 jednostek. Jednakże wskaźnik dynamiki powstawania nowych podmiotów gospodarczych na przestrzeni roku wzrósł prawie 4-krotnie. Decydujący wpływ na taką dynamikę miał wzrost ilości przedsiębiorstw sektora prywatnego, potwierdzający lokalny rozwój przedsiębiorczości. Jednocześnie należy stwierdzić stale malejącą liczbę przedsiębiorstw państwowych.

Struktura gospodarki powiatu wg sektorów własności⁴⁶

Wykres Nr 19.

W powiecie suwałskim dominują przedsiębiorstwa stanowiące własność osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, głównie związaną z rolnictwem. To one stanowią trzon przedsiębiorczości.

Podmioty gospodarki narodowej wg sektorów własności i gmin w 2001r.

Tab. Nr 56.

Gmina/ powiat	Ogółem	Sektor własności		
		publiczny	prywatny	
			Razem	w tym: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
Bakałarzewo	565	10	555	537
Filipów	711	8	703	685
Jeleniewo	629	12	617	602
Przerośl	573	8	565	553
Raczki	970	14	956	924

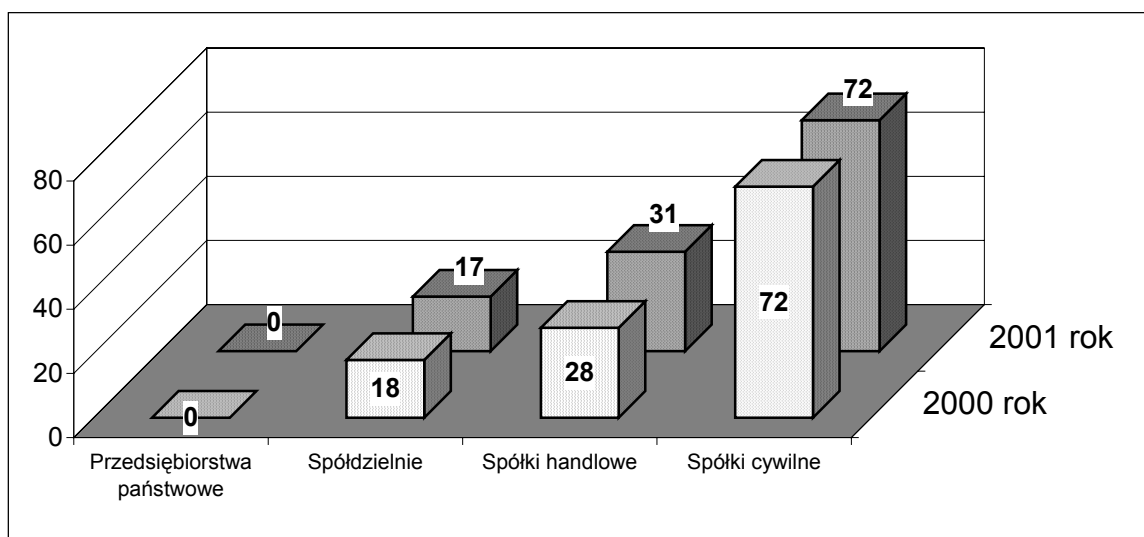
⁴⁶ Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województwa Podlaskiego 2002

Gmina/ powiat	Ogółem	Sektor własności		
		publiczny	prywatny	
			Razem	w tym: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
Rutka-Tartak	395	7	388	379
Suwałki	675	10	665	601
Szypliszki	349	11	338	312
Wizajny	573	9	564	539
Powiat suwałski	5 440	89	5 351	5 132

Dynamika powstawania podmiotów gospodarki wg form organizacyjno-prawnych w powiecie suwałskim⁴⁷

Wykres Nr 20.

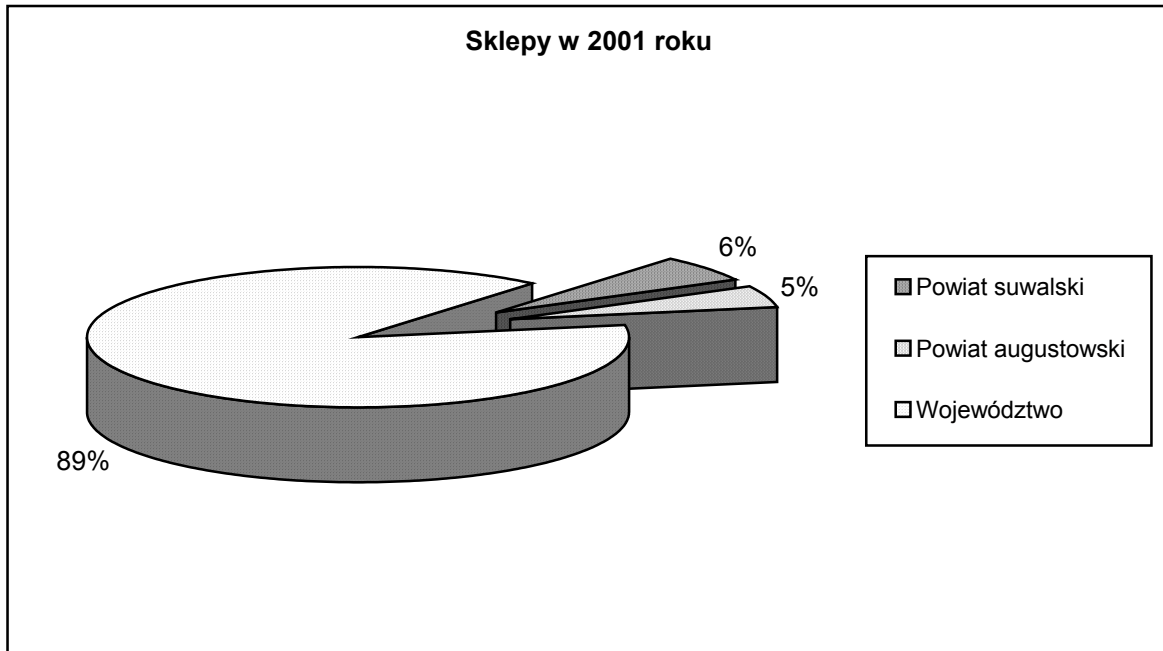
Przedsiębiorstwa w powiecie to drobni przetwórcy związani z rolnictwem, reprezentujący głównie przetwórstwo spożywcze. W tej sytuacji doskonale ulokowali się mali i średni przedsiębiorcy. Wypełnili oni lukę, którą spowodował brak dużego przemysłu. To oni są siłą napędową gospodarki powiatu, a poza tym absorbują odpływ ludzi z rolnictwa.

Powiat suwałski to obszar o niezwykłych walorach turystycznych i rekreacyjnych, poza tym obszar chronionego krajobrazu. W związku z tym nie jest możliwe inwestowanie w rozwój dużego przemysłu. Szansą jest sektor MSP, który akumulując kapitał rozwija ten obszar.

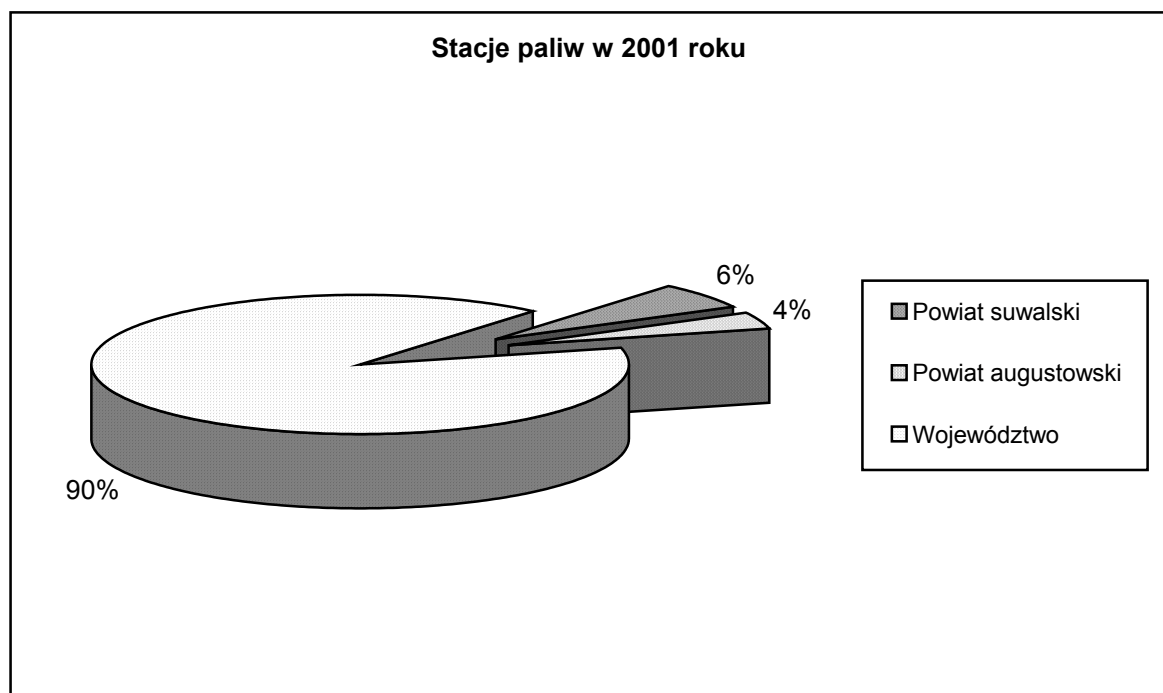
⁴⁷ Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województwa Podlaskiego 2002

Wykres Nr 21.

Wykres Nr 22.

Sklepy i stacje paliw według gmin w powiecie w 2001r.

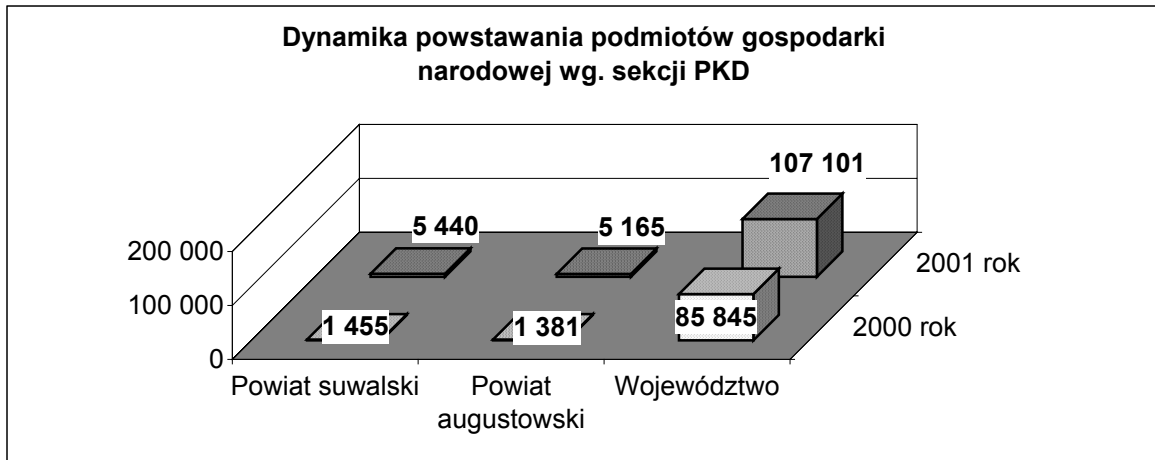
Tab. Nr 57.

Wyszczególnienie	Sklepy Liczba / powierzchnia sprzedażowa w m ²		Stacje paliw
	ogółem	w tym: ogólnospo- żywcze	
Bakałarzewo	18 / 1 144	8 / 392	1
Filipów	31 / 1 627	19 / 938	1
Jeleniewo	8 / 358	6 / 268	1
Przerośl	17 / 846	10 / 490	1
Raczki	47 / 2425	22 / 1 086	-
Rutka –Tartak	7 / 389	3 / 147	2
Suwałki	27 / 1 410	25 / 1 225	-
Szypliszki	24 / 1 691	12 / 610	1
Wizajny	16 / 841	12 / 588	1
Powiat ogółem	195 / 10 731	117 / 5 744	8

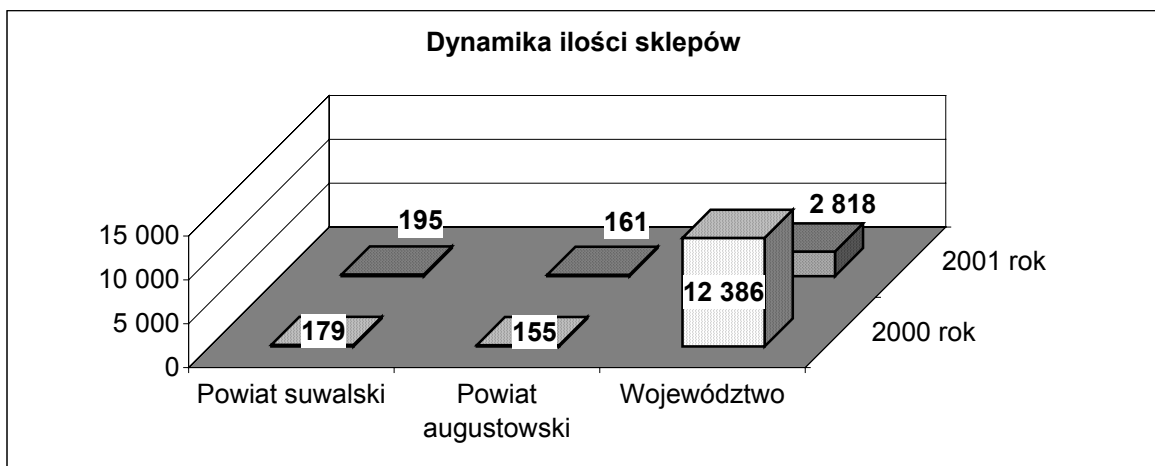
Sektor MSP rozwija się przede wszystkim w kierunku usług i handlu. Tu widać około 20%-owy wzrost ilości przedsiębiorstw. Taka tendencja związana jest z obsługą ruchu turystycznego. Osoby fizyczne dominują w strukturze podmiotów działających na tym terenie.

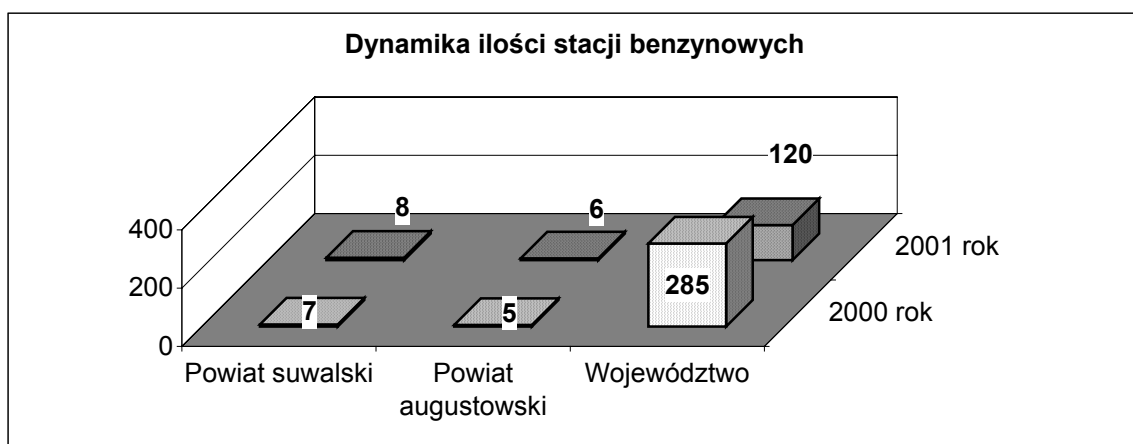
Wykres Nr 23.

Wykres Nr 24.

Wykres nr 25.

Wzrost aktywności ekonomicznej wyrażony poprzez zwiększenie liczby prywatnych podmiotów różnych branż w znacznym stopniu przyczynia się do powstawania nowych miejsc pracy w powiecie. Są to często zakłady o profilu wielobranżowym, w których handel pełni rolę dominującą.

Tendencje rozwojowe wykazuje również sektor usług dla ludności takich jak: doradztwo finansowe, usługi gastronomiczne i medyczne, transport.

Przedsiębiorstwa posiadają potencjał rozwojowy, jednakże relacje cenowo-dochodowe, jako rosnąca bariera popytu, poważnie ograniczają rozwój działalności gospodarczej.

Kolejną barierą rozwoju prywatnych przedsiębiorstw jest niedoinwestowanie oraz trudności w pozyskiwaniu tanich kredytów, jak również niestabilność przepisów podatkowych i związane z tym trudności w długoterminowym planowaniu działań.

Podmioty gospodarki powiatu wg wybranych sekcji i gmin w 2001r.⁴⁸

Tab. Nr 58.

Gminy	Rolnictwo Łowiectwo leśnictwo	Przetw. Przemysł.	Budow- nictwo	Handel naprawy	Hotele restauracj	Transport Gosp.magaz łącznie	Pośrednictw finansowe	Obsługa Nieruchom I firm	Edukacja	Ochrona zdrowia opieka społecz.	Pozostała działalność usługowa komunalna społeczna	Ogółem
Bakalarzewo	460	14	7	35	1	2	3	16	6	9	9	565
Filipów	568	15	14	58	3	15	7	6	4	8	10	711
Jeleniewo	519	10	13	32	3	15	3	7	7	7	10	629
Przerośl	478	17	6	26	1	11	4	6	4	9	9	573
Raczki	756	32	28	69	4	22	8	13	9	9	17	970
Rutka-Tartak	344	3	4	22	0	3	3	5	3	3	3	395
Suwałki	357	59	26	97	25	29	8	30	8	6	27	675
Szypliszki	201	9	19	42	7	10	16	15	8	5	14	349
Wizajny	458	9	17	30	6	4	3	16	5	5	15	573
Powiat suwałski 2001	4 141	168	134	411	50	111	55	114	54	61	114	5 440
Powiat Suwałski 2000	268	173	135	354	66	101	45	95	54	55	83	1 455
Powiat Suwałski 2000= 100%	15 razy	97,1	99,3	116,1	75,8	109,9	112,2	120	100	110,9	137,3	373,9
Powiat augu- stowski	4163	105	140	307	58	118	25	48	43	64	101	5165
Województwo	20 005	9 000	9 880	30 290	1 985	7 777	3 860	10 153	1 779	4 813	6 342	107 101

Ostatnio zauważyć można tendencję poszukiwania dodatkowych, poza rolnictwem, źródeł dochodów na wsi. Jest to obsługa ruchu turystycznego, a przede wszystkim rozwój agroturystyki.

⁴⁸ opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województwa Podlaskiego 2002

To zjawisko, choć w niewielkim stopniu, łagodzi skutki bezrobocia w powiecie. Następuje dzięki niemu rozwój handlu i usług. Wzrasta liczba sklepów, stacji benzynowych, obiektów „małej gastronomii”.

8.2. Instytucje otoczenia działalności gospodarczej

Na terenie powiatu funkcjonują pozarządowe organizacje okołobiznesowe stymulujące rozwój sektora MSP, dzięki szerokiemu wachlarzowi instrumentów wsparcia w zakresie pomocy finansowej, doradztwa i szerokiej informacji.

Są to: Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości w Suwałkach, Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES” S.A. w Suwałkach, Polsko-Litewska Izba Gospodarcza Rynków Wschodnich, Regionalna Agencja Rozwoju i Restrukturyzacji „ODNOWA”, Suwałska Izba Rolniczo-Turystyczna. Działania tych jednostek są skierowane do małych i średnich przedsiębiorców, którzy chcieliby zasięgnąć informacji związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, uzyskaniem pomocy publicznej, możliwościami i warunkami funkcjonowania na rynkach UE.

8.3. Nakłady inwestycyjne

W odniesieniu do sytuacji na rynku pracy decydujące znaczenie odgrywa poziom nakładów inwestycyjnych w powiecie suwałskim. Ogółem nakłady te w powiecie w ciągu roku spadły o blisko 50%. Jest to wskaźnik w najlepszym stopniu oddający sytuację w regionie. Generalnie w całym województwie nakłady inwestycyjne spadły o ponad 20%. Nakłady inwestycyjne w powiecie suwałskim stanowiły tylko 2% wartości inwestycji w całym województwie.

Jedynie przetwórstwo odnotowało 17% wzrost poziomu inwestycji. Jest to jedyny wskaźnik, który może świadczyć o lekkim ożywieniu w tej branży. Dotyczy to głównie przetwórstwa spożywczego w znacznym stopniu wymagającego nowych inwestycji w celu sprostanania konkurencji.

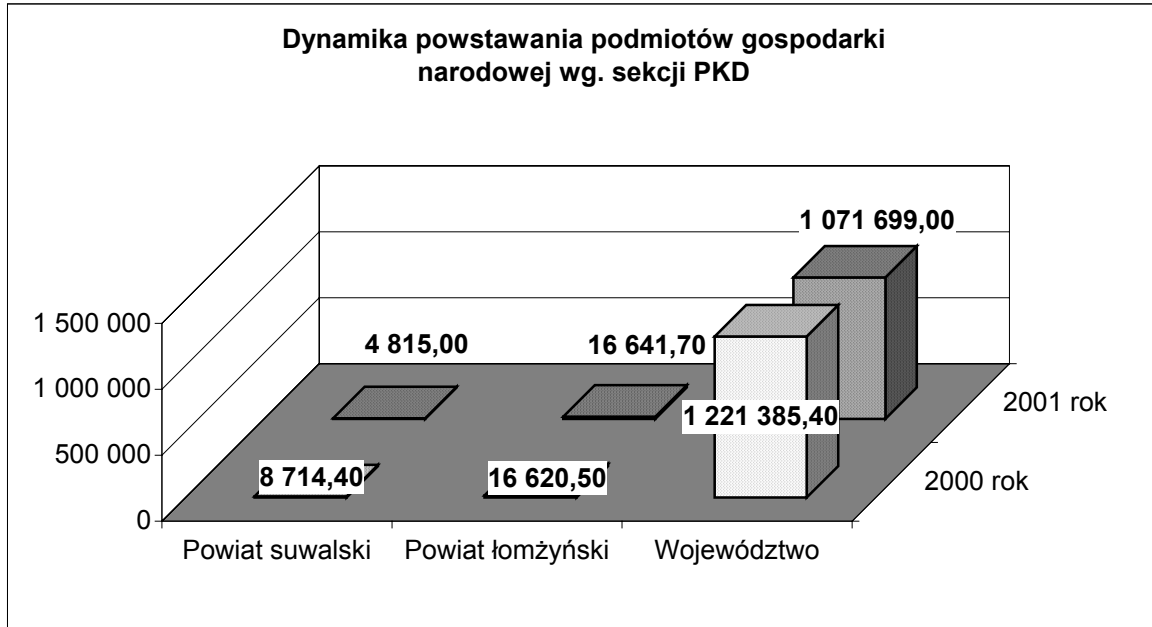
Sytuacja niskich nakładów inwestycyjnych powoduje opóźnienie w rozwoju gospodarczym naszego regionu, a także w pewnym stopniu wpływa na niższy poziom bezpieczeństwa, bowiem spadek inwestycji w transporcie prawie o 70% świadczy o wyeksploatowanym starym taborze.

Rolnictwo także odnotowało spadek poziomu inwestycji o blisko 50%, co powoduje, że opóźnia się w stosunku do innych regionów kraju.

Brak rodzimego kapitału oraz brak inwestorów z kapitałem z zewnątrz to główny problem całego województwa, który w jeszcze większym stopniu dotyka powiatu suwałskiego.

Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach⁴⁹

Wykres Nr 26.

Powiat suwałski stara się wyjść naprzeciw potrzebom potencjalnych inwestorów, poprzez rozbudowę, w ramach możliwych środków, infrastruktury technicznej. Brak tego czynnika jest jednym z głównych powodów omijania tego terenu przez osoby chcące zainwestować tu swój kapitał.

Gminy przy pomocy własnych środków oraz funduszy unijnych (SAPARD), ulepszają drogi, kanalizują wsie, budują oczyszczalnie, przygotowują teren pod inwestycje. Są to działania niezwykle kosztowne, jednak powiat te działania uznaje za najważniejsze dla swojego przyszłego rozwoju.

⁴⁹ Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województwa Podlaskiego 2002

8.4. Analiza SWOT

DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA POZA ROLNICTWEM	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• położenie w obszarze Zielonych Płuc Polski• unikalne walory krajobrazowe• wzrost udziału sektora prywatnego w zwiększaniu poziomu zatrudnienia• tania siła robocza• przygraniczne położenie, sąsiedztwo przejść granicznych• dostęp do atrakcyjnego rynku zbytu na wschodzie Europy	<ul style="list-style-type: none">• ubożenie społeczeństwa• niedostateczna oferta i informacja dla inwestora zewnętrznego• brak systemu integracji lokalnej przedsiębiorczości• niskie płace, zwłaszcza w sektorze prywatnym• brak rodzimego kapitału
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• brak przeszkód w tworzeniu nowych produktów gospodarczych• dostateczne zasoby siły roboczej• polityka zrównoważonego rozwoju• korzystne stosunki gospodarcze RP z państwami ościennymi• możliwość skorzystania z różnych form wsparcia finansowego z funduszy UE• utrzymywanie się silnego lobby proekologicznego• aktywna polityka państwa w zakresie wspierania rozwoju MŚP (ulgi podatkowe)• korzystna polityka lokalna pod kątem wspierania małych i średnich przedsiębiorstw zapisana w strategiach rozwoju gmin i województwa oraz w dokumentach krajowych	<ul style="list-style-type: none">• niski napływ kapitału zewnętrznego• duża konkurencja na rynku• niska atrakcyjność inwestycyjna regionu• wysokie koszty pozyskania źródeł finansowania zewnętrznego• brak stabilnej polityki fiskalnej

9. Potencjał kulturowy i turystyczny

9.1. Walory przyrodnicze

Powiat suwałski jest obszarem o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

O wartości przyrodniczej tego terenu świadczą liczne obszary chronione, różnej rangi. Do najcenniejszych należą:

- Wigierski Park Narodowy
- Suwałski Park Krajobrazowy

Duże znaczenie turystyczne ma otoczone lasami jezioro Wigry (znajdujące się na terenie Wigierskiego Parku Narodowego – obiektu UNESCO zgłoszonego przez Polskę do ochrony w ramach systemu wód „Aqua”).

W powiecie istnieje wyjątkowe nagromadzenie bardzo interesujących i unikatowych form rzeźby polodowcowej z najgłębszym na niżu europejskim jeziorem Hańcza. Teren powiatu ma jednocześnie najbardziej urozmaiconą rzeźbę z licznymi pasmami wzgórz morenowych.

Najciekawsze wśród nich to:

Góra Cisowa – zwana jest suwałską Fudzijaną, Gulbieniską lub Sypaną. Znajduje się na terenie Suwałskiego Parku Krajobrazowego i stanowi jego najciekawszy punkt widokowy. Jest jednym z wyższych wzniesień Suwalszczyzny (256 m n.p.m.), widoczna jest z praktycznie każdego miejsca Parku pomaga, więc zwiedzającym orientując ich w terenie. Jest regularnym stożkiem, porośniętym od południowego – zachodu laskiem sosnowym. U stóp góry znajduje się jez. Kopane. Panorama ze szczytu tej moreny czołowej rozciąga się na „Zagłębienie Szeszupy”, jeziora Jaczno, Kamenduł, Gubin, Okrągłe, Przechodnie, Sumowo oraz na Górę Jesionową. Zimą Góra Cisowa stwarza dogodne warunki dla narciarzy.

Góra Jesionowa – (252 m n.p.m.) wznosi się tuż przy pd.-wsch. krańcu jez. Szelment Wielki, w pobliżu wsi Leszczewo. Góra stanowi przód garbu moreny czołowej. Można z niej podziwiać malowniczą dolinę rzeki Szelmentki. W latach międzywojennych była bazą wypadową dla szybowców.

Góra Krzemieniucha – zwana Krzemionką, po Górze Rowelskiej jest najwyższym wzniesieniem na Suwalszczyźnie – 289 m n.p.m. Znajduje się 10,5 km w linii prostej na północ od Suwałk. Ta morena ma kształt garbu z dwoma wierzchołkami. Na jednym z nich wybudowana jest kapliczka. Z wierzchołka rozciąga się widok na dolinę Czarnej Hańczy, jez. Okmin i na Suwałki. Podobnie jak Góry Cisowa i Jesionowa, Krzemieniucha jest także atrakcyjna dla narciarzy.

Góra Zamkowa jest jednym piękniejszych zakątków Suwalszczyzny. Jest atrakcyjnym punktem widokowym na południowo – wschodnie rejony Suwałskiego Parku Krajobrazowego. W jej bezpośrednim otoczeniu leżą Góra Kościelna i Góra Cmentarna, a także cztery jeziora: Szurpiły, Tchliczysko, Jegłówek i Jegłoweczek.

Na Górze Zamkowej są archeologiczne ślady grodziska Jaćwingów pochodzące z VIII – XIII w. n. e. Otaczają go trzy pierścienie wałów obronnych, umocnionych głazami.

Na Górze Cmentarnej odkryto ślady cmentarzyska, zaś na Górze Kościelnej – grodziska i przypuszczalne miejsca kultu.

Wisząca dolina „Gaciska” – odgałęziająca się w okolicy wsi Bachanowo od doliny Czarnej Hańczy, sucha dolina, której dno jest "zawieszona" około 10 m ponad poziomem rzeki; ciągnie się łukiem ok. 4 km w kierunku południowym, gdzie pod wsią Malesowizna ponownie łączy się z doliną Czarnej Hańczy. Wiszącą dolinę można podziwiać np. ze stoku ozowego głazowiska Bachanowo nad Czarną Hańczą. Jest to bardzo rzadko występujący twór geologiczny.

Głazowisko „Bachanowo” położone jest w Dolinie Czarnej Hańczy, na zachodnim brzegu rzeki. Na jego niedużej powierzchni (0,98 ha) mieści się około 10 tysięcy głazów narzutowych, o rozmiarach od 0,5 m do 8 m w obwodzie. Zostały one odkryte po wymyciu gliny zwałowej przez wody roztopowe łądolodu. Głazy położone są na 4 tarasach: w korycie Czarnej Hańczy, na dnie doliny, na tarasie (10 m ponad lustro wody w rzece), na powierzchni sandrowej (25 m ponad lustrem wody). Głazowisko to stanowi reliktowy krajobraz polodowcowy i ma charakter pierwotny. Jest to jedyne miejsce w Polsce, gdzie na tak małej powierzchni znajduje się tak duża ilość głazów.

Głazowisko „Łopuchowskie” – położone pomiędzy jez. Hańcza a Łopuchowem, stanowi rezerwat geologiczny – geomorfologiczny o powierzchni 16 ha. Głazowisko znajduje się na amfitealnie układających się siedmiu morenach czołowych. Rezerwat utworzony jest na dwóch wzniesieniach. Na zboczach znajdują się nagromadzenia głazów narzutowych (przeważnie granitowych). Pomiędzy pagórkami znajdują się owalne zagłębienia wypełnione torfami.

Głazowisko „Rutka” – rezerwat cenny ze względu na nagromadzenie tzw. bruku lodowcowego, który powstał jako pozostałość rozmycia gliny zwałowej przez wody topniejącego łądolodu. Utworzony został również w celu chronienia jeziora Linówek wraz z przyległym torfowiskiem przejściowym. Od północy głazowisko ograniczone jest krawędzią Zagłębienia Szeszupy, z której rozpościera się rozległy widok na tzw. "amfiteatr Wodziłk".

Powiat suwałski stanowi wizytówkę Zielonych Płuc Polski ze względu na wyjątkowe bogactwo i piękno przyrody, nieduży stopień przekształcenia środowiska naturalnego przez człowieka i niewielkie zaludnienie tego obszaru.

9.2. Zabytki materialne i atrakcje kulturowe

9.2.1. Zabytki materialne

Pokamedulski Zespół Klasztorny w Wigrach – nad jeziorem Wigry należy do najpiękniejszych zabytków ziemi suwałskiej.

Klasztor zbudowany jest na wzniesieniu usypanym jeszcze przez Jaćwingów. Wyspa Wigry miała bowiem naturalny charakter obronny i była zamieszkała przez jedno z plemion jaćwieskich. W 1667 roku Jan Kazimierz królewskim przywilejem ofiarował wyspę zakonowi kamedułów, który w 1694r. przystąpił do budowy kościoła. Budowa trwała 50 lat i realizowano ją najprawdopodobniej według projektu architekta Piotra Putiniego w stylu barokowym

Wystrój wnętrza był niezwykle bogaty i kunsztowny. Znajdowało się w nim dziewięć ołtarzy. Ołtarz główny to barokowa, dwukondygnacyjna konstrukcja, powstała w 1720 roku. Obecnie stanowi rekonstrukcję z uratowanych elementów. Po obu stronach ołtarza stoją dwie

figury – św. Benedykta i św. Romualda przypominające genezę zakonu (pierwszy założył zakon benedyktynów, drugi wywiódł z reguły benedyktyńskiej zakon kamedułów).

W podłodze przedsionka znajduje się zejście do krypty grobowej – udostępnionej do zwiedzania. Schodzi się do niej po kamiennych schodkach. W ścianie wschodniej znajdują się nisze grobowe ze szczątkami kamedułów (nie byli oni chowani w trumnach, lecz na wsuwanej w niszę desce).

Na tarasie górnym znajduje się Wieża Zegarowa, z której można podziwiać rozległy widok na nadwiguerskie okolice. Po obu stronach wieży usytuowane są domki eremickie. Obecnie wszystkie są pomieszczeniami dla wczasowiczów i gości Domu Pracy Twórczej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ogromne szkody poczyniły w obiekcie obie wojny. Jednak już w pierwszych latach powojennych przystąpiono do odbudowy i stopniowej rekonstrukcji całego zespołu. Do chwili obecnej odbudowano kościół, eremy, refektarz, Dom Furtiana, Kaplicę Kanclerską i Wieżę Zegarową.

Zabytki dworsko - pałacowe w Dowspudzie

Warto odwiedzić to miejsce. Stał tu kiedyś wspaniały pałac. Był „perłą architektury”, zaliczał się do najpiękniejszych pałaców w Polsce. Dziś zostały po nim ruiny. Imponujący pięknem i wielkością arkadowy portyk wita wszystkich odwiedzających. Z dawnego pałacu zachowała się wieża narożna zwana Bocianią, a także ryzalit zachodni i mury zachodnie. Można także zwiedzić dwukondygnacyjne piwnice. Do współczesnych czasów zachowały się również związane z tym miejscem legendy o marmurowych żłobach i złotych łańcuchach dla koni czy kilometrowych tunelach wydrążonych pod pałacem, biegnących we wszystkie strony świata.

Majątek w Dowspudzie należał od 1639 roku do Paców, rodu wywierającego znaczny wpływ na życie polityczne i kulturalne Wielkiego Księstwa Litewskiego. Ostatnim i najwybitniejszym dziedzicem Dowspudy był hrabia Ludwik Michał Pac. Otrzymał ją w 1797 roku, jako część ogromnego spadku po swoim wuju – Józefie Pacu, staroście wilejskim i generale. Jego działalność miała duże znaczenie dla Suwalszczyzny. Jako jeden z pierwszych w kraju wybudował dla siebie rezydencję we wchodzącym wówczas w modę stylu neogotyckim. Między 1820 a 1823 rokiem powstał pałac, pasujący do ukutego przysłowia „wart Pac pałaca, a pałac Paca”. Projekt pałacu opracował i rozpoczął prace budowlane architekt włoski Piotr Bosie, a następnie przejął je zasłużony dla polskiej architektury XIX w. Włoch Henryk Marconi. Poza pałacem zaprojektował on stajnię neogotycką i klasycystyczny kościół w Raczkach. W kościele zachowały się dwie rzeźby protoplastów rodu Paców, wykonane z białego marmuru.

Jedynym zachowanym świadectwem dokumentującym świetność pałacu jest opis z roku 1865 autorstwa Aleksandra Osipowicza z litografią M. Fajansa zamieszczony w „Tygodniku Ilustrowanym”. Dzięki najnowszym badaniom J. Kaźmierczaka i K. Mikockiej – Rachubowej można częściowo odtworzyć układ sal i ich wystrój.

Obecnie nieruchomość jest własnością Powiatu Suwałskiego i znajduje się tu Zespół Szkół im. gen. L.M. Paca.

Ruiny pałacu w Dowspudzie budzą się, co roku w końcu sierpnia. Dzieje się to za sprawą organizowanego tu FESTIWALU MUZYKI CELTYCKIEJ, cieszącego się coraz większym zainteresowaniem zarówno wśród artystów jak i odwiedzających.

Koncepcja tego festiwalu nie jest nieuzasadniona. Kultury polska i szkocka spotkały się w Dowspudzie wiele lat temu. Stało się to za sprawą hrabiego L.M. Paca.

Sprowadził on w ramach reformy rolnej swojego majątku w 1815 roku osadników z Anglii i Niemiec. Wśród nich znalazło się 50 rodzin szkockich. Założyli oni wsie Szkocja i Nowa Szkocja, które przetrwały do dziś. Na festiwal zjeżdżają ludzie z całej Polski. Przy-

ciąga ich niezapomniana atmosfera panująca w ruinach pałacu. Muzyka rozbrzmiewająca wśród płonących pochodni, koszy z żarem zawieszonych na murach i ludzi tańczących w ludowych strojach szkockich jest wspaniałą okazją do dobrej zabawy przez kilka dni.

Zabytki sakralne :

- ruiny kościoła ewangelickiego z okresu baroku w Mieruniszkach
- klasycystyczne kościoły rzymskokatolickie w Filipowie, Raczkach i Wizajnach
- drewniany kościół rzymskokatolicki w Jeleniewie,
- Molenna Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego w Wodziłkach

Cmentarze :

- Cmentarzysko Jaćwingów
- Rzymskokatolickie cmentarze w Bakalarzewie, Przerośli, Smolnikach
- cmentarze ewangelickie w Rakówku i Mieruniszkach Wielkich
- cmentarz żydowski w Jeleniewie
- cmentarz staroobrzędowców w Szurach
- cmentarze wojenne z I wojny światowej w Marynie, Rutce i Wólce

9.2.2. Atrakcje kulturowe

- **Festiwal Kultury Celtyckiej w Dowspudzie** odbywający się zazwyczaj w przedostatni tydzień sierpnia (piątek, sobota, niedziela),
- **Sztafeta Rowerowa Obszarów Chronionych Województwa Podlaskiego** – trzecia dekada maja. Organizatorami są wszystkie parki narodowe i krajobrazowe województwa podlaskiego
- **Plener rzeźbiarski „Integrart”** – ma miejsce w sierpniu w Wigierskim Parku Narodowym. Jest to impreza o charakterze międzynarodowym.
- **Ogólnopolski Rajd Narciarski „Wędrowni Północy”**. Impreza cykliczna, organizowana w okresie ferii zimowych przez Oddział PTTK w Suwałkach. Podczas Rajdu zorganizowanych jest kilka tras, mających na celu ukazanie piękna, promocję turystyczną regionu oraz upowszechnianie form czynnego wypoczynku. W imprezie bierze udział około 200 osób
- **Wielodyscyplinowy Rajd po Wigierskim Parku Narodowym**. Impreza cykliczna, organizowana w okolicach świąt Bożego Ciała przez Oddział PTTK w Suwałkach. Przygotowywanych jest kilka tras, m.in. kajakowa, rowerowa, konna. Zapewniona jest opieka przewodników i ratowników oraz kajaki, przewóz bagaży, noclegi oraz ubezpieczenie uczestników.
- **Regaty o Puchar Dyrektora WPN**. Impreza cykliczna, organizowana 15 sierpnia przez Oddział PTTK w Suwałkach. Głównym celem Regat jest zapewnienie turystom oraz Suwałczanom z całymi rodzinami odpoczynku nad jeziorem Wigry i wspólnej weekendowej zabawy (koncerty, konkursy, przejażdżki jachtami).
- **Ogólnopolskie Regaty o Błękitną Wstęgę Jeziora Wigry**. Impreza cykliczna, organizowana w pierwszą niedzielę września przez Oddział PTTK w Suwałkach. Regaty odbywają się w trzech klasach: omega drewniana, omega plastikowa, jacht kabinowy open. Celem imprezy jest popularyzacja walorów krajobrazowych Suwalszczyzny, rozbudzanie pasji żeglarskich, integracja środowiska oraz podtrzymywanie tradycji żeglarskich związanych z jeziorem Wigry.
- **Wakacje na rowerze z PTTK**. Impreza cykliczna organizowana przez Oddział PTTK w Suwałkach. Rajdy rowerowe z przewodnikiem PTTK, odbywające się w każdy waka-

cyjny piątek. W imprezie bierze udział młodzież szkolna z Suwałk i okolic oraz turyści. Trasy liczą około 30 km i prowadzą przez najatrakcyjniejsze tereny regionu.

- **Młodzieżowy Turniej Turystyczno-Krajoznawczy.** Impreza cykliczna organizowana przez Oddział PTTK w Suwałkach. W turnieju należy wykazać się wiedzą krajoznawczą, turystyczną, topograficzną oraz znać zasady udzielania pierwszej pomocy. Turniej cieszy się dużym zainteresowaniem wśród młodzieży.
- **Ferie zimowe z PTTK.** Oddział PTTK w Suwałkach proponuje dzieciom i młodzieży szkolnej ciekawą ofertę jednodniowych, autokarowych wycieczek po Suwalszczyźnie. Pod opieką przewodnika uczestnicy (około 100 osób) zwiedzają m.in. Wigierski Park Narodowy, Suwałski Park Krajobrazowy oraz Puszcze Augustowską. Prowadzone są liczne konkursy ze znajomości wiedzy o regionie.
- **Rodzinny Rajd Sobótkowy Pieszy.** Impreza cykliczna, organizowana 24 czerwca przez Oddział PTTK w Suwałkach. Biorą w nim udział całymi rodzinami członkowie i sympatycy Oddziału. Odbywa się w Starym Folwarku na terenie Ośrodka PTTK. Przewidziane są atrakcje dla maluchów oraz dla dorosłych: spacer, pogadanka, ognisko, szukanie kwiatu paproci, wicie i puszczenie wianków. W imprezie bierze udział około 60 osób.
- **Poznajemy Ojcowiznę.** Konkurs krajoznawczy organizowany przez Regionalną Pracownię Krajoznawczą Oddziału PTTK w Suwałkach. Ma na celu upowszechnianie wśród młodzieży poznawania małej ojczyzny, Suwalszczyzny, jej przeszłości, pogłębiania wiadomości o miejscu zamieszkania oraz dokumentowanie poznawanych obiektów. Rezultatem zadania jest wyłonienie zwycięskich prac, które reprezentują Suwalszczyznę w eliminacjach ogólnopolskich.
- **Konkurs ekologiczny.** Impreza cykliczna organizowana przez Oddział PTTK w Suwałkach, w której uczestniczy młodzież wraz z opiekunami. Celem konkursu jest przybliżenie młodzieży wiedzy o walorach przyrodniczych Suwalszczyzny (ekologia, parki narodowe, krajobrazowe).
- **Młodzieżowa Akademia Krajoznawcza.** Zajęcia cykliczne organizowane przez Oddział PTTK w Suwałkach. Celem spotkań, w których uczestniczy młodzież szkolna jest przybliżenie wiedzy o Suwałkach i okolicy z zakresu historii, tradycji, zabytków, kultury, ludności, ekologii, etc. Wygłaszane są prelekcje przez pracowników Muzeum Okręgowego, WPN, przewodników PTTK, redaktorów kwartalnika „Jaćwież”. Część tematów realizowana jest podczas wycieczek po mieście lub w Muzeum Okręgowym w Suwałkach. Dzięki spotkaniom uczestnicy poznają piękno, bogactwo i odrębności swojej małej ojczyzny.
- **„Spotkanie z piosenką szantową nad Wigrami”.** Impreza cykliczna, organizowana 15 sierpnia przez Oddział PTTK w Suwałkach. Podstawowym celem imprezy jest promocja regionu, a w szczególności okolic jeziora Wigry, jako regionu turystycznego związanego z turystyką wodną. Ponadto realizowana jest promocja aktywnego wypoczynku całych rodzin przy muzyce szantowej.

9.3. Infrastruktura turystyczna

9.3.1. Obiekty noclegowe

Rodzaje obiektów noclegowych wg gmin powiatu⁵⁰

Tab. Nr 59

Gmina	Hotel	Ośrodek wypoczynkowy	Schronisko młodzieżowe
Bakałarzewo	-	-	-
Filipów	-	-	-
Jeleniewo	-	Ośrodek Wypoczynkowy "ALTON" w Jeleniewie	sezonowe w okresie wakacji we wsiach: 1. Bachanowo 2. Udziejek 3. Jeleniewo 4. Baza edukacyjno – noclegowa przy Suwałskim Parku Krajozobrazowym Turtul-Malesowizna
Suwałki	„HOLIDAY” Stary Folwark	1. Dom Pracy Twórczej w Wigrach 2. Ośrodek Wypoczynkowy w Gawrych Rudzie 3. Ośrodek Wypoczynkowo-Rehabilitacyjny "Maniówka" w Nowej Wsi k/Suwałk 4. Dom Wypoczynkowy PTTK w Starym Folwarku	1. szkoła podstawowa w Starym Folwarku – sezonowe 2. Biała Woda – cały rok 3. szkoła podstawowa w Płocicznie – sezonowe
Przerośl	-	-	wieś Hańcza – cały rok
Raczki	-	-	-
Rutka Tartak	-	-	-
Wizajny	-	-	-
Szypliszki	„Malibu”	-	-

⁵⁰ Dane własne Powiatu Suwałskiego na podstawie badań ankietowych w poszczególnych gminach aktualne na dzień 30.06.2003r.

**Ilość obiektów noclegowych na terenie powiatu suwałskiego
stan na dzień 31.12.2001 r.**

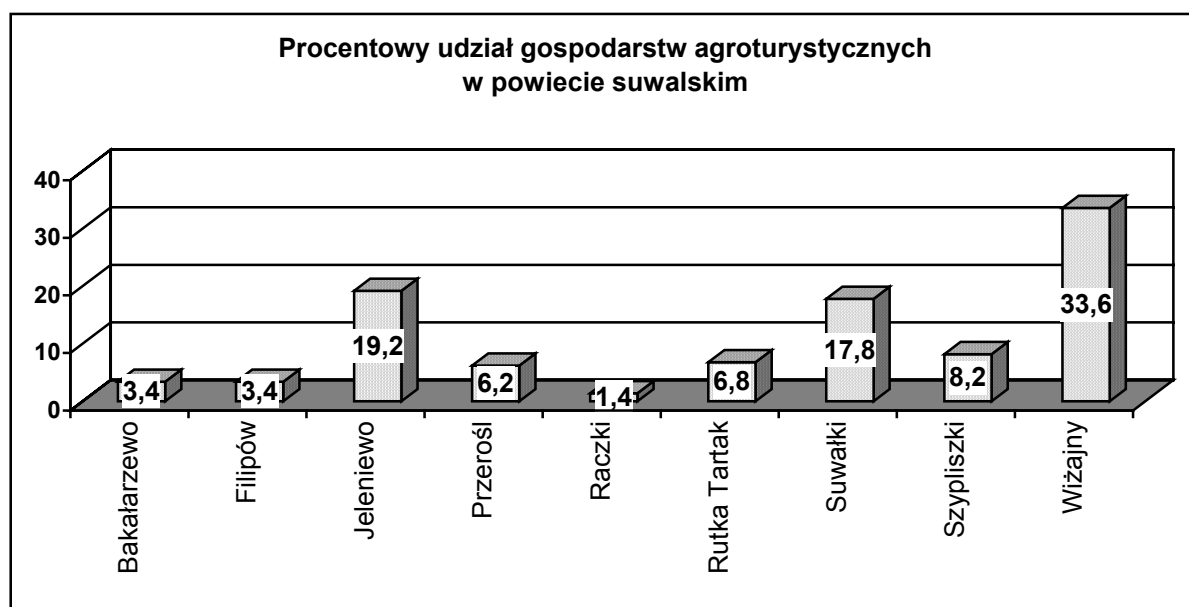
Tab. Nr 60.

	Obiekty noclegowe turystyki	Miejsca noclegowe		Korzystający z noclegów		Udzielone noclegi/ w tysiącach
		Ogółem	W tym całoroczne	W tys.	Na 1 miejsce noclegowe	
Województwo Podlaskie	263	14 209	6 783	368,0	0,04	827,7
Powiat Suwałski	38	1 289	409	13,8	0,09	47,4
Powiat Augustowski	47	3 967	945	72,0	0,05	225,9

9.3.2. Gospodarstwa agroturystyczne na terenie powiatu suwałskiego

Z ankiet inwentaryzacyjnych sporządzonych przez Zespół Rozwoju Turystyki, danych Ośrodka Doradztwa Rolniczego i Suwałskiej Izby Rolniczo – Turystycznej wynika, że w powiecie suwałskim zlokalizowanych jest 146 gospodarstw agroturystycznych.

Wykres Nr 27.

We wrześniu 2003r. Powiatowy Zespół ds. Rozwoju Turystyki przeprowadził ankietę w 49 gospodarstwach agroturystycznych. Ankietyzacja została przeprowadzona w wybranym losowo w każdej gminie co trzecim gospodarstwie agroturystycznym. Wyniki badań charakteryzują poniższe zestawienia.

Miejsca noclegowe

Tab. Nr 61.

Pokoje	Ogółem	663
	Jednoosobowe	30
	Dwuosobowe	321
	Trzyosobowe	144
	Więcej	168
Miejsca noclegowe ogółem		1902

Łazienki

Tab. Nr 62.

Pokoje z łazienką / do wszystkich pokoi/	20%
Pokoje bez łazienki	80%
Gospodarstwa tylko z łazienką wspólną z gospodarzami	8%
Pokoje bez łazienek przypadające na łazienki ogólnodostępne	1,8
Łazienki tylko z wanną / do wszystkich łazienek/	25%
Łazienki tylko z natryskiem / do wszystkich łazienek/	54%
Łazienki z wanną i natryskiem / do wszystkich łazienek/	21%
Łazienki z wyposażeniem dodatkowym /pojemnik na papier toaletowy, lustro, wieszak, gniazdko, dozownik mydła płynnego, taboret/	81%
Gospodarstwa z łazienką przystosowaną do korzystania przez osoby niepełnosprawne.	0

Wyżywienie

Tab. Nr 63.

Możliwość wyżywienia w gospodarstwie	Całodzienne	61%
	Dania wegetariańskie	47%
	Kuchnia regionalna	55%
Możliwość samodzielnego przygotowania posiłku	W kuchni dla turystów	65%
	W kuchni gospodarzy	36%
	Nie ma możliwości	4%
Możliwość zakupu produktów przez turystów		75%

Inne informacje o gospodarstwach agroturystycznych

Tab. Nr 64.

Gospodarstwa z oddzielnym wejściem z zewnątrz budynku		55%
z oddzielnym wejściem z zewnątrz budynku		55%
Gospodarstwa całoroczne		47%
Gospodarstwa przyjmujące gości ze zwierzętami		73%
Oznakowanie dojazdu do gospodarstwa	W miejscowości	18%
	Przy drodze dojazdowej	25%
	Przy drodze głównej	16%
Właściciel gospodarstwa wyraża chęć doksztalcenia		92%
Właściciel zamierza inwestować w turystykę		94%
Gospodarstwo jest stowarzyszone		69%

Pokoje gościnne w Wigierskim Parku Narodowym:

- Stary Folwark nr 1 – 15 miejsc, nr 4 – 8 miejsc, nr 19 – 30 miejsc, nr 27 – 4 miejsc, nr 44 – 18 miejsc, nr 45 – 10 miejsc, Nad jeziorem – Klub Wodny „Hańcza” – 26 miejsc, nr 50 – 30 miejsc, nr 68 – 8, nr 69 – 16 miejsc, nr 71 – 16 miejsc, nr 75 – 10, nr 79 – 14 miejsc, nr 87 – 12 miejsc
- Wigry nr 6 – 10 miejsc
- Magdalenowo nr 14 – 10 miejsc
- Leszczewek nr 17 – 6 miejsc, nr 26 – 10 miejsc
- Cimochowizna nr 1 – 10 miejsc
- Bryzgiel nr 7 – 12 miejsc, nr 19 – 10 miejsc, nr 25 – 15 miejsc, nr 30 – 30 miejsc
- Gawrych Ruda nr 40, nr 109 – 18 miejsc – 11 miejsc
- Płociczno – 10 miejsc
- Piertanie nr 3 – 6 miejsc, nr 4 – 14 miejsc noclegowych

Campingi i pola namiotowe:

- Camping PTTK w Starym Folwarku dla 250 namiotów, zawierający stanowiska dla carawingu, kuchnię turystyczną, wypożyczalnię sprzętu pływającego oraz obiekt Klubu Wodnego PTTK. (adres: Stary Folwark 55, tel. 563-77-27).
- wieś Kazimierówka nad jez. Szurpiły
- Przerośl nad jeziorem Kościelne
- Leszczewek 26, – 60 miejsc tel. 0603 599 959
- Gawrych Ruda – 40 miejsc noclegowych
- Gawrych Ruda 40 – 40 miejsc noclegowych tel. 563 90 95
- Wigry 12 – 50 miejsc noclegowych tel. 563 70 42
- Huta 1 "Sosnowa Górka" – 20 miejsc noclegowych tel. 0505 203 478
- Becejły nad jeziorem Ingiel
- Wizajny nad jeziorem Wizajny
- Smolniki nad jeziorem Czarne
- Stanica Wodna w Gawrych Rudzie (pole namiotowe dla ok. 200 namiotów oraz 2 i 4 osobowe domki) (tel. 563-92-60 lub 566-55-01).

Pola namiotowe Wigierskiego Parku Narodowego:

- „Jastrzęby” (wyposażone w 2 murowane sanitariaty z prysznicami z ciepłą i zimną wodą, toaletami, przystosowanymi dla osób niepełnosprawnych (łącznie 12 stanowisk), podłączenia do prądu (9 stanowisk) dla przyczep campingowych, wiatę, stoły z zadaszeniami, ławy, kosze, miejsca na ogniska, wypożyczalnię sprzętu wodnego)
- „Bindużka” w Wysokim Moście
- „Gremzdówka” w Wysokim Moście
- „Za szkołą” w Maćkowej Rudzie

Pola namiotowe prywatne zlokalizowane na terenie Wigierskiego Parku Narodowego:

- Bryzgiel (Irena Kulbacka)
- Cimochowizna (Andrzej Majewski)
- Gawrych Ruda (Sławomir Ochtera)
- Gawrych Ruda (Jan Jaworowski)
- Krusznik (Marian Pietrewicz)
- Maćkowa Ruda (Zbigniew Terlecki)
- Mikołajewo (Czesław Jabłoński)
- Rosochaty Róg (Jan Nowel, Piotr Giedroń)
- Tartak (Zofia Tarasiewicz)

9.3.3. Wypożyczalnia sprzętu turystycznego**Wypożyczalnia kajaków:**

- Dowspuda (Zespół Szkół) 12 kajaków
- Raczki (Marcin Sidor) 20 kajaków
- Gawrych Ruda 40 (Jaworowski Jan) tel. 563 92 60
- Krzywe (Meyer Teresa)
- Leszczewek (Janusz Trocki) tel. (087) 563 70 84

Wypożyczalnia rowerów:

- Turtul – Malesowizna (Suwałski Park Krajobrazowy) tel. (087) 569 18 01 – 20 rowerów
- Dowspuda (Zespół Szkół) 12 rowerów tel. (087) 568 51 03
- Gawrych Ruda 9A (Hentertan Tomasz)
- Stary Folwark 79 (Abramowicz Aleksandra) tel. (087) 563 77 52 – 9 rowerów
- Płociczno Tartak 40 (Huryn Stanisław) tel. (087) 563 94 88
- Krzywe (Meyer Teresa)
- Wiżajny ul. Wierzbołowska 1 – (Karczma "Myśliwska" tel.(087) 568 80 15 - 15 rowerów
- Burniszki 1 (Stasińska Krystyna) tel. (087) 568 81 38 -10 rowerów
- Smolniki (Tadeusz Łukaszewicz – punkt widokowy) -10 rowerów
- Stary Folwark (Alicja Marek Rowińscy) tel. (087) 563 77 22 – 12 rowerów
- Gawrych Ruda 19 (Sławomir Ochtera) tel. (087) 567 40 52
- Krzywe 44 a (Wypożyczalnia Sprzętu Wodno-Turystycznego) tel. (087) 563 04 40 – 10 rowerów

9.3.4. Obiekty gastronomiczne w poszczególnych gminach

- **Filipów:** „Jedzonko jak słonko” – bar całoroczny, Mini-bar w Jemielistym i w Filipowie
- **Jeleniewo:** „Restauracja pod jelonkiem”- całoroczna i mini-bar w Jeleniewie oraz mini-bar w Błaskowiźnie
- **Przerośl**
- **Raczki** – bar „Snack” w Suchoj Wsi
- **Rutka Tartak** – Bar „Cafe Drink”- całoroczny
- **Suwałki**
 - **Restauracje:**
 - Dom Pracy Twórczej w Wigrach (pojemność: 100 osób)
 - „Holiday” w Starym Folwarku (pojemność: 250 osób)
 - „Pod dąbkim” w Płocicznie (pojemność: 40 osób)
 - „Pod sieją” w Starym Folwarku (pojemność: 36 osób)
 - **Kawiarnie i bary:**
 - „U Jawora” w Gawrych Rudzie (pojemność: 30 osób); „Taciewek” w Taciewie;
 - „WIG-BAR” w Starym Folwarku; Bar w Żylinach; „Luma” w Krzywym;
 - „Wodnik” w Gawrych Rudzie; „Bachus” w Gawrych Rudzie;
 - „Keja” w Starym Folwarku; „U Hirka” w Starym Folwarku;
 - „Na plaży” w Starym Folwarku
- **Szypłiszki:**
 - Restauracja „Malibu” (pojemność: 100 osób)
 - Bar „Kurczaczek” w Słobódce
- **Wiżajny**
 - „Karczma myśliwska”
 - „Mała gastronomia” w Smolnikach
 - „Mała gastronomia” w Dzierwanach – sezonowa

9.4. Podstawowe produkty turystyczne

Szlaki turystyczne

Międzynarodowy Szlak Rowerowy Euro Velo 11 – biegnący z Aten do Przylądka Północnego w Norwegii. Szlak ten biegnie po wschodniej części powiatu z Bryzgly przez miejscowości: Płociczno, Sobolewo, Leszczewek, Stary Folwark, Wigry, Rosochaty Róg, Mikołajewo do Maćkowej Rudy.

Szlak rowerowy "Pierścień Suwalszczyzny" – Stary Folwark, Wigry, Rosochaty Róg, Mikołajewo, (przez powiat sejneński – Maćkowa Ruda, Wysoki Most, Pogorzelec, Białorogi, Sejny, Żegary, Radzicie, Burbiszki, Buda Zawidugierska, Przystawańce, Trakiszkki, Puńsk, Wojciuliszki, Jegliniec, Podwojponie, Budzisko, Majdan, Kupowo-Folwark, Trzcinka, Folkusz) Rutkę Tartak, Potopy, Ejszeryszki, Wiżajny, Wizgóry, Leszkiemie, Maudę, (powiat gołdapski – Poblędzie, Degucie, Golubie, Maciejowięta, Stańczyki,) Przerośl, Rakówek, Czarne, Supienie, Wólka, Filipów, Szafranki, Garbas, Matłak, Bakałarzewo, Kotowina, Kamionka Stara, Wólka-Folwark, Rabalina, Raczki, Dowspuda, Chodoroki, Kurianki, Stoki, Franciszkowo, Józefowo, Dubowo II, Suwałki, Mała Huta, Kamionka, Leszczewo, Stary Folwark.

Szlaki Wigierskiego Parku Narodowego

W granicach Parku znajduje się 13 znakowanych szlaków turystycznych o łącznej długości 128km, znajdujących się w sieci Polskiego Towarzystwa Turystyczno- Krajoznawczego. Mają one status tras pieszych, jednak większość z nich jest również przejezdna dla rowerów. Jeżeli dany odcinek szlaku nadaje się dla rowerzystów, wtedy na drogowskazie pojawia się symbol roweru. Jeżeli nie ma symbolu roweru, to oznacza, że wprawdzie można jechać dalej rowerem, ale należy spodziewać się drogi trudnej do pokonania. Każdy ze szlaków oznaczony jest jednym z pięciu kolorów: czerwonym, niebieskim, zielonym, żółtym, czarnym.

- Szlak żółty z Kaletnika do Krzywego – dł. szlaku ogółem 17,5km, w granicach Parku 17,0km
- Szlak zielony: Krzywe – Leszczewo – Krzywe dł. szlaku ogółem 7km, dł. szlaku w granicach Parku 7km
- Szlak czarny: Stary Folwark -Szwajcaria dł. szlaku ogółem 11,2km, w granicach Parku 8,2km
- Szlak czerwony: Krzywe – Stary Folwark dł. szlaku ogółem 8km, w granicach Parku 8km
- Szlak zielony im. A.Patli wokół Wigier dł. szlaku ogółem 49 km, w granicach Parku 49km
- Szlak czarny: Sobolewo – kładka na rzece Czarna Hańcza (drogą bielańską) dł. szlaku ogółem 1,6km, w granicach Parku 1,6km
- Szlak czarny: Sobolewo – kładka na rzece Czarna Hańcza (drogą łąkową) dł. szlaku ogółem 1,5km, w granicach Parku 1,5km
- Szlak niebieski: Suwałki – Danowskie dł. szlaku ogółem 38,5km, w granicach Parku 14,2km
- Szlak czarny: PKP Płociczno – Płociczno dł. szlaku ogółem 2,7km
- Szlak niebieski: Węgżał – Giby dł. szlaku ogółem 11,3km, w granicach Parku 7,3km
- Szlak czarny: Wysoki Most – 19-ty kilometr dł. szlaku ogółem 2,8 km, w granicach Parku 2,8km
- Szlak czerwony: Wysoki Most – Sernetki – Wysoki Most dł. szlaku ogółem 12,7km, w granicach Parku 8,1km
- Szlak czerwony: Krusznik – Danowskie dł. szlaku ogółem 85km, w granicach Parku 3km
- Szlak żółty (w otulinie Parku) – 13,5km
- Szlak czarny (w otulinie Parku) – 8,0km.
- Europejski Dalekobieżny Szlak pieszy E-11.

Przez teren Parku przebiega **Europejski Dalekobieżny Szlak pieszy E-11 Amsterdam – Ogrodniki**. Jego trasa pokrywa się z przebiegiem istniejących szlaków. Na kolorowym pasku grotu znajduje się symbol E-11.

W WPN szlak E-11 przebiega najpierw szlakiem czarnym z Lipniaka do Starego Folwarku, następnie odcinkiem szlaku zielonego ze Starego Folwarku przez Rosochaty Róg do uroczyska Węgżał, następnie wraz z niebieskim szlakiem przez Maćkową Rudę i Wysoki Most opuszcza Park.

Trasy zwiedzania Suwałskiego Parku Krajobrazowego:

Trasy piesze po znakowanych szlakach turystycznych (cały rok, najatrakcyjniejsze wiosna-jesień):

- **żółty:** Malesowizna – Sidorówka (główne atrakcje: punkt widokowy i ruiny młyna w Turtulu, siedziba Zarządu SPK /punkt IT, wypożyczalnia sprzętu turystycznego, baza edukacyjno-noclegowa/, rezerwat krajobrazowy “Rutka”, obronne grodzisko jaćwieskie Zamkowa Góra w Szurpiłach);
- **czerwony:** Szeszupka – Dzierwany (wsie staroobrzędowców: Wodzilki i Łopuchowo);
- **niebieski:** Gulbieniszki – Smolniki (punkt widokowy na Cisowej Górze, Wodzilki, rezerwat “Jezioro Hańcza”, Stara Hańcza /czarna ścieżka dydaktyczna/, punkt widokowy w Smolnikach – na ozie nad jez. Jaczno)
- **zielony:** Kazimierówka – Smolniki (zespół jezior szurpilskich z grodziskiem Zamkowa Góra, zabytkowe zabudowania wsi Udziejek, młyn wodny, jezioro Jaczo).

Ścieżki dydaktyczne Suwałskiego Parku Krajobrazowego:

- **zielona “Doliną Czarnej Hańczy”:** Turtul – Bachanowo (siedziba Zarządu SPK, ruiny młyna wodnego, punkt widokowy w Turtulu, formy geomorfologiczne: oz, rynna polodowcowa, dolina wisząca, jezioro rynnowe /Hańcza/, rezerwat “Głazowisko Bachanowo nad Czarną Hańczą; dł. 3,5 km);
- **niebieska “Na Górę Zamkową”:** Szurpiły-Szurpiły (kompleks jezior szurpilskich, ślady średniowiecznego osadnictwa, grodzisko obronne Jaćwieży na Zamkowej Górze; dł. 7 km);
- **żółta “Wokół jeziora Jaczno”:** Smolniki (piękno rzeźby polodowcowej Suwalszczyzny: zagłębienie Szeszupy, ozy, kemy, jeziora wytopiskowe, wiszące torfowiska; młyn wodny w Jacznie; dł. 7 km);
- **czarna “Drzewa i krzewy parku podworskiego w Starej Hańczy”:** Mierkinie (dł. 1,5 km).

Trasy rowerowe w Suwałskim Parku Krajobrazowym (nieoznakowane):

- **na Górę Zamkową** – długość trasy 18,5 km; przebieg: **Turtul** (siedziba SPK, punkt IT, punkt widokowy 32 m nad poziomem stawu turtulskiego z widokiem na rynnę i dolinę Czarnej Hańczy) – **Szeszupka** (źródłiska rzeki Szeszupy; jesion – pomnik przyrody) – **Rutka** (rezerwat przyrody Rutka) – **Szurpiły** (grodzisko Jaćwingów: Góra Zamkowa, - Góra Kościelna, Góra Cmentarna; Jezioro Szurpiły, Jezioro Kluczysko, Jezioro Jęglówek) – **Kazimierówka** (pole namiotowe w odległości 1 km od jeziora Szurpiły) – **Szurpiły** – **Turtul**
- **wokół jeziora Hańcza** – długość trasy 22 km; przebieg: **Turtul** – **Wodzilki** (wieś założona w 1788 r. przez staroobrzędowców (wyznawcy starego, niezreformowanego rosyjskiego prawosławia), we wsi drewniana świątynia molenna (1904-1914), w pobliżu molenny drewniane banie – łaźnie parowe) - **Stara Hańcza** (ruiny dworu z XVIII w., przebudowanego w XIX w.; ścieżka poznawcza SPK pn. „Drzewa i krzewy parku podworskiego w Starej Hańczy” liczne pomnikowe drzewa) – **Przełomka** (w odległości 1,4 km od drogi, na Leszczynowej Górze, trzy poziomowa wieża widokowa z panoramą na jez. Hańcza, które jest najgłębszym jeziorem w Polsce – jezioro Hańcza wraz ze skarpią jest rezerwatem przyrody) – **Bachanowo i Blaskowizna** (rezerwat przyrody „Głazowisko Bachanowo

nad Czarną Hańczą”; wsie nad jez. Hańcza z zapleczem noclegowym (kwatery agroturystyczne, sezonowe schronisko młodzieżowe, pole namiotowe), gastronomią (bar, sklep) oraz uzupełniającą (baza nurkowa, wypożyczalnia sprzętu wodnego, parking samochodowy – **Kruszki – Turtul**

- **do Góry Cisowej** – długość trasy 12 km; przebieg: **Smolniki** (wieś założona w połowie XVII wieku w miejscu osady smolarzy; na starym cmentarzu zrekonstruowana zabytkowa drewniana kaplica z XVIII/XIX w.; wieś z zapleczem noclegowym (kwatery agroturystyczne, sezonowe schronisko młodzieżowe, pole namiotowe), gastronomią (sklep spożywczy, kiosk – smażalnia nad jez. Czarnym), oraz uzupełniającym (parkingi samochodowe; pomost, kąpielisko i wypożyczalnia łódek nad jez. Czarnym), punkt widokowy u Pana Tadeusza (panorama na jeziora Kojle, Perty, Purwin)) – **Udziejek Dolny** (drewniany młyn wodny z przełomu XIX i XX wieku, we wsi zabytkowe zabudowania wiejskie) – **Gulbieniszki** (Góra Cisowa 256 m n.p.m., 77 m nad poziomem pobliskiego jeziora Kopanego – jedno z piękniejszych miejsc widokowych w SPK) – **Sidory** (kwatery agroturystyczne) – **Kleszczówek** (jeziora kleszczowieckie: Kojle, Perty, Purwin – leżące na dnie Zagłębienia Szeszupy) – **Smolniki**

Spływy kajakowe:

- Czarną Hańczą,
- Rospudą,
- Szeszupą
- Szlak kajakowy po Wigrach – 17 km – Stary Folwark – Gawrych Ruda

Szlak jeździecki:

Szlak biegnie z Lipniaka (przez Wiatrołużę, Gałęziste, Leszczewo, Tartak, Rosochaty Róg, Maćkową Rudę, Piaski, Krusznik, Powały, Gawarzec, Krzywe) do Lipniaka 70km

Szlak jest opisany, wyznaczony na mapie turystycznej WPN, nie oznakowany w terenie. Przy trasie w 3 leśniczówkach z pokojami dla turystów w Lipniaku, Maćkowej Rudzie i Gawarcu przygotowano miejsca popasu koni w stajni. Są to obiekty całoroczne.

Ośrodki jazdy konnej

- Ośrodek Turystyki Jeździeckiej w Dowspudzie
- Wigierski Ośrodek Turystyki Konnej – Leszczewo- tel. (087) 563 70 46
- Ośrodek "Hossa Wigry" – Płociczno (Stanisław Huryn) tel. (087) 563 92 63

9.5. Analiza SWOT

POTENCJAŁ KULTUROWY i TURYSTYCZNY	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• unikalne walory przyrodnicze i krajobrazowe z zachowanymi pierwotnymi cechami, mało przekształconymi przez człowieka• położenie w obszarze Zielonych Płuc Polski• cenne zabytki architektoniczne – pozostałości Pałacu Paca, klasztor pokamedulski i inne• położenie przygraniczne• wielokulturowość, bogactwo życia kulturalnego• warunki do uprawiania turystyki aktywnej• szlaki rowerowe (Międzynarodowy Szlak EuroVelo 11 i pierścien Suwałszczyzny)	<ul style="list-style-type: none">• słaba dostępność komunikacyjna• zły stan dróg• słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna• krótki sezon turystyczny i koncentracja ruchu turystycznego na najatrakcyjniejszych obszarach• brak wykreowanego wiodącego produktu turystycznego• niedostatecznie rozwinięta baza gastronomiczna, nie wykorzystująca możliwości regionalnych• słabe zagospodarowanie istniejących szlaków turystycznych• słaba znajomość języków obcych wśród usługodawców w zakresie obsługi turystów
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• rosnący popyt na aktywne formy spędzanie wolnego czasu,• współpraca samorządów gminnych, SPK, WPN, nadleśnictw w zakresie rozwoju turystyki,• polityka zrównoważonego rozwoju• utrzymywanie się silnego lobby proekologicznego• wyznaczenie i rozwój wiodących form turystyki oraz wykreowanie markowych produktów turystycznych• wykorzystanie wyrażonej chęci kształcenia przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych i chęci inwestowania w turystkę• możliwość skorzystania z różnych form wsparcia finansowego z funduszy UE• aktywna polityka państwa w zakresie wspierania rozwoju msp jako podstawowej formy prawnej w branży turystycznej i towarzyszących	<ul style="list-style-type: none">• niska siła nabywcza ludności polskiej• duża konkurencja na rynku• niska atrakcyjność inwestycyjna regionu• wysokie koszty pozyskania źródeł finansowania zewnętrznego• brak stabilnej polityki fiskalnej• możliwość uruchomienia kopalni rud polimetalicznych• możliwość budowy wielu parków wiatrowych na terenie powiatu, zakłócających naturalny krajobraz tego obszaru

10. Finanse Powiatu i gmin w powiecie suwałskim**10.1. Dochody i wydatki**

Finanse powiatu suwałskiego ściśle związane są z sytuacją gospodarczą kraju, a w tym również i województwa podlaskiego. Od dochodów mieszkańców powiatu i rentowności podmiotów prowadzących działalność gospodarczą zależy wysokość wpływów finansowych z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych i osób prawnych.

Udział gmin w podatku od osób fizycznych kształtuje się na poziomie około 4,56%, natomiast udział powiatu od 0,88% w 2000 roku do 0,58% w 2002 roku. Poziom udziału gmin w podatku dochodowym od osób prawnych wynosił około 0,29%.

Na dochody gmin składają się:

- a) dochody własne: wpływy z podatków ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw m. in. podatek od nieruchomości, środków transportu, rolny, leśny, wpływy z opłaty skarbowej, dochody z majątku gminy, wpływy z usług, dochody z dzierżawy i leasingu, inne dochody własne, m. in. opłaty lokalne;
- b) dochody z budżetu państwa: udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa, tj. podatek dochodowy od osób fizycznych i prawnych, dotacje celowe otrzymane z budżetu państwa na realizację zadań zleconych i powierzonych gminom oraz finansowanie zadań własnych gmin, środki na dofinansowanie zadań gmin ze źródeł pozabudżetowych, m. in. dochody z funduszy wojewódzkich, subwencje otrzymane z budżetu państwa. Procentowy udział dochodów własnych w dochodach ogółem gmin wynosi 27,52%, natomiast dochodów z budżetu państwa 72,48%.

Dochody gmin powiatu suwałskiego wg rodzajów za 2002 rok

Tab. Nr 65.

Wyszczególnienie	w zł	w%
Ogółem	47 834 870,36	100,00
Podatki i opłaty lokalne, w tym:	8 198 387,40	17,13
podatek od nieruchomości	5 985 733,58	12,51
podatek od środków transportowych	228 836,33	0,48
podatek rolny	1 858 180,68	3,88
wpływy z karty podatkowej	25 299,91	0,05
opłata skarbowa	100 336,90	0,21
Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa w podatku dochodowym od osób:	2 319 112,70	4,85
prawnych	137 336,70	0,29
fizycznych	2 181 776	4,56
Dotacje celowe otrzymane z budżetu państwa	5 780 060,15	12,08
w tym na zadania z zakresu administracji rządowej zlecone gminom	4 700 125,15	9,83
Subwencje ogólne z budżetu państwa	26 572 804	55,55
Pozostałe opłaty	4 964 506,11	10,39

Największe wpływy do budżetów gmin (55,55%) stanowiły w 2002 roku subwencje ogólne z budżetu państwa, poza gminą Suwałki, gdzie największe wpływy w 2002 roku stanowiły podatki i opłaty lokalne – 31,08%.

Na dochody powiatu składają się:

- a) dochody własne: dochody z majątku powiatu, odsetki od środków gromadzonych na rachunkach bankowych i za nieterminowe płatności, spadki, zapisy, darowizny, dochody powiatowych jednostek budżetowych oraz wpłaty od innych powiatowych jednostek organizacyjnych, wpływy z usług, dochody z dzierżawy i leasingu, inne dochody własne;
- b) dochody z budżetu państwa: wpływy z 1% udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych, dotacje celowe z budżetu państwa na zadania realizowane przez powiaty, dotacje celowe z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej wykonywane przez powiat na mocy porozumień zawartych z organami administracji rządowej i z województwem, subwencje na zadania realizowane przez powiat i subwencje wyrównawcze.

Struktura dochodów powiatu suwałskiego na lata 2000 – 2002

Tab. Nr 66.

Wyszczególnienie	2000		2001		2002	
	w zł	w%	w zł	w%	w zł	w%
Ogółem	12.649.093	100	15.209.751	100	13.657.548	100
dotacje celowe otrzymane z budżetu państwa, w tym:	4.406.132	34,83	6.043.918	39,74	4.105.803	30,06
na zadania zakresu administracji rządowej zlecone powiatom	1.980.531	15,66	4.451.028	29,26	2.610.266	19,11
subwencje ogólne w tym:	6.175.105	48,82	6.90.580	45,96	6.495.388	47,56
wyrównawcza	560.780	4,43	597.149	3,92	580.352	4,25
oświatowa	2.745.169	21,70	2.910.631	19,13	2.469.976	25,47
drogowa	2.869.156	22,68	3.482.800	22,89	3.445.060	25,22
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	111.806	0,88	85.966	0,57	79.050	0,58
dochody własne	1.342.772	10,62	1.834.820	12,06	2.215.686	16,22
pozostałe dochody	613.278	4,85	254.467	1,67	761.621	5,58

Największe wpływy do budżetu powiatu stanowiły subwencje ogólne z budżetu państwa – w 2000 roku 48,82%, w 2001 – 46,96% i w 2002 – 47,56%.

Następną pozycją mającą zdecydowany wpływ na wielkość dochodów powiatu były dotacje celowe z budżetu państwa – w 2000 roku udział dotacji celowych w dochodach ogółem powiatu wynosił 34,83%, w 2001 – 39,74%, w 2002 roku – 30,06%.

Natomiast udział dochodów własnych w dochodach ogółem powiatu w latach 2000 – 2002 wykazuje tendencję wzrostową i wynosił od 10,62% w 2000 roku do 12,06% w 2001 roku i 16,22% w roku 2002.

Zdecydowanie odmiennie przedstawia się sytuacja we wpływach z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych. W 2000 roku stanowiły one 0,88% dochodów ogółem, w 2001 roku – udział ten wynosił 0,57%, a w roku 2002 – 0,58%.

Powyższe dane wskazują na fakt systematycznego obniżania się dochodów ludności powiatu związany z wysoce niekorzystną sytuacją gospodarczą kraju.

Dochody powiatu ogółem w latach 2000 – 2002

Tab. Nr 67.

Lata	Ludność powiatu ogółem	Dochody powiatu ogółem	Dochód na 1 mieszkańca	Dynamika [%]
2000	35.645	12.649.093	355	-
2001	35.753	15.209.751	425	19,7
2002	35.782	13.657.548	382	- 10,1

Dochody łączne na jednego mieszkańca w powiecie suwałskim są niewielkie: od 355 zł w 2000 roku do 425 zł w 2001 roku i 382 zł w 2002 roku.

Dynamika dochodów w poszczególnych latach jest różna, z tendencją malejącą w 2002 roku. Najwyższe dochody powiat osiągnął w 2001 roku. Były one wyższe w porównaniu z 2000 rokiem o 2.560.658 zł, w porównaniu do dochodów z 2002 roku były wyższe o 1.552.203 zł. W tym samym czasie liczba ludności w powiecie suwałskim w zdecydowany sposób nie uległa zmianie i wynosiła od 35.645 osób w 2000 roku do 35.753 osoby w 2001 roku i 35.782 osoby w 2002 roku. Dochód na 1 mieszkańca w 2001 roku w stosunku do 2000 wzrósł o 19,7%, a następnie w 2002 w stosunku do 2001 roku zmalał o 10,1%.

Oprócz dochodów wykazanych powyżej powiat może zasilać swój budżet innymi przychodami takimi jak: kredyty bankowe, pożyczki z funduszy i inne. Są one instrumentami wspomagającymi utrzymanie równowagi budżetowej i bieżącej płynności finansowej.

Powiat Suwałski w 2002 roku skorzystał z możliwości zaciągnięcia pożyczki w WFOŚiGW, a w 2002 i latach następnych będzie wspomagał środki budżetowe niskoprocentowymi kredytami bankowymi.

Porównanie wydatków i dochodów powiatu w latach 2000 – 2002

Tab. Nr 68.

Rok	2000	2001	Dynamika [%]	2002	Dynamika [%]
Wydatki ogółem (zł)	12.174.695	15.169.381	24,6	13.585.897	- 10,4
Dochody ogółem (zł)	12.649.093	15.209.751	20,2	13.657.548	- 10,2

Porównując dochody i wydatki powiatu w latach 2000 – 2002 zauważa się nadwyżkę dochodów nad wydatkami. Jest to zjawisko pozytywne, wskazujące na fakt posiadania wolnych środków i płynności kredytowej. Powyższe dane wskazują, że w 2001 r. w stosunku do roku 2000 powiat osiągnął najwyższą dynamikę wzrostu i to zarówno po stronie dochodów – 24,6%, jak i wydatków – 20,2%. Niepokojący jest natomiast fakt, że w roku 2002 w porównaniu do 2001 wystąpiła ujemna dynamika dochodów – 10,4% i wydatków – 10,2%.

Struktura wydatków powiatu

Wydatki obejmują m. in. wynagrodzenia, świadczenia społeczne, materiały i usługi, opłaty i składki, wydatki majątkowe i inwestycje, itp.

Struktura wydatków gmin powiatu suwalskiego w 2002 roku

Tab. Nr 69.

Wyszczególnienie	Ogółem, w tym:	wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń	wydatki in- westycyjne	wydatki rze- czowe	dotacje
Bakałarzewo	4.629.278	2.114.949	958.331	1.539.503	16.495
	100%	45,69%	20,7%	33,25%	0,36%
Suwałki	6.609.473,05	3.458.653,16	345.601,84	2.692.427,41	112.790,64
	100%	52,33%	5,23%	40,73%	1,71%
Raczki	8.578.051	3.641.046	1.918.262	2.580.702	438.041
	100%	42,45%	22,36%	30,08%	5,11%
Jeleniewo	3.849.389	2.168.568	284.341	1.278.480	118.000
	100%	56,34%	7,39%	33,2%	3,07%
Wiżajny	4.474.025	2.059.325	947.518	1.465.784	1.398
	100%	46,03%	21,18%	32,76%	0,03%
Rutka Tartak	3.492.752	1.434.413	973.339	1.084.500	500
	100%	41,07%	27,87%	31,05%	0,01%
Szypliszki	5.465.037	3.374.749	88.665	1.875.623	126.000
	100%	61,75%	1,62%	34,32%	2,31%
Filipów	6.341.309	3.124.301	591.052	2.569.112	56.844
	100%	49,27%	9,32%	40,51%	0,9%
Przerośl	4.921.697	2.499.989	658.680	1.732.028	31.000
	100%	50,8%	13,38%	35,19%	0,63%
Ogółem	48.361.011,05	23.875.993,16	6.765.789,84	16.818.159,41	901.068,64
	100%	49,37%	13,99%	34,78%	1,86%

W gminach powiatu suwalskiego w 2002 roku najwyższy wskaźnik udziału w wydatkach stanowiły wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń – ogółem 49,37%, od 42,45% w gminie Raczki do 61,75% w gminie Szypliszki. Drugą pozycję wśród wydatków zajęły wydatki rzeczowe – 34,78% wydatków ogółem, na trzecim miejscu są wydatki inwestycyjne – 13,99% ogółu wydatków.

Na ostatnim miejscu znalazły się dotacje – 1,86% wydatków. Najwyższy wskaźnik wydatków inwestycyjnych wystąpił w gminie Rutka Tartak – 27,87% wydatków gminy, najniższy w gminie Szypliszki – zaledwie 1,62%.

Struktura wydatków powiatu suwałskiego w latach 2000 – 2002

Tab. Nr 70.

Wyszczególnienie	2000		2001		2002	
	w zł	w%	w zł	w%	w zł	w%
Ogółem, w tym:	12.174.695	100,00	15.169.381	100,00	13.585.897	100,00
wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń	5.444.386	44,72	5.942.474	39,17	5.818.679	42,83
wydatki inwestycyjne	24.701	2,20	1.692.399	11,16	2.081.322	15,32
wydatki rzeczowe	6.439.077	52,89	7.289.800	48,06	5.463.107	40,21
dotacje	266.531	2,19	244.708	1,61	222.789	1,64

W wydatkach powiatu ogółem najwyższy wskaźnik wykazują wydatki rzeczowe – od 52,89% w 2000 roku do 48,06% w 2001 roku i 40,21% w 2002 roku. Następną pozycję w wydatkach ogółem stanowią wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń – 44,72% w 2000 roku, 39,17% w 2001 roku i 42,83% w 2002 roku. Pozytywnym zjawiskiem jest malejąca dynamika udziału wydatków rzeczowych w wydatkach ogółem. Świadczy to o przesunięciu głównych wydatków z rzeczowych na inwestycyjne.

10.2. Wydatki inwestycyjne

Istotnym elementem dla rozwoju powiatu jest stały wzrost inwestycji. Wychodząc z założenia, że wzrost inwestycji jest motorem napędowym rozwoju gospodarczego i wpływającym na dobrobyt ogólny, to szczególną uwagę powiat zwrócił na popieranie infrastruktury drogowej, inwestycje z zakresu szkolnictwa i opieki społecznej.

Wydatki inwestycyjne powiatu suwałskiego w latach 2000 – 2002

Tab. Nr 71.

Lata	Ludność ogółem	Wydatki inwestycyjne ogółem (zł)	Udział w wydatkach ogółem (%)	Wysokość inwestycji na 1 mieszkańca	Dynamika (%)
2000	35.645	24.701	0,20	0,70	-
2001	35.753	1 692 399	11,16	47,30	6 657
2002	35.782	2 081 322	15,32	58,20	23

Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem wykazuje dużą tendencję wzrostową: od 0,20% w 2000 roku do 11,16% w 2001 roku i 15,32% w 2002 roku. Wzrasta również wielkość wydatków inwestycyjnych na 1 mieszkańca: od 0,70 zł w 2000 roku do 47,30 zł w 2001 i 58,20 zł w 2002.

10.3. Prognoza dochodów i wydatków powiatu do 2006r.

Głównym czynnikiem mającym wpływ na wielkość budżetu gmin i powiatu jest sytuacja gospodarcza kraju. Gospodarka kraju od wielu lat przechodzi głębokie przemiany, w rezultacie tego zmieniają się podstawowe wielkości ekonomiczne: produkcja, wydajność pracy, zatrudnienie, wyniki finansowe, inwestycje oraz relacje między nimi.

Według Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004 – 2006 przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 14 stycznia 2003 roku podstawowe wskaźniki sytuacji społeczno-gospodarczej Polski w latach 2001 – 2006 przedstawiają się następująco:

Podstawowe wskaźniki sytuacji społeczno-gospodarczej Polski w latach 2001-2006

Tab. Nr 72.

Wyszczególnienie	2001 wykonanie	2002 wykonanie	Prognoza			
			2003	2004	2005	2006
Przyrost ludności w wieku produkcyjnym w tys. osób	265	265	250	200	185	115
Tempo wzrostu PKB	1,0	1,2	3,5	4,9	5,2	5,5
Relacja deficytu obrotów bieżących bilansu płatniczego do PKB	4,1	4,0	5,0	5,2	5,7	-
Inflacja średnioroczna	5,5	2,5	2,3	2,8	2,5	2,5
Stopa bezrobocia	17,5	18,4	18,3	17,4	15,8	15,0
Stopa deficytu budżetu państwa do PKB	4,5	5,4	4,9	4,5	3,9	3,8
Relacja państwowego długu publicznego do PKB	43,2	49,8	52,5	54,2	54,0	-

Nawet dysponując powyższymi wskaźnikami w warunkach szybkich i wielokierunkowych przeobrażeń, trudno jest dziś określić, jak będą kształtować się te relacje w długim okresie.

Przy prognozowaniu budżetów gmin i powiatu na lata 2004 – 2006 dodatkowe utrudnienie stanowi fakt opracowywania nowej ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Według tej ustawy ulegnie całkowitej zmianie katalog źródeł dochodów zarówno gmin, jak i powiatu. Zapoczątkowane w nowej ustawie rozwiązania zmierzają do decentralizacji zadań, wzmocnienia pozycji samorządów, jednakże ograniczają źródła dochodów powiatu i gmin, uzależniając je jednocześnie od koniunktury w gospodarce.

Kolejnym utrudnieniem jest wyjątkowo niekorzystna sytuacja gospodarcza w kraju, wysoki deficyt budżetu państwa, wysokie bezrobocie.

Prognozowanie dochodów i wydatków do 2015 roku, w tej złożonej sytuacji, jest bardzo trudne. W konstrukcji montażu finansowego zadań strategicznych na tak długi czasokres, przy niezwykle skromnych możliwościach finansowych budżetu własnego, kluczowe znaczenie ma fakt skutecznego wykorzystania zewnętrznych źródeł finansowych. Niezwykle ważne jest zatem rozwijanie możliwości absorpcyjnych środków finansowych z Unii Europejskiej. Oczekuje się, że dostępność do Funduszy Strukturalnych spowoduje zasadniczą zmianę modelu finansowania zadań strategicznych dla rozwoju powiatu.

10.4. Analiza SWOT

FINANSE POWIATU	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• aktywna polityka władz powiatu w pozyskiwaniu dodatkowych środków finansowych na rozwój• racjonalne planowanie i realizacja budżetu• wieloźródłowa struktura dochodów	<ul style="list-style-type: none">• niski udział dochodów własnych w budżecie powiatu• niskie zasoby majątkowe powiatu
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• pozyskiwanie środków finansowych z zewnętrznych (pozabudżetowych, unijnych, prywatnych i innych) źródeł na realizację inwestycji powiatowych• zmiana ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego w kierunku zwiększenia dochodów z tytułu udziału podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych	<ul style="list-style-type: none">• ciągle przekazywanie przez administrację rządową nowych zadań powiatom, bez zabezpieczenia finansowego ich realizacji• brak środków własnych niezbędnych do współfinansowania projektów oraz drogi kredyt, może spowodować brak możliwości skorzystania z funduszy UE, zwłaszcza w warunkach refundacji środków

Część II. Misja i kierunki działania

1. Synteza diagnozy stanu powiatu

Przedstawiona w pierwszej części „Strategii” szczegółowa analiza stanu powiatu, może być w skrócie zamknięta w postaci najbardziej charakterystycznych, dla opisu poziomu rozwoju społeczno – gospodarczego, wyróżników.

Przedstawiamy je na tle wielkości wojewódzkich i krajowych.⁵¹

Lp.	Kategoria	Powiat suwałski	Województwo Podlaskie	Kraj
1.	Powierzchnia (km ²)	1 308	20 180	312 658 000
2.	Liczba ludności	35 753	1 208 600	38 581 000
3.	Gęstość zaludnienia (osoby/km ²)	27,2	60,4	121
4.	Ilość indywidualnych gospodarstw rolnych (tys.)	5,9	120,1	1 900
5.	Średnia powierzchnia 1 gospodarstwa (ha)	15,69	11,33	8,3
6.	Powierzchnia jezior (km ²)	66	-	8 313
7.	Stopień lesistości (% do powierzchni ogółem)	17	29,4	28
8.	Tereny chronione (% do powierz. ogółem)	56,2	32	22
9.	Użytki rolne (% do powierzchni ogółem)	79	59,5	58,7
10.	Udział łąk i pastwisk (% do użytków rolnych ogółem)	30,3	33,5	13,2
11.	Udział sadów (% do użytków rolnych ogółem)	0,03	0,4	1,0
12.	Udział gruntów ornych (% do użytków rolnych ogółem)	57	66,1	44,5
13.	Obsada bydła (szt. /100 ha)	67,1	53,5	32,7
14.	Obsada trzody chl. (szt. /100 ha)	121,2	80,2	110,2
15.	Obsada kur (szt. /100 ha)	314,6	450,4	1 036,0
16.	Obsada owiec (szt. /100 ha)	1,5	1,9	2,0
17.	Obsada koni (szt. /100 ha)	2,1	4,2	1,9
18.	Sieć drogowa (km)	1 502,1	10 796	360 300
19.	Drogi krajowe (km)	27,2	976	18 100
20.	Drogi wojewódzkie (km)	131,3	1216	29 600
21.	Drogi powiatowe (km)	568,6	7200	126 600
22.	Drogi gminne (km)	988,2	8171	186 000
23.	Wskaźnik gęstości dróg o twardej nawierzchni (km/100 km ²)	76,1	52,4	79,9
24.	Gęstość sieci wodociągowej (km/100 km ²)	69,0	44,1	67,8
25.	Gęstość sieci kanalizacyjnej (km/100 km ²)	4,7	6,7	16,4
26.	Produkt krajowy brutto (zł/os)	b.d	14 727	19 430

⁵¹ Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002, Powszechny Spis Rolny 2002, Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2003, www.gus.pl, Projekt Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego Województwa Podlaskiego na lata 2004 -2006

Lp.	Kategoria	Powiat suwański	Województwo Podlaskie	Kraj
26.	Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto (zł)	1 771,43	1 840,21	2 097,83
27.	Udział osób z wykształceniem wyższym (% populacji)	3,96	7,6	10,2
	w tym na obszarze wiejskim	3,96	3,7	4,2
28.	Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (% populacji)	29,2	24,7	23,2
29.	Udział osób w wieku poprodukcyjnym (% populacji)	17,0	16,1	14,9
30.	Udział osób w wieku produkcyjnym (% populacji)	53,8	59,2	61,9
31.	Osoby pracujące (ilość os. na 1000 mieszkańców)	61,3	397,6	392,6
32.	Udział osób pracujących w sektorze „rolnictwo, leśnictwo” (%)	76	35,8	29,7
33.	Udział ludności wiejskiej nie pracującej w rolnictwie (%)	26,8	7,8	17,3
34.	Udział ludności utrzymującej się tylko z pracy w gosp. rolnym (%)	38,7	13,8	9,6
35.	Udział osób pracujących w sektorze „przemysł i budownictwo” (%)	0,9	19,1	24,6
36.	Udział osób pracujących w sektorze „usługi rynkowe” (%)	0,5	27,4	-
37.	Udział osób pracujących w sektorze „usługi nierynkowe” (%)	1,0	18,1	-
38.	Ilość zarejestrowanych bezrobotnych (tys.osób)	2,9	81,6	3 217
39.	Stopa bezrobocia (% bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo)	14,1	15,1	18,0
40.	Bezrobotni zamieszkujący na wsi (% ogółu bezrobocia)	14,1	36,5	17,2
41.	Bezrobotni z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym (% ogółu bezrobocia)	60,6	64,7	60,2
42.	Bezrobotna młodzież (do 25 roku życia) (% ogółu bezrobocia)	36	28,3	27,8
43.	Długotrwale bezrobotni (powyżej 1 roku) (% ogółu bezrobocia)	45	48,4	45

2. Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju powiatu wynikające z analizy SWOT

Wybór właściwej drogi rozwoju musi opierać się na rzetelnej analizie oddziaływania różnych czynników wewnętrznych i zewnętrznych na rozwój w aktualnej sytuacji, jak i w przyszłości, w okresie objętym planowaniem strategicznym.

Analiza SWOT poszczególnych obszarów problemowych daje obraz mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń istotnych dla życia i rozwoju powiatu jako całości. Przedstawione poniżej główne mocne i słabe strony, a także szanse i zagrożenia zewnętrzne oddziałujące na powiat, są kwintesencją wypracowanej w zespołach listy składającej się z kilkuset zgłoszonych w dyskusji problemów.

ZESTAWIENIE GŁÓWNYCH CZYNNIKÓW DECYDUJĄCYCH O ROZWOJU POWIATU	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• bogate, różnorodne i czyste środowisko przyrodnicze mało zmienione działalnością człowieka• wybitne walory przyrodniczo – krajobrazowe• bogate dziedzictwo kulturowe i zaangażowanie społeczeństwa w jego kultywowanie i ochronę• korzystne warunki do aktywnego wypoczynku oraz uprawiania wielu rodzajów sportów, zarówno letnich jak i zimowych• transgraniczny charakter głównych dróg kołowych i kolejowych oraz szlaków rowerowych• potencjalne rezerwy siły roboczej• korzystne warunki dla rozwoju zrównoważonego (ekologiczne rolnictwo i przyjazne dla środowiska formy turystyki)• korzystne warunki dla rozwoju odnawialnych źródeł energii• wysokospecjalizowana produkcja mleczarska• baza rodzimych surowców dla przemysłu rolno – spożywczego, drzewnego i budowlanego	<ul style="list-style-type: none">• brak rodzimego kapitału• niski poziom rozwoju społeczno – gospodarczego całego regionu• wysoki wskaźnik bezrobocia• niedostateczna infrastruktura turystyczna, brak wiodących produktów turystycznych i całorocznej oferty• niekorzystne trendy demograficzne, w tym – ujemne saldo migracji• niedoinwestowanie placówek oświaty i słabe zaplecze kultury i sportu• niedorozwój infrastruktury technicznej na obszarze powiatu• zły stan techniczny dróg• brak lokalnych rynków zbytu dla produktów ekologicznych i produkowanych tradycyjnymi metodami• zbyt wolno postępujący wzrost świadomości społecznej dotyczącej konieczności gospodarowania i życia w sposób przyjazny dla środowiska• niedostateczna oferta i informacja dla inwestora zewnętrznego• niski poziom wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• partnerska współpraca różnych środowisk na rzecz rozwoju lokalnego,• zainteresowanie inwestorów zewnętrznych lokowaniem swego kapitału w powiecie po akcesji do UE, co może dać efekt w postaci wzrostu gospodarczego i przyrostu miejsc pracy• możliwość pozyskania środków finansowych z funduszy strukturalnych UE na realizację zadań strategicznych powiatu• wzrost zainteresowania w kraju i za granicą aktywnymi formami wypoczynku, dla których występują w powiecie bardzo dobre warunki• skoordynowanie działań prośrodowiskowych na wszystkich szczeblach administracji rządowej i samo-rządowej• wzrost krajowego i zagranicznego popytu na „zdrową żywność” produkowaną metodami ekologicznymi i tradycyjnymi• wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w oparciu o programy pomocowe• przebieg sieci transportowej w oparciu o korytarz transeuropejski VIA BALTICA• realizacja rządowego programu budowy i modernizacji dróg	<ul style="list-style-type: none">• peryferyjne dla kraju i regionu położenie powiatu, sprzyjające marginalizowaniu jego potrzeb w skali krajowej i regionalnej• brak skutecznej polityki państwa w zakresie możliwości redukcji bezrobocia• duża konkurencja innych regionów w zakresie oferty turystycznej i inwestycyjnej• wzrost ruchu turystycznego na obszarach o najcenniejszych walorach przyrodniczych niedostatecznie uzbrojonych w urządzenia ochrony środowiska• bariery wykorzystania środków finansowych zewnętrznych w postaci braku własnych środków na współfinansowanie• niedostateczna ilość środków finansowych na pomoc społeczną i opiekę socjalną przy rosnącym na nią zapotrzebowaniu społecznym• brak środków na rozwój placówek oświaty, kultury i sportu• brak stabilnej polityki fiskalnej jako jeden z hamulców w rozwoju przedsiębiorczości

Analiza mocnych stron wskazuje jednoznacznie na możliwość turystycznego rozwoju powiatu. Zaliczają się do nich w szczególności wybitne walory przyrodniczo – krajobrazowe,

a także mało zmienione działalnością człowieka środowisko naturalne. Daje to możliwość rozwoju rolnictwa ekologicznego, którego produkty są coraz bardziej poszukiwane zarówno w kraju jak i za granicą, a szczególnie w wysoko uprzemysłowionych krajach UE. Produkty lokalne wytwarzane tradycyjnymi metodami przyciągają turystów i stanowią istotny element w rozwoju głównie agroturystyki i turystyki wiejskiej.

Rozpowszechniająca się moda na zdrowy tryb życia i aktywne spędzanie wolnego czasu, pozwoli na wykorzystanie największego atutu powiatu i regionu jakim są warunki do uprawiania turystyki aktywnej. Po pilnej rozbudowie infrastruktury technicznej Suwalszczyzna przyciągnie turystów o każdej porze roku, gdyż dysponuje warunkami do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej, kajakowej, konnej i narciarskiej. Poza tym ciekawymi produktami turystycznymi są ścieżki edukacyjne w Wigierskim Parku Narodowym i Suwalskim Parku Krajobrazowym, pomniki przyrody i zabytki architektoniczne.

Bogate dziedzictwo kulturowe, wynikające z przenikania wzajemnego różnych kultur narodowych na styku granic i na przestrzeni wieków jest dodatkową atrakcją turystyczną powiatu. Dzięki zaangażowaniu społeczności lokalnych w ochronę i kultywowanie rodzimej kultury, zachowały się, poza elementami materialnymi, ciekawe obrzędy, tradycyjne rzemiosło i rękodzieło ludowe oraz pieśni i tańce.

Wewnętrzne możliwości rozwojowe przyniesie wdrażany w kraju wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, tworzący warunki do powstawania nowych miejsc pracy w produkcji i usługach poza rolnictwem. Wsparcie finansowe w tym zakresie jest wyraźnie uwidocznione w dokumentach krajowych i Unii Europejskiej, co daje szansę na poprawę sytuacji ekonomicznej i społecznej na wsi.

Największym problemem, który został zidentyfikowany w trakcie analizy jest słabość ekonomiczna i niski potencjał inwestycyjny powiatu. Są to problemy dotyczące nie tylko powiatu suwalskiego, lecz całego regionu. Ma to swoje podłoże w wieloletnich zapóźnieniach rozwoju infrastruktury technicznej, szczególnie w dostępności komunikacyjnej i nowoczesnych mediów. Są to typowe efekty peryferyjnego traktowania regionu we wszystkich dziedzinach życia.

Słabą stroną powiatu jest również niska zdolność przystosowawcza osób pozostających bez pracy do nowych warunków, a także niewystarczające instrumenty nakierowane na kształcenie ustawiczne. Dzięki niemu bezrobotni mogliby zdobyć nowe umiejętności, a przez to podnieść swoją szansę na dynamicznie zmieniającym się rynku pracy.

Niekorzystna jest struktura wykształcenia mieszkańców wsi – osoby z wyższym wykształceniem stanowią tylko 3,96% ogółu mieszkańców wsi. Stanowi to barierę dla przemian na wsi, nie sprzyja rozwojowi i racjonalizacji produkcji, przeobrażeniu i przystosowaniu gospodarstw rolnych do warunków gospodarki rynkowej, jak również utrudnia reorientację zawodową i podejmowanie nowych inicjatyw gospodarczych.

Szansą na poprawę sytuacji w tym zakresie jest wsparcie działań zarówno na szczeblu krajowym jak i lokalnym ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w oparciu o Sektorowe Programy Operacyjne i Narodowy Plan Rozwoju.

Najpoważniejszym zagrożeniem w rozwoju powiatu, na które w dodatku wpływ mamy bardzo ograniczony, jest brak środków finansowych do przygotowania i realizacji inwestycji, w tym głównie inwestycji infrastrukturalnych i turystycznych. Jeżeli w tym zakresie nie nastąpią radykalne zmiany, powiat pozostanie peryferyjnym obszarem, którym nie zainteresuje się ani inwestor, ani turysta, a młodzi i wykształceni mieszkańcy będą, jak dotąd, poszukiwali swego miejsca w centrum kraju bądź poza jego granicami.

Sytuacja braku środków własnych w samorządach zarówno gminnych jak i powiatowych zniweczy szansę rozwojową, jaką jest dostępność do funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

3. Wizja i misja

Wizja określa najbardziej fundamentalne aspiracje, jest wspólnym dla społeczności obrazem przyszłości, określa powiat naszych marzeń.

**Powiat suwalski – czysta zielona kraina,
zapewniająca dobrobyt swoim mieszkańcom
i przyjazna odwiedzającym**

Misja jest zwięzłym, realistycznym sformułowaniem filozofii, celów i zasad rozwoju strategicznego, uwzględniającym identyfikację podstawowych problemów oraz wyniki analizy SWOT.

**Powiat suwalski – obszarem zrównoważonego rozwoju,
wykorzystujący walory przyrodniczo – krajobrazowe,
kulturowe i położenie przygraniczne,
tworzący korzystne warunki dla aktywizacji wsi, rozwoju rolnictwa i turystyki,
dbający o poprawę poziomu życia mieszkańców.**

4. Cele strategiczne, operacyjne i działania

Intencje zawarte w misji rozwoju powiatu konkretyzują poniższe **cele strategiczne**:

1. **Zrównoważony rozwój – warunek sukcesu gospodarki powiatu**
2. **Poprawa jakości życia mieszkańców**
3. **Zwiększenie atrakcyjności powiatu suwalskiego dla turystów i inwestorów**

1. Zrównoważony rozwój – warunek sukcesu gospodarki powiatu

Wzrost konkurencyjności rolnictwa, który będzie efektem unowocześnienia produkcji rolniczej, wiąże się na ogół z wyższym zużyciem środków produkcji, unowocześnieniem parku maszynowego i dostosowaniem przestrzeni produkcyjnej do nowych wymogów agrotechnicznych. Istnieje zagrożenie, że poprawa efektów ekonomicznych gospodarstw rolnych, bez wdrażania zasad dobrej praktyki rolniczej, będzie pociągała za sobą pogorszenie stanu środowiska przyrodniczego, utratę walorów krajobrazu i obiektów dziedzictwa kulturowego wsi. Zrównoważony rozwój zawiera w sobie warunek harmonizacji potrzeb bieżących z potrzebami przyszłych pokoleń oraz wyznacza kierunek wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, powiązany nie tylko z produkcją rolniczą. Wysoką rangę uzyskują zadania związane z ochroną wartości przyrodniczych i zachowaniem stabilnych społeczności wiejskich poprzez wyrównywanie szans ich rozwoju.

Upowszechnianie koncepcji trwałego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, do których w całości zalicza się powiat suwalski, jest jednym z nadrzędnych celów polityki regionalnej i Wspólnej Polityki Rolnej UE.

Dla zapewnienia dynamicznego i trwałego rozwoju przy zachowaniu właściwych relacji między podstawowymi sferami życia powiatu, zwłaszcza relacji:

„środowisko naturalne – gospodarka lokalna – poziom życia ludności”,
w Strategii wyznaczono następujące **cele operacyjne**:

- 1.1. Efektywne gospodarstwa rolne**
- 1.2. Racjonalne wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego**
- 1.3. Ochrona środowiska przyrodniczego**
- 1.4. Aktywizacja gospodarcza społeczeństwa**

Cel operacyjny 1.1. Efektywne gospodarstwa rolne

Działania:

- 1.1.1. Tworzenie sprzyjającego klimatu dla powstających gospodarstw specjalistycznych
- 1.1.2. Tworzenie sprzyjającego klimatu dla gospodarstw rolnych podejmujących działalność uzupełniającą np. w agroturystyce
- 1.1.3. Wsparcie dla rozwoju i promocji produktu lokalnego i regionalnego
- 1.1.4. Wspieranie merytoryczne i organizacyjne powstających gospodarstw ekologicznych
- 1.1.5. Wsparcie edukacyjne dla rolników i mieszkańców oraz rozwój doradztwa merytorycznego, ekonomicznego i prawnego

Cel operacyjny 1.2. Racjonalne wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego

Działania:

- 1.2.1. Tworzenie warunków dla intensyfikacji produkcji rolniczej na obszarach o wysokiej jakości produkcyjnej
- 1.2.2. Tworzenie warunków dla turystycznego wykorzystania obszarów o wysokich walorach krajobrazowych
- 1.2.3. Tworzenie warunków dla zalesiania gleb marginalnych
- 1.2.4. Wspieranie działań zmierzających do poprawy jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej
- 1.2.5. Ochrona bioróżnorodności obszarów wiejskich poprzez ochronę, odtwarzanie i upowszechnianie tradycyjnych odmian roślin uprawnych i starych ras zwierząt
- 1.2.6. Ochrona wartości kulturowych suwalskiej wsi – swoistych cech regionu
- 1.2.7. Wspieranie i promocja działań zmierzających do wykorzystywania odnawialnych źródeł energii

Cel operacyjny 1.3. Ochrona środowiska przyrodniczego

Działania:

- 1.3.1. Ochrona zasobów wód i poprawa ich jakości
- 1.3.2. Zapobieganie zanieczyszczeniu powierzchni ziemi i poprawa stanu czystości
- 1.3.3. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego i klimatu akustycznego
- 1.3.4. Ograniczanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii oraz udział w sprawnym usuwaniu ich skutków
- 1.3.5. Podnoszenie świadomości ekologicznej ludności, szczególnie w zakresie selektywnej zbiórki odpadów i minimalizacji ich wytwarzania

Cel operacyjny 1.4. Aktywizacja gospodarcza społeczeństwa

Działania:

- 1.4.1. Wsparcie dla osób i podmiotów gospodarczych podejmujących działalność w usługach i przetwórstwie na wsi
- 1.4.2. Wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy na wsi
- 1.4.3. Aktywizowanie społeczeństwa poprzez promocję pozytywnych przykładów działalności gospodarczej na wsi
- 1.4.4. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży szkolnej oraz dorosłych
- 1.4.5. Dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy
- 1.4.6. Tworzenie oferty kształcenia dorosłych
- 1.4.7. Pozyskiwanie środków unijnych na wspieranie rozwoju powiatu i aktywizację społeczności lokalnych

Cel strategiczny 2. Poprawa jakości życia mieszkańców

Występująca w powiecie niska jakość i zbyt mała dostępność infrastruktury społeczno-gospodarczej, została uznana za jedną z głównych barier rozwojowych. Dotyczy to infrastruktury transportowej, ochrony środowiska jak też infrastruktury naukowo – technicznej i społecznej. Powoduje to ograniczoną możliwość konkurowania w stosunku do innych regionów Polski. Inwestując w infrastrukturę społeczno – gospodarczą, wpłyniemy na poprawę i wzrost atrakcyjności powiatu zarówno dla turystów jak też dla mieszkańców. Jest to szczególnie istotne w kontekście opuszczania powiatu przez młodych ludzi wyjeżdżających na studia i nie wracających już po ich ukończeniu. W celu odwrócenia tego procesu konieczna jest poprawa rynku pracy, poprawa jakości i dostępności infrastruktury sportowo – rekreacyjnej, kulturowej, edukacyjnej i zdrowotnej.

Cel strategiczny związany z poprawą jakości życia mieszkańców zostanie osiągnięty w wyniku realizacji następujących **celów operacyjnych**:

- 2.1. Poprawa infrastruktury komunikacyjnej i technicznej**
- 2.2. Atrakcyjny rynek pracy**
- 2.3. Wysoki poziom usług nierynkowych**
- 2.4. Wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego**
- 2.5. Wzrost świadomości obywatelskiej społeczeństwa**

Cel operacyjny 2.1. Poprawa infrastruktury komunikacyjnej i technicznej

Działania:

- 2.1.1. Poprawa jakości dróg powiatowych tworzących wraz z pozostałymi drogami spójną sieć komunikacyjną w regionie
- 2.1.2. Rozwijanie sieci tras turystycznych (rowerowych, pieszych, narciarskich, konnych), ułatwiających korzystanie w pełni z atrakcji powiatu i regionu
- 2.1.3. Rozwijanie infrastruktury turystycznej towarzyszącej sieciom szlaków, będącej źródłem dodatkowych dochodów mieszkańców obszarów wiejskich
- 2.1.4. Działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz ułatwiające komunikację osób niepełnosprawnych

Cel operacyjny 2.2. Atrakcyjny rynek pracy

Działania:

- 2.2.1. Wspieranie działań zmierzających do ochrony rynku pracy
- 2.2.2. Inicjowanie tworzenia nowych miejsc pracy
- 2.2.3. Wspieranie samozatrudnienia
- 2.2.4. Tworzenie sprzyjającego klimatu dla wdrażania innowacyjności w gospodarce - powiatu

Cel operacyjny 2.3. Wysoki poziom usług nierynkowych

Działania:

- 2.3.1. Wspieranie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia społeczeństwa
- 2.3.2. Poprawa poziomu obsługi osób potrzebujących wsparcia w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie i Ośrodku Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi
- 2.3.3. Wspieranie działań zmierzających do poprawy dostępności podstawowych i specjalistycznych usług medycznych
- 2.3.4. Wspieranie różnych podmiotów (w tym organizacji pozarządowych) działających na rzecz osób niepełnosprawnych i wymagających pomocy
- 2.3.5. Współpraca z organizacjami pożytku publicznego i wolontariuszami na rzecz rozwoju społeczeństwa powiatu
- 2.3.6. Wspieranie działań na rzecz zwiększenia i zróżnicowania oferty placówek kulturalnych i sportowo – rekreacyjnych w powiecie

Cel operacyjny 2.4. Wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego

Działania:

- 2.4.1. Monitorowanie zjawisk patologicznych w powiecie w celu doskonalenia systemu ich eliminacji i zapobiegania
- 2.4.2. Zintensyfikowanie działań profilaktycznych oraz eliminujących marginalizację i wykluczenia społeczne
- 2.4.3. Propagowanie zdrowego stylu życia i profilaktyki zdrowia
- 2.4.4. Poprawa stanu wyposażenia służb porządkowych i alarmowych

Cel operacyjny 2.5. Wzrost świadomości obywatelskiej społeczeństwa

Działania:

- 2.5.1. Wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie rozwoju lokalnego
- 2.5.2. Integrowanie społeczności lokalnej wokół kultywowania tradycji kultury i sztuki ludowej oraz przekazywania jej dóbr kolejnym pokoleniom
- 2.5.3. Integrowanie społeczności lokalnej wokół rozwiązywania zidentyfikowanych społecznych problemów
- 2.5.4. Upowszechnianie wiedzy o prawach obywatelskich, ich znaczeniu i możliwości korzystania z nich w codziennym życiu

Cel strategiczny 3. Zwiększenie atrakcyjności powiatu suwałskiego dla turystów i inwestorów

Turystyka w powiecie to druga po rolnictwie dziedzina rozwoju gospodarki i wielka szansa na poprawę sytuacji ekonomicznej wielu gospodarstw domowych. Zasadniczą barierą w rozwoju turystyki jest brak rodzimego – lokalnego kapitału. Jednym z celów strategicznych jest więc zwiększenie atrakcyjności powiatu dla inwestorów, którzy zlokalizują tu swoje inwestycje oraz dla turystów, którzy zostawią tu część swoich środków finansowych, wypoczywając na terenie powiatu.

Osiągnięcie założonego celu strategicznego ułatwi realizacja poniższych celów operacyjnych:

- 3.1. Rozwój potencjału turystycznego powiatu dla zapewnienia wzrostu ruchu turystycznego na przestrzeni całego roku**
- 3.2. Wykreowanie i promocja pozytywnego wizerunku powiatu jako obszaru spójnych działań na rzecz rozwoju społeczno – gospodarczego**
- 3.3. Tworzenie klimatu dla napływu kapitału zewnętrznego na rzecz rozwoju inwestycji w powiecie**
- 3.4. Utworzenie Powiatowego Centrum Edukacji, Kultury, Turystyki i Sportu na bazie Zespołu Szkół w Dowspudzie**

Cel operacyjny 3.1. Rozwój potencjału turystycznego powiatu dla zapewnienia wzrostu ruchu turystycznego na przestrzeni całego roku

Działania:

- 3.1.1. Rozbudowa infrastruktury turystycznej i sportowo – rekreacyjnej, dającej możliwość przedstawienia całorocznej oferty dla turystów
- 3.1.2. Kreowanie produktów turystycznych charakterystycznych dla powiatu i regionu
- 3.1.3. Upowszechnianie informacji turystycznej – pełnej, rzetelnej, aktualnej
- 3.1.4. Poprawa jakości usług turystycznych
- 3.1.5. Wspieranie działań związanych z przystosowaniem zabytków na potrzeby turystyki, zapewniając jednocześnie ich renowację i ochronę
- 3.1.6. Inicjowanie, wspieranie i promocja nowych rodzajów usług turystycznych, tworzących pełną całoroczną ofertę dla turystów
- 3.1.7. Stworzenie strategii promocji turystyki w powiecie
- 3.1.8. Promocja turystyki edukacyjnej w obszarach chronionych ze względu na unikatowe walory środowiska
- 3.1.9. Stworzenie nowych produktów turystycznych związanych z pomnikami przyrody i rezerwatami

Cel operacyjny 3.2. Wykreowanie i promocja pozytywnego wizerunku powiatu jako obszaru spójnych działań na rzecz rozwoju społeczno – gospodarczego

Działania:

- 3.2.1. Umocnianie współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego powiatu
- 3.2.2. Efektywna współpraca z organizacjami pozarządowymi
- 3.2.3. Umocnianie współpracy z partnerami zagranicznymi
- 3.2.4. Doskonalenie funkcjonowania administracji powiatu
- 3.2.5. Stworzenie i wdrożenie strategii promocji powiatu

Cel operacyjny 3.3. Tworzenie klimatu dla napływu kapitału zewnętrznego na rzecz rozwoju inwestycji w powiecie

Działania:

- 3.3.1. Promocja powiatu jako dobrego miejsca do inwestowania kapitału
- 3.3.2. Tworzenie i propagowanie profesjonalnych ofert dla inwestora krajowego i zagranicznego
- 3.3.3. Pogłębianie dotychczasowych więzi z partnerami zagranicznymi w celu poprawienia efektywności współpracy
- 3.3.4. Rozszerzanie współpracy międzynarodowej przez pozyskiwanie nowych partnerów do realizacji wspólnych zadań
- 3.3.5. Pozyskiwanie środków pomocowych na wsparcie realizacji zadań strategicznych
- 3.3.6. Wykorzystanie możliwości prawnych w zakresie montażu finansowego dla realizacji inwestycji w postaci różnych form partnerstwa

Cel operacyjny 3.4. Utworzenie Powiatowego Centrum Edukacji, Kultury, Turystyki i Sportu na bazie Zespołu Szkół w Dowspudzie

Działania:

- 3.4.1. Wykorzystanie do celów turystycznych i kulturowych zabytkowych obiektów o znaczeniu ponad regionalnym, pozostałych po historycznym właścicielu – generale Ludwiku Michale Pacu
- 3.4.2. Rewitalizacja zabytkowych zasobów przyrodniczych Dowspudy
- 3.4.3. Utworzenie w Dowspudzie węzła tras rowerowych, konnych, pieszych, kajakowych, narciarskich z pełnym zapleczem socjalno –informacyjnym dla turystów
- 3.4.4. Rozbudowa bazy noclegowo – gastronomicznej o różnym standardzie
- 3.4.5. Stworzenie zaplecza sportowego dla turystów i mieszkańców (boiska, korty, ścieżki zdrowia itp.)
- 3.4.6. Aktywizacja ośrodka turystyki konnej, jeździectwa i hipoterapii
- 3.4.7. Budowa przystani kajakowej na szlaku spływu Rospudą

5. Podsumowanie

Przedstawiona „Strategia Rozwoju Powiatu Suwałskiego do 2015 r.” będzie martwym, bezwartościowym dokumentem, jeżeli nie zostanie wypełniona treścią w postaci konkretnych zadań wdrożeniowych wynikających z przyjętych celów i działań.

Dopiero realizacja wielu zadań, składających się na działania, pozwoli na osiągnięcie założonych celów operacyjnych i strategicznych.

Następnym krokiem w planowaniu strategicznym Zarządu Powiatu będzie budowa „Planu Rozwoju Lokalnego”, zawierającego między innymi opis konkretnych zadań z harmonogramem ich realizacji oraz źródłami finansowania.

Określone w „Strategii” kierunki działania, mające na celu wykorzystanie unikatowych w skali kraju i Europy walorów przyrodniczych i kulturowych, poprzez wykreowanie markowych produktów turystycznych, będą stymulatorem rozwoju gospodarczego i poprawy poziomu życia mieszkańców.

Rozwojowi turystyki towarzyszyć będzie między innymi ożywienie gospodarcze, tworzenie nowych miejsc pracy, zwiększenie dochodów z turystyki. Dotyczy to zarówno bezpośrednich dochodów ludności jak i dochodów budżetowych gmin i powiatu.

Rozwój gospodarczy umożliwi dalszy rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, ochronę walorów przyrodniczych, krajobrazowych, tradycyjnej kultury i obiektów historycznych.

Realizacja celów „Strategii” będzie miała także duże znaczenie dla rolnictwa. Poza rozwojem produkcji roślinnej i zwierzęcej na obszarach o wysokiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (także dla rozwoju produkcji ekologicznej), nastąpi rozbudowa infrastruktury technicznej i rolnictwo włączy się w większym stopniu w obsługę ruchu turystycznego, a tym samym przyniesie poprawę efektywności gospodarowania.

Zwiększenie popytu i wzrost cen płodów rolnych, zwłaszcza żywności ekologicznej i produkowanej tradycyjnymi metodami, w wyniku wzrostu ruchu turystycznego, może być istotnym stymulatorem rozwoju gospodarstw rolnych.

Ma to szczególne znaczenie dla powiatu suwałskiego, ponieważ rozwój rolnictwa, przemysłu rolno – spożywczego i turystyki stanowią jedyne możliwe strategiczne kierunki rozwoju.

Realizacja „Strategii” będzie miała istotny wpływ na przyciągnięcie do regionu kapitału inwestycyjnego – nie tylko prywatnych inwestorów, ale również zwiększy szanse powiatu przy ubieganiu się o dodatkowe zewnętrzne źródła finansowania.

Realizacja „Strategii” nie zlikwiduje wszystkich problemów wszystkich mieszkańców powiatu; będzie jednak krokiem we właściwym kierunku.

Część III. Wdrażanie, monitoring i ocena

„Strategia Rozwoju Powiatu Suwałskiego do 2015r.” staje się dokumentem obowiązującym po jej uchwaleniu przez Radę Powiatu.

Rolą strategiczną Powiatu jest rola inspiratora i koordynatora działań o charakterze ponadgminnym, łącznika pomiędzy działalnością lokalną a regionalną oraz centrum zdolnego do przejścia środków strukturalnych UE.

Realizowanie zapisów „Strategii” wymaga stałej obserwacji zjawisk zachodzących w otoczeniu społeczno – gospodarczym regionu i wewnątrz struktur Powiatu oraz umiejętnego reagowania korygującego w momencie pojawienia się niekorzystnych, w stosunku do założonych tendencji.

Równie istotne jak dostrzeganie i unikanie zagrożeń, jest właściwe – szybkie i pełne wykorzystanie pojawiających się szans.

Monitorowanie „Strategii” jest ważnym i koniecznym narzędziem rozwoju powiatu. Umożliwia ono określenie, czy Strategia jest realizowana w sposób prawidłowy i czy jej założenia są nadal aktualne.

Rolę organu koordynującego i monitorującego postępy w realizacji celów strategicznych pełni Zarząd Powiatu pod nadzorem Rady Powiatu.

Podstawą tych działań będą informacje przekazywane przez komórki odpowiedzialne za realizację poszczególnych działań wg posiadanych zakresów zadań i kompetencji.

Działania zamieszczone w „Strategii” stwarzają obowiązek realizacyjny dla wszystkich Wydziałów, jednostek organizacyjnych i samodzielnych stanowisk Starostwa Powiatowego oraz służb, inspekcji i straży.

Ocena stopnia realizacji celów strategicznych będzie dokonywana przez Zarząd Powiatu w okresach rocznych. W ocenie tej będą uwzględniane także uwagi, wnioski i postulaty wnoszone przez inne zainteresowane podmioty, w tym osoby fizyczne.

Ocena będzie przedstawiana Radzie Powiatu również w okresach rocznych wraz z projektami ewentualnych aneksów w zakresie celów operacyjnych lub działań.

Materiały źródłowe

1. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2010 r. (Zarząd Województwa Podlaskiego, Białystok, sierpień 2000 r.)
2. Strategie rozwoju gmin powiatu suwałskiego
3. Strategia Rozwoju Województwa Suwałskiego (Wojewoda Suwałski, Suwałki 1997 r.)
4. Narodowy Plan Rozwoju 2004 – 2006
5. Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego Województwa Podlaskiego do 2010 r. (Samorząd Województwa Podlaskiego, Białystok 2001)
6. Program Wojewódzki na lata 2004 – 2006 (projekt) Białystok, listopad 2003
7. „Strategiczne planowanie rozwoju gospodarczego” Norton L. Berman (Municipium, Warszawa 2000)
8. Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa (dokument rządowy z 1999 r.)